

diyanet

Aylık Dergi | Eylül 2025 | Sayı: 417

HZ. PEYGAMBER VE AİLE AHLAKI

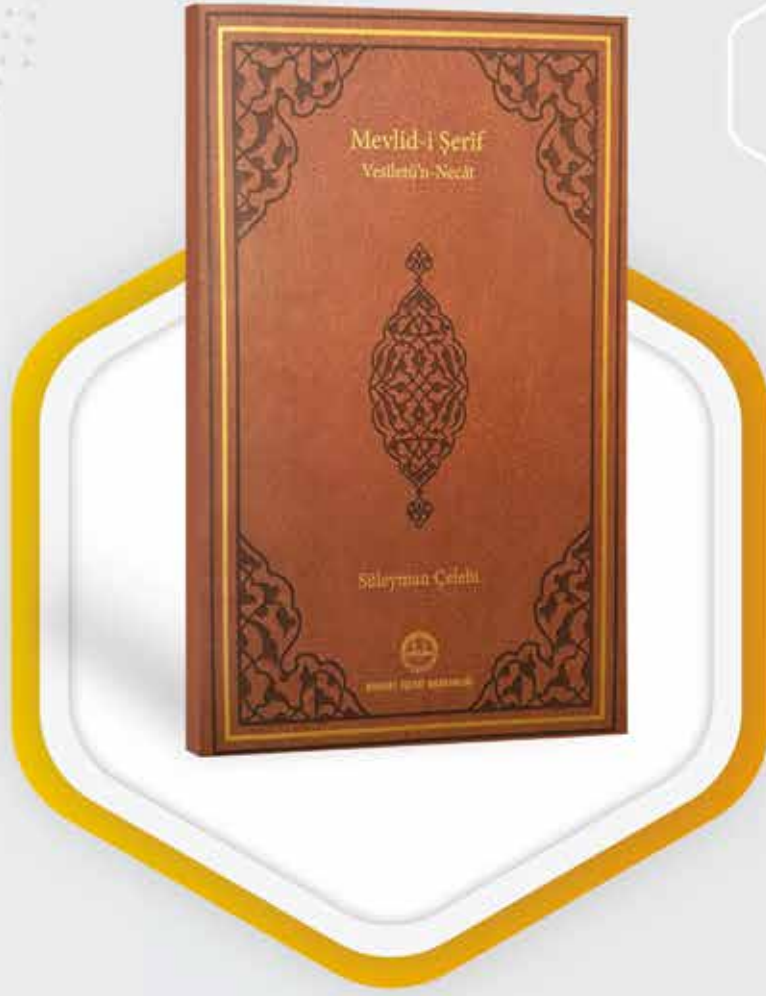
■ İslam Öğretisinde
Aile Olmak

■ İnsanlığın
Ortak Değeri
Aile

■ Değişen Dünyada
Aile: Tehditler ve
Tedbirler

■ Dr. Elif Arslan ile Aile Kurumu
ve Hz. Peygamber'in Örnekliği
Üzerine Söyleşi

■ Rahmet Peygamberi'nin
Dünyayı Teşrifi
Mevlit Kandili

“Naatlardan sonra edebiyatımızda Hz. Peygamber için yazılmış eserlerin başında mevlitler gelir. Altmışın üzerinde şairimiz tarafından kaleme alınan mevlitler içinde Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necat*'ı kadar yaygın olan ve sevilen başka bir eser yoktur.”

www.yayinsatis.diyenet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Kâinatı var eden Yüce Allah, mahlûkat içerisinde ahsen-i takvim hitabına nail olan insanoğlunu da kadın ve erkek olarak yaratmış; ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem aynı zamanda yeryüzündeki ilk aileyi kurmuştur. Kur'an-ı Kerim'de "Allah sizi bir tek nefisten yaratan ve kendisi ile huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir..." (Araf, 7/189.) buyrulurak kadın ile erkeğin tek nefisten var edildiği ve birbirine eş kılındığı beyan edilir. Yine ilahi kitapta evlilik gönle, ruha, bedene sekinet veren vasfıyla zikredilmiş ve eşler arasındaki meveddet, merhamet Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerinden sayılmıştır. (Rum, 30/21.)

Evlilik insana huzur bahşeden, maddi ve manevi varlığını teskin eden bir nimet, bedeni haramdan koruyan bir sığınaktır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), Allah'ın rızası gözetilerek kurulan her yuvanın destek ve koruyucusunun Cenab-ı Hak olduğunu müjdelere, ashabını evliliğe teşvik eder. (Tirmizi, Fedailü'l-cihad, 20.)

İki cihan serveri Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) insanın fıtratının bir tezahürü olan evliliğe, nikâh akdi kurulan aileye büyük ehemmiyet vermiş; bir eş, bir aile büyüğü, Hz. Hatice'nin eşi, Hz. Fatıma'nın babası, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in dedesi olarak bizlere örnek olmuştur.

Tarih boyunca toplumları ayakta tutan yegâne güç olarak varlığını sürdüren evlilik müessesesi ve aile hakkında Kur'an-ı Kerim'de pek çok öğüt yer alır. Yüce Allah, iyilik yolunda birlikte yürüyen, birbirlerine destek olan mümin erkekler ve kadınlardan övgü ile bahseder. (Tevbe, 9/71-72.) Buna mukabil kötülük yolunda birbirlerine benzeyen, dinin emirlerini hiçe sayanlara ise azabını hatırlatır. (Tevbe, 9/67-68.) Ebu Leheb ile karısını örnek vererek onların nasıl cezalandırılacaklarını anlatır. (Tebbet, 111/1-5.)

Aile, dünya kurulalı beri sadece dinlerin değil, milletlerin, devletlerin de odak noktası olmuş, ailenin korunması elzem görülmüştür. Bilhassa yaşadığımız çağda aileye karşı yükselen küresel tehditler, cinsiyetsizleştirme politikaları, nesebin tehlikeye sürüklenmesi bizlere ailenin önemini bir kez daha hatırlatmaktadır.

Diyanet Aylık Dergi olarak biz de eylül dosyamızda "Hz. Peygamber ve Aile Ahlakı"na yer verdik. Mevlid-i Nebi'yi idrak ettiğimiz bu ayda Hz. Peygamber'in ve İslam dininin aileye verdiği önemi satırlarımıza taşıdık. Onun örnek yaşantısından bugünün sorunlarına reçeteler bulmaya çalıştık. Prof. Dr. Eyüp Baş "İslam Öğretisinde Aile Olmak: Hz. Peygamber (s.a.s.) Örneğinden Kesitler" yazısıyla dosyamızda yer aldı. Prof. Dr. Saffet Köse "İnsanlığın Ortak Değeri Aile" konusuna değindi. Prof. Dr. Emine Ögük, "Değişen Dünyada Aile: Tehditler ve Tedbirler" yazısını kaleme aldı. Bu ayki söyleşimizi Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanı Dr. Elif Arslan ile gerçekleştirdik.

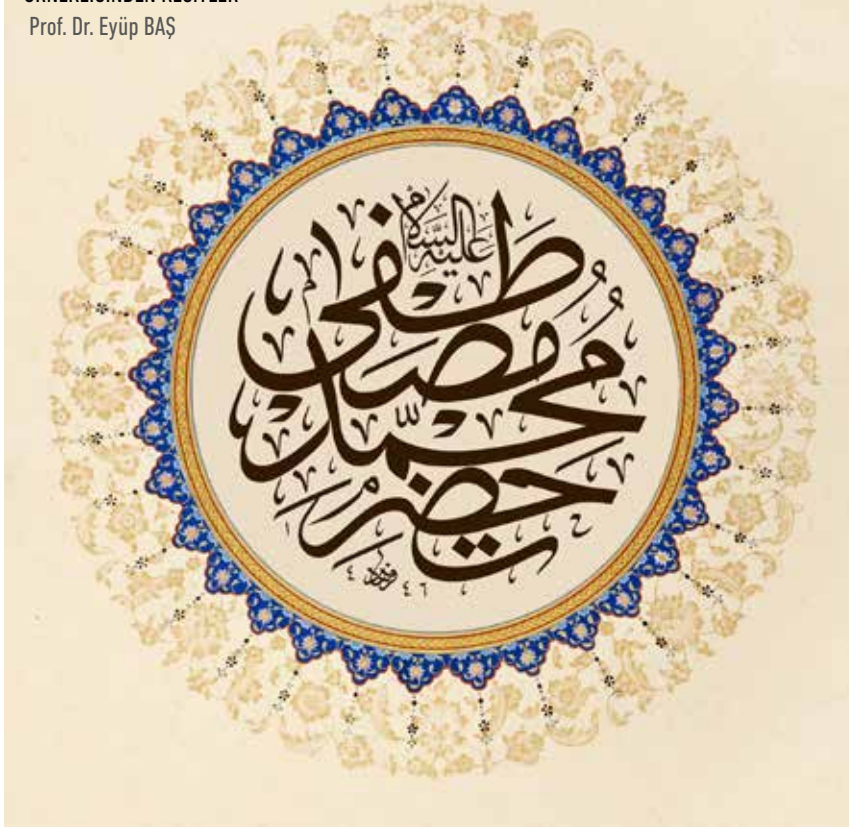
Sizleri dergimizdeki birbirinden kıymetli kalemlerle baş başa bırakırken Allah Resulü'nün dünyayı teşriflerinin sene-i devriyesi itibarıyla idrak ve ihya edeceğimiz Mevlit Kandili'nizi tebrik ediyor, Kur'an-ı Kerim'in rehberliğinde ve Hz. Peygamber'in örneğinde inşa edilen ailelerin, bu aileler eliyle yetişecek nesillerin tüm dünyaya huzur getirmesini Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyoruz.

Bereketli okumalar...

Cafer Tayyar DOYMAZ

6 GÜNDEM

İSLAM ÖĞRETİSİNDE AİLE OLMAK:
HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)
ÖRNEKLİĞİNDEN KESİTLER
Prof. Dr. Eyüp BAŞ

11 GÜNDEM

İNSANLIĞIN ORTAK DEĞERİ AİLE
TOPLUMSAL VE BİREYSEL AHLAKIN
İNŞASINDA AİLENİN ÖNEMİ
Prof. Dr. Saffet KÖSE

14 GÜNDEM

DEĞİŞEN DÜNYADA AİLE
TEHDİTLER VE TEDBİRLER
Prof. Dr. Emine ÖĞÜK

18 SÖYLEŞİ

DR. ELİF ARSLAN:
"TOPLUM İÇİN ÇOK ÖNEMLİ OLAN AİLE,
ÖZELLİKLE İÇİNDE BULUNDUĞUMUZ
YÜZYILDA YAŞANAN ÇOK HIZLI VE ÇOK
YÖNLÜ DEĞİŞMELERDEN ETKİLENMİŞ
OLSA DA İNSAN HAYATINDAKİ ÖNEMLİ
YERİNİ KORUYOR."

23 DİN DÜŞÜNCE YORUM

KUR'AN KURLARI VE HAFIZLIK
BAĞLAMINDA GENÇLİK
Doç. Dr. Enver Osman KAAAN

28 VAHYİN AYDINLIĞINDA

KALBE GİDEN YOLLAR
Dr. Mahmut KAYIŞ

30 HADİSLERİN IŞIĞINDA

AHİRET İMTİHANININ KAÇINILMAZ
SORULARI
Dr. Halil KILIÇ

32 RAHLE-İ TEDRİS

GENÇLERLE HASBİHÂL
Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

36

HASEKİ SULTAN
İMARETHANESİ
Betül ALTUN ERİNCİK

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Yayın Kurulu
Cafer Tayyar DOYMAZ
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Hüseyin ARI
Dr. Mahmut KAYIŞ
Mehmet YAZICI

Editör
Dr. Esma GÜNER

Yayın Koordinatörleri
Mustafa Mirza DEMİR
Sema DEMİR
Nisanur Mukaddes UYANIK
Rüya TÜRKBEY TEMEL

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti
www.epamat.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları

Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

38 YARININ DÜNYASI

NÖROTEKNOLOJİ NEDİR VE HANGİ
SORUNLARI BERABERİNDE GETİRİR?
Av. Nursena ÇETİNGÜL

42 KISSADAN HİSSE

BİR AHDE SADAKAT
BİN RAHMETE VESİLE
Prof. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

44 BUNU KONUŞALIM

GARİP HASAN İLHAN :
“ÇOCUK BENİM DÜNYAMDA HER TÜRLÜ
GÜZELLİĞİ, SAFLIĞI, TEMİZLİĞİ İÇİNDE
BARINDIRAN BİR HAZİNE DİR. GÜZELLİĞE
DAİR NE VARSA ONLARDA, ONLARIN
MASUM DÜNYALARINDADIR.”
Mahir KILINÇ

46 DİN TARİH TOPLUM

RAHMET PEYGAMBERİ'NİN
DÜNYAYI TEŞRİFİ
MEVLİT KANDİLİ
Müseffa AKBULUT

50 DİN TARİH TOPLUM

HAYAT BİR AĞAÇTIR
Musa ARSLAN

52 KUR'AN SURELERİ

AHZAB SURESİ
Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

54 DİJİTAL DÜNYA GERÇEK HAYAT

DİJİTAL EBEVEYNLİK 3
SANAL DÜNYADA BİLİNÇLİ NESİLLER
M. Cüneyd ÇİĞDEMLİ

56 NEYE NASIL İNANIYORUM?

MELEKLERE NİÇİN İNANIYORUM?
Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

rengâhenk 60

62 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

BİR AİLE MESELESİ
Sema BAYAR

66 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

HZ. PEYGAMBERİ'ŞİİRLER SEVMEK
Ali AYGÜN

ASRIN İDRAKİ

68 BİR CAHİLİYE TUTARSIZLIĞININ
MODERN GÖRÜNÜMÜ
Abdurrahman AKBAŞ

70 KIRILMA NOKTASI

AYNICALUT SAVAŞI
Alparslan AKÇA

72 SAHABENİN AYAK İZLERİ

AMR B. AS
KAHİRE'NİN BANİSİ
Enbiya YILDIRIM

76 İNSAN HÂLİ

GELENEKSEL AİLENİN
GÖLGEDE KALAN
BİLGELİK RUHU
Betül KARAPINAR

78 HATIRA DEFTERİ

EZBERDEN ÖTE
KUŞAKLARI BİRLEŞTİREN EMANET
Feyzanur YELEN

80 KİTAPLIK

HÂTEMÜ'L-ENBİYÂ
HAZRETİ MUHAMMED VE HAYATI
Mustafa Mirza DEMİR

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Kapak Görseli

Ebru: Fatma TAŞCI ANKAY

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri -

Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Basım Tarihi: 22.08.2025

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

PEYGAMBERİMİZ VE AİLE AHLAKI

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı

Yüce dinimiz İslam'ın temel hedefi, insanların can, akıl, mal, nesil ve din emniyetini güvence altına alan bir hayat nizamı tesis etmektir. İslam hukukunda “zarurât-ı hamse” terkihiyle ifade edilen söz konusu beş gayeden özellikle neslin emniyeti hususunda ailenin rolü ve önemi izahtan varestedir. Aile, insanın biyolojik ve psikolojik gereksinimlerinin temini, fitratın ve neslin muhafaza edilmesi noktasında vazgeçilmez bir kurumdur. Nitekim hayat rehberimiz Kur'an-ı Kerim, aileyi insanlığın en köklü sosyal kurumu olarak takdim eder. İlk ailenin Hz. Âdem ve Hz. Havva ile teşekkül ettiğini “Sen ve eşin cennette kalın.” (Araf, 7/19.) ayetiyle haber verir.

Aile, insani ve ahlaki değerlerin öğrenildiği bir eğitim yuvasıdır. Dünyaya gelen her insan, ruhsal, duygusal ve sosyal gelişimini ailede tamamlar. İlk eğitimini aile yuvasında alır; dinî ve ahlaki değerlerini, sevgiyi, saygıyı, adaleti, merhameti, ahde vefayı öncelikle ailede öğrenir.

Bütün güzellikleri aile ortamında özümser. İnsanın inanç, fikir, vicdan ve ahlak dünyası, kişilik ve karakter yapısı, içinde doğup büyüdüğü ailenin değerleriyle şekillenir. Bu açıdan aile, hayatı anlamlı kılan değerler ekseninde sosyalleşebilmenin en sağlam zemini olduğu gibi bireysel ve toplumsal huzurun da en temel kaynağıdır. Nitekim Cenab-ı Hak, “Allah, size evlerinizi huzur ve dinlenme yeri yaptı.” (Nahl, 16/80.) buyurmak suretiyle aile yuvasının bir huzur ve esenlik kaynağı olduğuna dikkat çekmektedir.

Mezkûr önemine binaen aile, İslam'ın erdemli insan faziletli toplum idealinin daima odağında yer almıştır. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamber Efendimizin sünnetinde aileye büyük önem atfedilmiş; kuruluş aşamasından işleyişine, hukuki çerçevesinden ahlaki boyutuna, iletişim dilinden muâşeret biçimine kadar aile kurumunun her aşaması ve her alanıyla ilgili hükümler, ilkeler ve ölçüler vazedilerek bu önemli kurum bü-

tün ayrıntılarıyla güvence altına alınmıştır. İhtiva ettiği mesajlarla aileye dair bir bilinç inşa eden Kur'an-ı Kerim'de eşlerin birbirlerine karşı durumu "Onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz." (Bakara, 2/187.) teşbihiyle ifade edilmiştir. Buradaki "örtü" metaforu, aile kurumunun koruyucu, kollayıcı ve hayatı güzelleştirici işlevine dikkat çekmektedir. Böyle bir bilinçle hayat bulan aile kurumu, her türlü insani erdemin neşvünema bulmasını ve bütün ahlaki değerlerin geleceğe taşınmasını sağlayan eşsiz bir imkândır.

Ne var ki bugün aile kurumu ciddi tehditlerle karşı karşıyadır. Küresel iletişim ağlarının etkisiyle dünya genelinde yaşanan hızlı değişim içerisinde, maalesef fitratı ve aileyi tehdit eden cahiliye âdeti birtakım sapkın anlayış, yaklaşım ve uygulamalar öne çıkarılmaktadır. Bu noktada sosyal etkileşimin küresel boyutta ve çok hızlı bir şekilde gerçekleşmesine yol açan yeni medya unsurlarının rolü asla göz ardı edilmemelidir. Zira söz konusu unsurlar üzerinden sinsice yürütülen algı operasyonlarıyla duygu ve düşünceler kolaylıkla manipüle edilerek insanın selim fitratına aykırı tutumların propagandası yapılabilmektedir. Salt hazzın merkeze alındığı ve hiçbir sınır tanımaksızın her türlü değerın tüketim aracına dönüştürüldüğü bir hayat tarzı, medya üzerinden âdeti herkese dayatılmaktadır. Buna maruz kalan nesillerin inanç, değer, kültür ve ah-

lak bakımından ciddi bir zihin erozyonu yaşaması kaçınılmaz olmaktadır. Çağın getirdiği tüm olumsuzluklar doğrudan ya da dolaylı bir şekilde en fazla da aile kurumunu etkilemektedir.

Yaşanan bu dejenerasyon sürecinin olumsuz etkilerini bertaraf etme noktasında bütün unsur ve değerleriyle ailenin korunması ve güçlendirilmesi önem arz etmektedir. Biliyoruz ki aile sağlam ve güçlü olduğunda topluma huzur, iyilik ve güzellikler egemen olurken, ailevi değerler ihmal edildiğinde insan çok yönlü bir karmaşa ortamına sürüklenmektedir. Ailede yaşanan her türlü olumsuzluk zaman içinde toplumun genel problemleri hâline gelerek aile-toplum sarmalında hayatı kuşatmaktadır. Bu sebeple geçmişten bugüne ailevi değerleri örseleyen, aile kurumunu sarsan ve insanların aile kurma isteklerini hedef alan bütün yıkıcı etkenler karşısında güçlü bir duyarlılık ve farkındalık geliştirmek gerekmektedir. Bilhassa teknolojik gelişmelerle birlikte sosyal ilişkilerin farklı mecralara taşındığı günümüzde aileyi ve fitratı koruma noktasında daha büyük bir hassasiyet ve gayrette ihtiyaç vardır.

Fert ve toplum açısından huzurlu ve güvenli bir geleceğin yolu, aile kurumunun sağlam temeller üzere inşa ve ihyasından geçmektedir. Bu noktada Peygamber Efendimizin örnekliği, insanlık için son derece değerli bir imkândır. Zi-

ra Kur'an'ın ahkâm ve ahlakını hayata dönüştüren Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), her alanda olduğu gibi aile konusunda da en güzel örnekliği ortaya koymuştur. Yüce dinimizin bütün güzelliklerini aile hayatına yansıtmış; bizlere, ailede hukukun, ahlakın, iyiliğin, güzelliğin ve nezaketin önemini hayatıyla öğretmiştir. "Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızam." (Tirmizi, Menakıb, 63.) hadis-i şerifi, onun insanlığa örnek olan aile hayatına dair önemli bir perspektif sunmaktadır.

Bu anlamda Sevgili Peygamberimizin mümtaz hayatına baktığımızda ailede sorumluluk bilincinin, istişarenin, fedakârlığın, karşılıklı yardımlaşma, dayanışma, saygı, sevgi ve anlayışın en güzel örneklerini görüyoruz. Peygamber Efendimiz, gerek eşlerin birbirine güven duyması ve bağlılık göstermesi; gerek sevinç, keder, yorgunluk ve sıkıntıların paylaşılması; gerekse ortaya çıkan birtakım problemler karşısında sabırlı ve anlayışlı davranılması hususunda bütün insanlık için numune-i imtisal olmuştur. Dolayısıyla onun çağları aşan örnekliğinde hukuki ilkelerle çerçevelenmiş ve ahlaki erdemlerle bezenmiş muhkem bir aile yapısı inşa edilmesi, çağın girift sorunları karşısında aile kurumuna güçlü bir mukavemet imkânı sağlayacak ve insanlığa huzur ve esenliğin yolunu açacaktır. ■

İSLAM ÖĞRETİSİNDE AİLE OLMAK HZ. PEYGAMBER (S.A.S.) ÖRNEKLİĞİNDEN KESİTLER

Prof. Dr. Eyüp BAŞ

Kopenhag Din Hizmetleri Müşaviri

Hat: Ferhat KURLU - Tezhip: Zeynep KURLU

H z. Âdem ve onunla aynı özden yaratılan (Nisa, 4/1.) eşi Hz. Havva ile başlayan insanlık tarihi (Bakara, 2/35.), bir bakıma ailenin de tarihidir. Fitri bir olgu olan, ülfet ve ünsiyete dayanan, aynı zamanda neslin devamını sağlayan evlilik kurumu, toplumun en küçük birimi olan aileyi oluşturmuştur. İlk insan, ilk eş ve ilk peygamber Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberler, gönderildikleri toplumlara kendilerinin, eşlerinin ve nesillerinin ebedî hayatı nasıl kazanacaklarını tebliğ etmiş (Bakara, 2/136, 177, 285; Âl-i İmran, 3/84; Nisa, 4/150-152.), aile hukukuna ilişkin esaslar da bu tebliğin önemli bir kısmını teşkil etmiştir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de başlarından geçen hadiseler anlatılırken eşleri ve çocuklarıyla olan münasebetleri de ayrıntılı bir şekilde ele alınan Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Lut, Hz. Yakup, Hz. Eyyüp, Hz. Musa, Hz. Lokman, Hz. Zekeriyya'nın aile hayatları ile ilgili bilgiler göstermektedir ki peygamberlerin tebliğ mücadelelerinde başta eşleri ve diğer aile fertleri, ilk muhataplarıdır. Zira Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın birlikte işledikleri hatanın hareket noktasını, kadının kocasını yanıltması ve ayartmasında gören Yahudi geleneğinde (Eski Ahit, Yaratılış, 3:16-17.) kadın, kocasının mutlak hâkimiyeti altındaki bir mal varlığı olarak kabul edilmiş, miras hakkından mahrum bırakılmış; evliliği kutsal bir boyuta taşıyan Hristiyan gelenek ise kadını kocasının aslı günahı işlemesinin müsebbibi olarak görmekle birlikte, evlilikle tek bir beden hâline geldiği kabul edilen karı kocanın boşanmasını yasaklamıştır. (Yeni Ahit, Markos, 10:8-12.)

Peygamberlerin ortak bir şekilde ortaya koymuş oldukları, hayatlarını bir aile kurarak sürdürme tercih ve kararlılıkları, tarih boyunca hiç değişmemiş ve toplumların huzurlu bir hayat sürmeleri noktasında daima belirleyici olmuştur. Nikâh akdi bağıyla oluşturulmuş bu örnekliklerin dikkate alınmadığı her toplumda ise yozlaşma ortaya çıkmış, ahlaki çöküşler yaşanmıştır.

Evlilik birliği, insanın yeryüzünde halife olarak yaratılmasından (Bakara, 2/30.) itibaren hukuki bir akit olmanın ötesine geçmiş, toplumun temelini oluşturan meşru nesillerin yetişmesini sağlayan hayati bir yapı hâline gelmiştir. Aile sayesinde insanın yaradılış özelliklerinin muhafazası, insan neslinin devamının sağlanması ve neseplerin karışmasının önlenmesi mümkün kılınmıştır. Diğer taraftan aile kurumuna yönelik her türlü yıkıcı unsur, neslin korunması açısından ciddi bir tehdit olarak görülmüştür.

İslam öncesi Arap toplumunda da nikâhla kurulan aile, mensup olunan kabilenin parçası olarak telakki edilmiştir. Ancak kadına miras hakkı tanımayan meşru nikâhın yanı sıra, muvakkat ve muta gibi süreli nikâhlar ile akl-ı selime ve temel ahlaki kurallara aykırı pek çok uygulama söz konusuydu. Hukuki sonuçları bakımından kadının ve aile yapısının aleyhine olan bu nikâh türlerinde, velayet ve miras hakkı bütünüyle kocaya bırakılmış, ona sınırsız bir yetki verilmişti. (M. A. Aydın, "Aile", *DİA*, 2/196-200.) Nitekim Hz. Ömer'in, "Biz, cahiliye devrinde kadınlara değer vermezdik; bu durum Allah Teâlâ'nın onlar hakkında ayetler indirmesine ve kendilerine birtakım haklar vermesine kadar devam etti." (Müslim, *Sahih*, "Talâk", 31.) sözleri de bu durumu teyit eder nitelikte olmuştur.

”

H z. Peygamber, çocuklarının terbiyesinde kesinlikle yalana yer vermezdi. Ağlayan çocuğuna yapılmayacak veya verilmeyecek şeyler vadeden ya da onu yapmayacakları şeylerle korkutan anne babaları uyarır, bütün bunların yanlış olduğunu ifade ederdi.

İslamiyet ile kadının aile içindeki yeri, insan olmanın onuruna yakışır şekilde yeniden konumlandırılarak önemli bir değişim geçirdi. Ayetlerde, Hz. Âdem'i yanıltanın ve hata yapmaya sevk edenin Hz. Havva değil şeytan olduğu vurgulandı. (Bakara, 2/36; Araf, 7/20; Taha, 20/115.) “Ey Âdem! Şüphesiz bu İblis, senin ve eşin için çok tehlikeli bir düşmandır.” (Taha, 20/117.) ayetinde şeytanın, eşlerin her ikisi için de tehlikesinin vurgulanması, tedbir alma noktasında kocanın da sorumluluğunu teyit etmektedir. Eşleri birbirinin elbisesi olarak tanımlayan (Bakara, 2/187.) İslam, kadın ve erkeğin irade beyanına dayanan ve iki cinsi güçlü bir şekilde birbirine bağlayan nikâh akdi ile eşlere karşılıklı hak ve sorumluluklar yükledi. Resulullah (s.a.s.) eşler arasındaki huzur, sükûnet, sevgi ve şefkat bağlarının korunup güçlendirilmesi yönünde önemli adımlar attı. Eşlerin birbirlerine karşı hak ve sorumluluklarının sınırlarını belirleyen Hz. Peygamber, hukuki ve ahlaki anlamda aile birliğinin idaresini eşlerin her ikisine emanet etti.

İslam ile nikâh akdi, özellikle kadının şahsiyet ve mülkiyet haklarının korunmasını teminat altına aldı. Yüce Allah, “Kadınların, makul ve meşru ölçülerde ödevlerine denk hakları vardır.” (Bakara, 2/228.) ayetiyle hem sorumlulukları hem de hakları olduğuna dikkat çekmişti.

Hz. Peygamber, “Kadının kocası üzerindeki hakkı nedir?” sorusuna “Kendi imkânına göre yedirme, içirme, giydirme,

mesken ihtiyacını karşılama, şiddet uygulamama, aşağılamama, evi terk etmeme...” cevabını vermişti. (Ebu Davud, *Sünen*, Nikâh, 41; İbn Mace, *Sünen*, Nikâh, 3.) Bu hukukun korunması sadedinde kadınların eşleri tarafından ihmal edilmesine karşı çıkan (İbn Mace, *Sünen*, Nikâh, 3.) Hz. Peygamber, Veda Hutbesi’nde müminlere, “Kadınlar hakkında Allah’tan sakınmalarını...” (Müslim, *Sahih*, Hac, 147.) emretmiş, onları rencide edecek davranışta bulunanları yermişti. (Buhari, *Sahih*, Nikâh, 93; Müslim, *Sahih*, Cennet, 49.) Hz. Aişe, Allah Resulü’nün şiddet karşısındaki sert tavırını, “Resulullah, ne bir hizmetçiye ne de bir kadına asla vurmamıştır. O, mübarek eliyle hiç kimseye vurmamıştır.” (İbn Mace, *Sünen*, Nikâh, 51.) sözleriyle perçinlemişti. Hz. Peygamber, “Hanımlarınızın sizin üzerinizde hakkı bulunduğu gibi sizin de onlar üzerinde hakkınız vardır. Sizin onlar üzerindeki hakkınız, namuslarını muhafaza etmeleri ve hoşlanmadığınız kimselelerin evinize girmesine izin vermemeleridir.” (Tirmizi, *Sünen*, Radâ’, 11.) buyurarak erkeklerin eşleri üzerindeki haklarına dikkat çekmişti. Neslin devamını sağlayan evlilik kurumunun ciddiyetine yapılan bu vurgu, aile mahremiyetinin ve iffetinin korunmasına yönelik tedbirlerin aynı zamanda karşılıklı hak ve sorumluluk konusu olduğunu göstermekteydi.

Sadece söylemleriyle değil yaşantısıyla da aile hayatında insanlığa en güzel şekilde örneklik teşkil eden Allah Resulü (s.a.s.), peygamber olarak görevlendirilmesiyle mükerrer

bir varlık olan insanın yaratılış hikmetine ve şerefine uygun olarak hayatı bütün boyutlarıyla yeniden düzenleyen vahyi hayatına en güzel şekilde tatbik etmiştir.

Bir eş olarak Hz. Peygamber, ilk evliliğini kendisinden yaşça büyük olan eşi Hatice ile yapmıştı. Yanlarında büyüdüğü amcası Ebu Talip ve yengesi Fatıma bint Esed’in huzurlu aile hayatları kendisi için kısmen ve muhtemelen bir örneklik teşkil etmişti. Hz. Hatice ile olan evlilik hayatını sevgi saygı içerisinde uzunca bir süre sürdürmüş olması, altı çocuğuna bu evlilikte sahip olması ve onların yetişmesine çok özen göstermesi, onun şahsi karakteri kadar genel aile yapısına işaret eden bir noktaydı.

Hz. Peygamber, ilk hanımı vefat edinceye kadar bir başkasıyla evlenmedi. Daha sonraları zamanının şartları gereği çeşitli sebeplerle başka evlilikler de yaptı.

Hz. Peygamber, ev hayatı ile alakalı konularda ise eşleriyle çok uyumlu ve ilgiliydi. Eşi Hz. Aişe validemizin anlatımıyla o, elbisesini diker, ayakkabısını yamar, keçileri sağlar, kendi işlerini kendisi görürdü. Ev işlerinde yardımcı olurdu. Gerekirse evi süpürür, koyunları sağlar, develeri yemler, elbiseleri ve ayakkabıları tamir eder, çocuklarıyla ilgilenirdi. Ailesine karşı hoşgörülü davranır, onların kalplerini kırmazdı.

Allah Resulü, eşleri ile şakalaşır, onların şakalarını da sevecenlikle karşılardı. Onlara karşı maddi sorumluluklarını yerine

getirirdi. Evlenirken hanımlarına vermesi gereken mehri ihmal etmemiş, evlilikleri süresince geçimlerini temin etmişti. Eşlerinin meşru bir şekilde kazanç elde etmelerine engel olamazdı. Önemli kararlar alırken eşlerinden fikir alır, onların tavsiyelerini dinlerdi.

Ailesinin akrabalarıyla ve yakınlarıyla da ilgilenir onlara hatır sormayı ve iltifatı ihmal etmezdi. Aile hayatını çok önemseyen Hz. Peygamber, övünmeyi ve övüleni sevmemesine rağmen bu konuda, “Sizin en hayırlınız ailesi için en hayırlı olandır, ben ise aranızda ailesine karşı en hayırlı olanınızım.” (İbn Mace, *Sünen*, Nikâh, 50.) buyurarak bu konuda ümmetinin âdeta bir yarış içerisinde olmasını arzu etmiştir.

Bir baba ve dede olarak ise Hz. Peygamber, aile reisi olmanın gereklilikleri hususunda da güzel örnekliklere sahipti. Yedi çocuğu vardı. Bunlardan üçü erkek, dördü kız idi. Kızı Fatıma dışındaki bütün çocukları kendisinden önce vefat etmişlerdi. Evlat acısına katlanma bakımından sınavı pek ağır olmuştu. “Çocuk kokusu cennetin kokusundandır.” (Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 6/82.) demesi, onun çocukları ne kadar çok sevdiğini ifade eden bir söz olarak tarihe geçti. O, bu yüce sevgisini her çocuğu doğduğunda gösterdiği büyük sevinçle, müjdecilerine verdiği hediyelerle, doğumlarının yedinci gününde onlar için akika kurbanı kesmekle, başlarını tıraş ettirip saçlarının ağırlığınca gümüşü yoksullara dağıtmakla göstermişti.

”

Hız. Peygamber sevecen, ilgili, hassas, şefkatli, sabırlı, fedakâr, merhametli bir babaydı. Çocuklarına güzel isimler koyardı. Onları çok sever, sevgisini sözleriyle ve davranışlarıyla gösterir, hatalarına karşı hoşgörölü davranırdı. Hatalarını düzeltmek için azar, tenkit, tahkir, yüz ekşitme gibi yollara başvurmazdı. Çocuklarıyla şakalaşır, oyun oynardı. Ziyaretine geldiklerinde onları karşılar, öper, yanına oturturdu. Zaman zaman kendisi de onları ziyaret ederdi.

Hız. Peygamber sevecen, ilgili, hassas, şefkatli, sabırlı, fedakâr, merhametli bir babaydı. Çocuklarına güzel isimler koyardı. Onları çok sever, sevgisini sözleriyle ve davranışlarıyla gösterir, hatalarına karşı hoşgörölü davranırdı. Hatalarını düzeltmek için azar, tenkit, tahkir, yüz ekşitme gibi yollara başvurmazdı. Çocuklarıyla şakalaşır, oyun oynardı. Ziyaretine geldiklerinde onları karşılar, öper, yanına oturturdu. Zaman zaman kendisi de onları ziyaret ederdi. Aile içinde bir karar alacağı zaman evlatlarının ne düşündüğünü merak eder, onların da fikrini alırdı. Nitekim yıllarca onun hizmetinde bulunan Enes b. Malik bu konuda, “Ben, Resulullah kadar çocuklarına merhamet ve şefkatle davranan hiçbir kimse görmedim.” (Müslim, *Fedail*, 63.) dedi.

Hız. Peygamber, çocuklarının terbiyesinde kesinlikle yalana yer vermezdi. Ağlayan çocuğuna yapılmayacak veya verilmeyecek şeyler vadeden ya da onu yapmayacakları şeylerle korkutan anne babaları uyandırır, bütün bunların yanlış olduğunu ifade ederdi.

Çocuklarının dertlerine ilgisiz kalmayan Hız. Peygamber, üzülmelerine dayanamazdı. Onları daima iyiliğe teşvik ederdi. Gece namaza kalktığında onları da uyandırır, daima iyilik yapmaları, ahiret yurdu için hazırlanmaları gerektiğini söyler, yarın kıyamet gününde ben sizler için bir şey yapamam, (Buhari, *Vesaya*, 11.) derdi. Erkek ve kız çocukları arasında ayırım yapmazdı. Çocuklarının geçimi konusunda sorumluluklarını yerine getirir, “Allah’ım, Muhammed ailesine geçinecek kadar rızık ihsan

buyur.” (Buhari, Rikak, 17.) diye dua ederdi. Ayrıca ailesini dünya malına düşkünlük, israf ve cimrilikten sakındırırdı.

Hız. Peygamber, hayatta kalan tek çocuğu Fatıma yanına geldiğinde onu ayakta karşılar, öper ve yanına oturturdu. O giderken yine ayağa kalkar ve onu yolcu ederdi. Aynı zamanda torunları Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin’i de çok sever, onları öper ve onlarla şakalaşırdı. Bir ortamda Hasan’ı öperken bu durum, Temim kabilesinden birinin tuhafına gitti. Kendisinin on tane çocuğu olduğu hâlde hiçbirini öpmediğini söyleyen bu kişiye Hız. Peygamber çok üzüldü ve “Allah senin kalbinden merhameti aldıysa ben ne yapabilirim.” sözıyla tepkisini gösterdi. (Buhari, Edeb, 18.)

Hız. Peygamber’in çok sevdiği kızı Zeynep genç yaşta vefat etmiş ve geride Ümame isimli bir kız çocuğu bırakmıştı. Bir defasında, kendisine hediye edilen çok değerli bir gerdanlığı aileden en çok sevdiği kişiye hediye edeceğini söyledi. Aile bireylerinden her biri merakla hediye kime gideceğini beklerken hediye Ümame’ye verilmişti. Hasan ve Hüseyin gibi Ümame de bazen namaz esnasında onun sırtına çıkıyordu. Hız. Peygamber ise onları incitmiyordu.

Hız. Peygamber, çocuklarına olduğu gibi yanında, kendi himayesinde büyüyenlere, örneğin amcasının oğlu Ali b. Ebu Talip’e; eşi Hatice’nin köle olarak hediye ettiği ancak kendisinin hürriyetini kazandırdığı Zeyd b. Harise’ye; hicretten sonra ailesi tarafından hizmetine veri-

”

İslamiyet ile kadının aile içindeki yeri, insan olmanın onuruna yakışır şekilde yeniden konumlandırılarak önemli bir değişim geçirdi. Ayetlerde, Hız. Âdem’i yanılmanın ve hata yapmaya sevk edenin Hız. Havva değil şeytan olduğu vurgulandı.

len Enes b. Malik’e ve yine azat ettiği Ümmü Eymen’e de diğer aile fertlerine olduğu gibi son derece şefkatli davranırdı. Amcası Ebu Talip’in yükünü hafifletmek üzere beş yaşında iken yanına almış olduğu Ali, babası Mekke’de olduğu hâlde Hız. Peygamber’in yanında büyümüş ve ömrü boyunca onun yanından ayrılmamıştı. Aynı şekilde Zeyd b. Harise de kendi ailesi içinde büyümüşü. Arkadaşları arasında Zeyd b. Muhammed (Muhammed’in oğlu Zeyd) diye hitap edilen Zeyd, yıllar sonra araya araya kendisini Mekke’de bulan babasıyla gitmeyip kendisine öz ailesinde görebileceği ilgi ve sıcaklığı gösteren Hız. Peygamber’i babasına tercih etmişti.

Hız. Peygamber’in aile hayatındaki örnekliklerine bakıldığında onun hem kendi aile yaşantısı hem de müminlere tavsiyeleri ile alışlagelmiş düşünce kalıplarını yıkmış olduğu, aile algısındaki değişime rehberlik ettiği açıkça görülür. Onun söz konusu tavrına yakından şahit olan ashab-ı kiram, Hız. Peygamber’in aileye ve aile bireylerine atfettiği üstün konuma karşı şaşkınlıklarını gizleyememiş, eşlerine ve diğer aile bireylerine nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin ona sürekli sorular sormuşlardır. Böylece Hız. Peygamber’in vahyin ışığında gösterdiği örneklik, aile ilişkilerinin ve yükümlülüklerinin yeniden düzenlenmesine vesile olmuştur. İlk dönem İslam toplumu için vazgeçilmez olan nebevi örneklikler, yüzyıllarca olduğu gibi bugün de Müslümanlara rehberlik etmektedir. ■

İNSANLIĞIN ORTAK DEĞERİ AİLE

TOPLUMSAL VE BİREYSEL AHLAKIN İNŞASINDA AİLENİN ÖNEMİ

|| Prof. Dr. Saffet KÖSE

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Rektörü

Bir insanlık kurumu olarak aile

Aile, insanlık tarihinin ilk kurumudur. İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (a.s.) ve eşi Hz. Havva ile çocukları bu kurumun ilk üyeleridir. Onlardan sonra ise çeşitli renk, ırk, boy, kabileler olarak ayrılmasına rağmen insanlık, bir bütün hâlinde tek bir ailedir. Dili, dini, ırkı ve coğrafyası farklı olsa da evrensel bir kurum olarak aile devamlılık göstermektedir ve göstermelidir de. Bugün cinsiyetsiz insan, ailesiz toplum ve nikâhsız cinsel yaşam gibi projeler ile aileyi temelinden sarsacak hedeflere ulaşmaya çalışılsa da bu girişimlerin başarı şansı yoktur.

Ailenin varlığını hayati ölçüde zaruri kılan, neslin sağlıklı şekilde sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Öncelikle insan aciz bir varlık olarak doğar ve onun ihtiyaçlarını karşılayan birisi olmazsa hayata tutunamaz. Bu da anne ve babadır. Baba, velayeti; anne ise bakımıyla çocuğu hayata hazırlar. Bu iki dayanak insan için hayati düzeyde önemlidir. Neslin karışmayıp sağlıklı şekilde sürdürülebilmesi aile kurumuna bağlıdır.

Ailenin kurucu unsuru olarak nikâhın değeri

İlahi yasada nikâh, kadın erkek beraberliğini meşru kılan tek akit olarak kabul edilmiştir. Nikâhsız birleşme, zina sayılıp büyük suç kabul edilerek yasaklanmıştır.

Aslı bozulmuş olsa da bugün hâlâ yaşamakta olan Yahudilik (Çıkış, XX/14; Sayılar, V/11-13; Tesniye, V/18, XXII/22, XXIV/1.) ve Hristiyanlıkta (Matta, V/27, XV/19-20, XIX/18; Luka, XVIII/18-20...) bu duyarlılık görülmektedir. Hak din İslam'da da (İsra, 17/32; Nur, 24/2, 3, 30, 31; Furkan, 25/68.) bu hüküm sabittir.

Dinlerin temel metinlerinde nikâha, neslin devamı ve nesebin karışmasını önleyici bir rol atfedilmektedir. Aile tipleri ve aileden beklentiler farklı toplumlar ve kültürler açısından değişiklik arz etse de topluma yeni üyeler kazandırmak ve cinselliği belli bir düzen içinde yönetmek, onun asla değişmeyen işlevlerindendir.

(Erol Güngör, *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*, İstanbul 1995, s. 207-208.) Hz. Peygamber (s.a.s.) nikâhı, iffeti koruyan en sağlam kale saymış, bağımsız yönelişin ve şehvi arzuların en yoğun ve en güçlü olduğu dönemden geçen gençlere seslenerek imkân bulabilenlerin evlenmelerini özellikle istemiştir. (Buhari, Savm, 10, Nikâh, 2, 3; Müslim, Nikâh, 1, 3.)

Neslin sürekliliğini sağlayan doğum kanunu

Muhammed Tahir b. Aşur'un (ö. 1973) ifadeleriyle, "Kâinatın yaratıcısı, mahlûkatın türlerinin sürekliliğini doğum kanununa bağlamıştır. Bu kanun sayesinde herhangi bir teşvik ve zorlamaya gerek duymaksızın, zaman ve mekânla sınırlı olmaksızın her canlı türü çoğalabilmektedir. Allah Teâlâ, bu şekilde fitri doğum kanunun sonuç vermesini, yani üretmeyi garanti altına almıştır." (Makâsıdü's-şer'i'at'l-İslâmiyye, s. 155.) Varlığın erkek ile dişinin birleş-

mesine bağlanması, sadece insanlarla ilgili değil diğer canlılar ile ilgili de genel kuraldır. Mesela rüzgârların fonksiyonlarından birisi erkek ve dişiyi buluşturarak bitkileri aşlamak ve sebze meyve oluşumunu sağlamaktır. (Hicr, 15/22.) Bu sebeple canlı varlıklar çift yaratılmış, Hz. Nuh'a (a.s.) tufandan önce gemisine her cins hayvandan birer çift alması emredilmiştir. (Hud, 11/40; Mümünun, 23/27.) Ayetteki, "O, bütün çiftleri yaratan..." ifadesi (Zuhruf, 43/12.), varlıkların hayata çıkmaları ve nesillerinin devamlılığının bu yolla sağlanmasına işaret etmektedir. Ne var ki insan neslinin devamı diğer canlılarınkı ile aynı şekilde dişi ve

erkeğin birleşmesiyle olsa da insani kurallarla çerçevesi belirlenmiş yapıdadır. İnsan açısından neslin devamı sadece biyolojik bir hadise olarak çocuk dünyaya getirmekle sağlanacak bir olgu değildir. Doğumun da meşru olması gerekir, meşruiyeti sağlayan ise nikâhtır. Dolayısıyla doğum, ancak bir aile içinde meydana gelmiş ise meşrudur. (Güngör, s. 214.)

Doğumun meşruiyetini sağlayan akit olarak nikâh

Nikâhsız birleşme (zina) sonucu doğan çocuğun nesebinin sadece anne tarafından sabit olması kendisi açısından incitici, acı verici bir durumdur ve çocuk hakkı ihlalidir. Her fert ait olduğu soyu bilmek ve aidiyetini kıvançla taşımak, kendisinden sonraki nesilde de unutulmamak arzusundadır. Bu anlayış çok eskilere dayanır. Hz. Peygamber'in sahih nikâhla evlenmiş bir karı kocanın çocuğu olduğunu belirtmiş olması (İbn Abdirrezâk, *el-Musannef* [nşr. Habîburrahman el-A'zamî], Beyrut 1403/1983, VII, 303; Taberânî, *el-Evsat* [nşr. Tânk b. 'İvedillâh-Abdülmuhsin el-Hüseynî], Kahire 1415, V, 80; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* [nşr. M. Abdülkadir Atâ], Mekke 1414/1994, VII, 190.), İslam öncesi toplumlarda da nikâhın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Değer aktarımı ve ahlaki özün somutlaşması

Kur'an-ı Kerim ve onun emirleri doğrultusunda Hz. Peygamber, bir babadan çocukları için ahlakı önceleyen bir eylem planı çerçevesinde velayet görevini yerine getirmesini ister ve dünya ahiret dengesinin ahiret aleyhine bozulmaması konusunda uyarır. (Kasas, 28/77;

Sevgi ortamında büyüyen çocuk, beceriler geliştirir ve yeterlilik duygusu kazanır. Güven ve sevgi, anne babaya bağlılığı artırır; böylece onların otoritesini daha kolay kabul eder. Saygı ise çocuğun onları model almasıyla pekişir.

Kıyamet, 75/20-21; A'lâ, 87/16-17.) Babanın çocuğuna bırakacağı en değerli sermayenin ise güzel ahlak olduğunu bildirir. (Tirmizi, Birr, 33; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 412; IV, 77, 78.) Ahlaki gelişme sorumluluğunu da özellikle babaya yükler.

Kur'an-ı Kerim, sorumluluk sahibi olan kişilerin aile efradını ihmal etmesinin hesap günü zorda kalacakları yönünde uyarır ve bu konuda duyarlılık gösterilmesi gerektiğine işaret eder: "Kişinin kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacağı gün, kulakları sağır edercesine şiddetli ses geldiği vakit, işte o gün, onlardan herkesin kendini meşgul edecek bir işi vardır." (Abese, 80/33-37.)

Hız. Peygamber'in çocuğa bırakılacak en değerli hazine olarak nitelediği ahlak sermayesinin oluşmasında namaz bilinci önemli yer tutmaktadır. Çünkü namaz, günahı ve kötülüğü önleyen bir işleve de sahiptir. (Ankebut, 29/45.) Namaz birçok ayette zekât ile birlikte zikredilir. Bu iki ibadet, imanın sıdkına delalet eder. (Tevbe, 9/5,11.)

Hız. Peygamber de bunu açık bir şekilde dile getirir. (Müslim, Taharet, 1; Nesai, Zekât, 1; Tirmizi, Cuma, 80; Deavat, 85; İbn Mace, Taharet, 5; Dârimî, Vudû, 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 321; V, 342, 343, 344.) Bilinçli bir ibadetin olumlu manada davranış değişikliği meydana getirmesi gerektiği dikkate alınırsa ayette ve hadiste emredilmesi istenen namazdan amacın genel anlamda ibadetler ve onların olumlu kötülüklerden arındıran (takva), zekâtın da iyiliklerle bezendiren (ihsan) ahlakı olduğu anlaşılır. (Kasımî, *Mehâsinü't-te'vîl*, Beyrut 1418, VI, 425.)

Aile içinde baba çocuk ilişkisinin sağlıklı bir zeminde gelişebilmesi ve ahlakın bir değer olarak aktarılmasında şu üç şey gereklidir:

1. Babanın çocuğa karşılıksız sevgi göstermesi ve takdir etmesi, çocuğun sevgisini kazanmasını sağlar. Bu sayede çocuk, değerli olduğunu hisseder, güven duyar ve ebeveyninin sevgisinin koşulsuz olduğunu öğrenir. Sevgi ortamında büyüyen çocuk, beceriler geliştirir ve

yeterlilik duygusu kazanır. Güven ve sevgi, anne babaya bağlılığı artırır; böylece onların otoritesini daha kolay kabul eder. Saygı ise çocuğun onları model almasıyla pekişir.

2. Çocuk ile oyun oynamak önemlidir. Çocuk, babasıyla oynadığı oyunlar ile hayatı öğrenir, hayal dünyasını onunla geliştirir ve hayata onunla hazırlanır. Aynı zamanda bu, çocuğa verilen değer de bir ifadesidir.

3. Çocukların yaşlarına uygun sorumlulukların verilmesi, onların gelişimleri için çok önemlidir. Ailenin bir ferdi olduğunun gösterilmesi, aile kimliği ve aidiyetin inşasında sorumluluk vermek en doğru yaklaşımdır.

Bu üç unsur çocuğun aileye bağlılığını sağlamanın ve kimlik inşasının temel belirleyicileridir. Babanın ahlaki aktarım rolünü kolaylaştırıcı işleve sahiptir.

Aile içinde duygusal bağların güçlü tutulması aileyi ayakta tutan en güçlü enerjidir. ■

DEĞİŞEN DÜNYADA AİLE TEHDİTLER VE TEDBİRLER

Prof. Dr. Emine ÖĞÜK

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

İlk insandan günümüze gelinceye kadar toplumun kültüründe, yaşam biçiminde, sosyal ilişkilerinde, örf, âdet ve geleneklerinde nesilden nesile değişen, gelişen ve yenilenen pek çok süreç yaşanmıştır. Değişim süreçleri her dönemde olmakla birlikte günümüzde bu yönünde çok daha hızlı bir akışın olduğu gözlemlenmektedir. Yayıp zekânın hız kazanması, sosyal medyanın etkisi ve internet ağının dünyanın her yerine yayılmasıyla kitleler arası mesafe azalmış ve toplumlarda çok daha hızlı ve değişken bir sürecin yaşanması kaçınılmaz hâle gelmiştir. Bu değişimin pek çok alanda etkileri olmakla birlikte özellikle aile üzerindeki tesirleri toplumda yaşayan herkesi yakından ilgilendirmektedir.

Yakın dönemde insan anlayışında meydana gelen çeşitli değişimler, aile hayatını da derinden etkilemiştir. Bu çerçevede insan hakları, kadın ve çocuk hakları, engelli hakları gibi

kavramlar eşliğinde “hak” konusu ön plana çıkarılmıştır. Bu noktada, üstün görülen insanın hangi insan olduğu sorusunun cevabını da aramak gerekir. Zira el üstünde tutulan insan, dünyadaki mevcut bütün insanlar değildir. Yine insan sevgisi, bütün insanlığı kuşatıcı bir niteleme olmak yerine sınıf, ırk, dil ve din gibi özelliklere dayanırılmıştır. Bu durum modern düşünceye ait insan anlayışının oldukça indirgemeci bir karakter arz ettiğini göstermektedir. Aksi hâlde dünyanın çeşitli bölgelerinde dışlanan, sömürgeleştirilen, köleleştirilen insanlar ve onlara büyük acılar yaşatan savaş ve katliamlar söz konusu olmazdı. (Cafer Sadık Yaran, *Modernitenin İnsan Sevgisine Etkileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007, s. 154; Fromm, Erich, *Sevme Sanatı*, çev. Nermin Tunç, Kibele Yayınları, İstanbul 1996, s.15.) Bu durum da göstermektedir ki modern dünya anlayışına sahip olduklarını iddia eden bir kısım topluluklar, bütün insanlığı yüceltmek yerine, onları “biz” ve “ötekiler” şeklinde ikiye ayırdıktan sonra sa-

dece kendilerinden olanlara bir değer atfetmiş, bunu yaparken “öteki” olarak kabul ettikleri insanları dışlayıp hor görerek onları küçültecek kararlara imza atmaktan da geri kalmamışlardır. Dolayısıyla bu dönemde insanın değerinde bir artış olmadığı gibi tüketim kültürü ve bireyselleşmenin de etkisiyle fertler dışlanmaya ve yalnızlaşmaya mahkûm hâle gelmiştir.

Temeli vahye, dinî ve ahlaki ilkelere değil akıl, bilim, deney ve gözlem, rasyonellik gibi temellere dayanan modernizm düşüncesi vahye dayalı bir hayat tarzını benimsemediği için aile kurumu da sadece bireysel çıkar, haz ve gereksinimlerin karşılanması ve biyolojik ihtiyaçların giderilmesi amacıyla matuf olarak kurulur hâle gelmiştir. Bu dönemdeki ailelerle

geleneksel aile modelleri arasında ciddi farklılıklar olmuş, geleneksel yapıda mevcut olan iki kuşak ebeveyn ve çocuklardan oluşan geniş veya çekirdek aile modellerine alternatif olarak yeni dönemde, tek ebeveynli aile, karma aile, eş cinsel aile, LGBT aile gibi aile formları literatüre girmeye başlamıştır. (Bzostek, Sh ve Beck, "Ailevi İstikrarsızlık ve Küçük Çocukların Gelişimi", *Evlilik ve Aile Dergisi* 2011, 73/1, s. 282-298.) Bazı kesimler tarafından geleneksel norm ve rollere meydan okuyan aile anlayışlarının teşvik edildiği dikkat çekmiştir. Bu süreç, aile yapıları üzerinde çeşitli kırılmaları, çözülmeleri ve tahribatları beraberinde getirmiştir. Bu süreçten ailedeki her birey gibi yaşlılar da etkilenmiş, son dönemde yaşlıların yaşam alanları arasında huzurevlerinin payı önemli bir yer tutmuştur. (Ramazan Altıntaş, "Modernitenin İslam Ailesi Üzerindeki Etkisi", *Mehir Dergisi* 1997, s. 7.) Bütün bu aile modelleri, insanın özüne yabancılaştığının göstergesidir. İnsan gerçek kimliğinden uzaklaşınca ona yanlış ve batıl yolların kapısı açılmaya başlamıştır.

Son dönemde toplumlarda dinî değerlerin etkisinin zayıflamasıyla birlikte sanat, şiir gibi ruha etki eden ahlaki, estetik değerler de önemsiz hâle gelmiştir. (Tuncay İmamoğlu, *Modern Batı Düşüncesinin Felsefi Temelleri*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2022, s. 76-77; Sait Kar, “Modernizm Aşk ve Mahremiyet İlişkisi”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* [27-29 Mart 2015], Samsun 2016, s. 80-81.) Sınırları dinî değerlere bağlı olarak çizilen mahremiyet bilincinde özgürlüğü kısıtladığı gerekçesiyle zayıflamalar olmuş, (Sait Kar, “Modernizm Aşk ve Mahremiyet İlişkisi”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* [27-29 Mart 2015], Samsun 2016, s. 82; Mazhar Bağlı, *Modern Bilinç ve Mahremiyet*, Yarin Yayınları, İstanbul 2011, s. 185, 198-199.) özgürlük adına sınırlar ihlal edilir hâle gelmiştir. Sevgi ve aşk gibi aileyi birbirine bağlayan kavramlarda da tahribatlar oluşmuş, derin ve samimi bir duygu olan aşk kavramı, medyadaki bazı programların da etkisiyle karşı cins karşı hissedilen beşerî hazlara indirgenmiştir. (Mustafa İsmet Uzun, “Edebiyat, Kültür ve Sanatta Aşk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 20; Mazhar Bağlı, *Modern Bilinç ve Mahremiyet*, Yarin Yayınları, İstanbul 2011, s. 314.) Aile kurumu bu yönelimlerden büyük zarar görmüştür. Dağılıp parçalanan aile oranlarındaki artışın nedenleri arasında dinin teşvik ettiği mahremiyet sınırlarına riayet edilmemesi, sosyal medyada müstehcen içeriklerin üretilerek topluma servis edilmesi, eşlerin birbirine sadakatsizlik

”

Günümüzde aile üzerindeki baskılardan biri de sosyal medyanın tesiri ile aile bireylerinde dikkat çeken özentî duygusudur. Çevrenin etkisi bunun dozajını artırmaktadır.

göstermesi gibi tesirlerden de bahsetmek mümkündür. (*Başbakanlık DİE Yayını*, Ankara 1981, s. 1.)

Modernite tarafından empoze edilen bireyselleşmenin aile içi ilişkilere de yansımaları olmuştur. Ailelerde istişare kültürü zayıflamış, evlilik dâhil çeşitli kararların alınması sürecinde kişisel tercih ve menfaatler ön plana çıkmıştır. (Hamdi Gündoğar, “Müslüman Kimliğine Yönelen İki Tehdit: Deizm ve Sekülerizm”, *Journal Of Analytic Divinity International Refereed Journal*, 4/ 2 [Aralık 2020], s. 252.) Metafizik değerler yerine sadece hazların tatminini esas alan bir kişinin gerçek sevgiden nasipdar olması mümkün değildir. Aile içi istişare, önemli kararların alınması süreçlerinde oldukça önemlidir. Büyüklerin tecrübelerinden faydalanmak, deneyimleyerek öğrenmenin zor olduğu pek çok alanda mevcut birikimden istifade etme imkânı sunmaktadır.

Günümüzde aile üzerindeki baskılardan biri de sosyal medyanın tesiri ile aile bireylerinde dikkat çeken özentî duygusudur. Çevrenin etkisi bunun dozajını artırmakta, hayat standartları farklı olan bazı insanların içinde bulunduğu şartları dikkate almaksızın başkasında gördüklerine sahip olmayı istemesi ailenin diğer fertleri üzerinde baskı meydana getirmekte, bu durum da çatışmaların zeminini oluşturmaktadır. Özellikle bazı dizi ve filmler yoluyla aile yapılarına zarar verici nitelikteki yabancı kültür unsurlarının etkilerinden de bahsetmek

gerekir. (Ramazan Altıntaş, “Modernitenin İslam Ailesi Üzerindeki Etkisi”, *Mehir Dergisi* [Kış 1997], s. 6.) Sosyal medya ve çevre baskısı insanları “-miş gibi yaşamak, başkası hakkımızda ne düşünür, acaba bizi nasıl anlar?” türünden sorgulamalarla başkalarının beklentilerine uygun bir hayat yaşamaya mahkûm etmektedir.

Günümüz toplumlarında ailenin karşı karşıya kaldığı ve yukarıda ana hatlarıyla özetlediğimiz pek çok problemin kaynağında yatan asıl sorun “insana bakış” meselesidir. İnsanın insana değer vermemesi, saygı duymaması, onu yok sayması, hor ve hakir görmesi ilişkilere de yansımaktadır. Yaratılışı, cinsiyeti ve mensubiyeti Yaradan tarafından belirlenen insan, değerini de Allah’tan almaktadır. Dolayısıyla insanların, Allah tarafından takdir edilmiş olan bu değeri muhafaza etmeleri yeterlidir.

İslam öğretisinde Yaradan’a karşı duyulan sevgi, yaratılmış olan her şeye duyulan sevgiye kaynaklık etmektedir. Günümüzde ailenin karşı karşıya kaldığı problemlerle başa çıkabilmesi ve kuruluş gerekçesinde ifade edilen huzura erişebilmesi için aile bireylerinin doğasında mevcut olan samimi sevgi, merhamet, sabır, şükür gibi temel değerleri koruyarak işlevsel hâle getirmesi gerekir. Yaratılanı Yaradan’dan ötürü sevme bilincine sahip olan kişi sevgisini maddi olana indirgemez, bedenleri değil ruhları sever. (Andre Sponville Comte, *Büyük Erdemler Risalesi*, çev. Işık Ergüden, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Yayınları, İstanbul 2004, s. 296.) Bu kişi din, dil, ırk ve benzeri özellikleri nedeniyle insanları ayırmaz. İnsana sadece Allah’ın yarattığı bir varlık olduğu için değer verir. Derecelendirmeyi ırk, cinsiyet ve renk gibi Allah tarafından belirlenmiş olan özellikler üzerinden değil ehliyet ve liyakat gibi çalışıp çabalamakla elde edilen imkânlar üzerinden yapar. Bu sayede elde etmek için gerekli olan gayret ve çabayı gösteren herkes bu olanaklara sahip olur. Zira bunlar doğuştan getirilen imtiyazlar değil sonradan emek verilerek elde edilebilecek olan imkânlardır. Dolayısıyla insanlar kendi iradeleri dışında gerçekleştirenlere değil hak ettiklerine layık olurlar. Bu tavır, toplumsal adaleti de peşinden sürükler.

Günümüz toplumunun bir gerçeği olan çok hızlı akış içerisinde İslam dairesinde insanca yaşamaya devam edebilmek zorlaşmıştır. Günümüz toplumunda yaşarken insanların karşı karşıya kaldığı pek çok sorun, zeminde kaymalar meydana getirerek tahribe yönelik baskılar oluşturmakta ve aile hayatı, günümüzde pek çok problemle yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Modern aile yapısındaki karışıklıklar dikkate alınarak ailedeki tüm üyelerin sağlıklı ve müreffeh bir yapıya kavuşmaları ve aile içi dayanıklılığın artması için politika yapıcılara ve devletin ilgili birimlerine sorumluluklar düşmektedir. Ancak diğer taraftan herkesi yakından ilgilendiren bu problem yumağını çözmek için herkese görevler

düştüğünü hatırlamak, isabetli olan yolu tespit ve takip etme sürecinde İslami olanın insani olanla uyumlu ve barışık olduğu gerçeğini unutmamak ve dinimizin öğütlediği insani ilkelerden taviz vermemek gerekir.

İnsan için vazgeçilmez yaşam kaynağı olan mutluluk ve huzur, koruyucu, destekleyici, paylaşma ve dayanışmaya imkân sunan güzel bir aile ortamında elde edilir. Birbirlerini sadece ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir nesne olarak değil de Allah’ın bir emaneti olarak gören eşler, daha huzurlu birliktelikler inşa etme imkânına sahip olurlar. Aile bağlarını güçlendiren empati, hoşgörü, bağışlama, sabır, şükür, samimiyet, vefa, güven, saygı, sadakat, cömertlik gibi değerleri yeşertmek için gayret gösterirler. Muhataba yüklenen anlam bu noktada oldukça belirleyici olmaktadır.

Eşlerin birbirlerine sevgi, saygı, hoşgörü beslemedikleri bir aile birliğini ayakta tutmaları çok zordur. Sevgi ve merhamet gibi duygular büyüyüp çoğalma ve başkalarına taşma potansiyeline sahiptir. Sevgi diline sahip olan bir kişi aynı zamanda ailesinin diğer üyelerine bu duyguyu taşırmakta, severken aynı zamanda sevgiyi başkalarına da öğretmektedir. Sevginin zıddı olan nefret duygusu da benzer bir özelliğe sahip olduğu için insanlarla iletişim esnasında hangi dili kullandığımız sorusu daha da bir önem kazanmaktadır. ■

Söyleşi
Sema BAYAR

Dr. Elif ARSLAN:

“Toplum için çok önemli olan aile, özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılda yaşanan çok hızlı ve çok yönlü değişimlerden etkilenmiş olsa da insan hayatındaki önemli yerini koruyor.”

Tüm insanlığın ortak değeri aile kurumunun önemine dair dünya ölçeğinde bir hassasiyet gözetilmesi gerekiyor. Sizce bir değer kaybı söz konusu mu?

Sizin de ifade ettiğiniz gibi insanlığın ortak değeri olan aile kurumu, çocukların fiziken ve manen yetiştirildiği, toplumun dini, dili, ahlaki kuralları ve değerlerinin öğrenildiği ilk yer olması yönüyle kişinin topluma uyumunu sağlar. Bu yönüyle toplum için çok önemli olan aile, özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılda yaşanan çok hızlı ve çok yönlü değişimlerden etkilenmiş olsa da insan hayatındaki önemli yerini koruyor. Evet, günümüzde değişen toplumsal yapıyla birlikte aile kurumunda, ailenin yapısında ve işlevlerinde pek çok değişim yaşandı, yaşanmaya devam ediyor. Aile içi roller değişti, gelişen iletişim teknolojisiyle birlikte aile içi doğrudan iletişim zayıfladı. Ailenin bazı geleneksel rolleri dev-

Ailelerimizi ve değerlerimizi koruyabilmek için gerçekleştirilmesi gereken pek çok hususun yanı sıra teknolojinin ve özelde sosyal medyanın mevcut kullanım şekline eleştirel bakabilmek, akıntıya kapılmamak önemlidir.

lete ve çeşitli kurumlara devredildi. Ancak insanın ait olma, güvende hissetme ve yakın ilişki kurma ihtiyacı gibi büyük oranda aile tarafından karşılanan ihtiyaçları kısmen başka kurumlarla giderilebilse de bu kurumların hiçbirinin ailenin yerini tutabildiğini söylemek mümkün değildir. “Özgürlük”, “kendini gerçekleştirme” gibi söylemler eşliğinde her türlü teknolojik imkân kullanılarak dünyanın dört bir yanına dayatılan “bireyselleşme”, toplumlara zarar verdiği gibi toplumun bir parçası olan aile kurumuna da zarar vermiştir. Ancak bu mühendislik çalışmaları fitri bir kurum olan aileyi toplumun nezdinde değersizleştirmeyi başaramamıştır. Dolayısıyla insanın psikolojik, sosyal ve kültürel gelişiminde birincil öneme sahip olan aileye ihtiyaç hep devam edecektir.

Aile bir yandan toplumun en küçük yapı taşı, bir yandan da yeni nesli yetiştiren ilk mektep. Bu bağlamda toplumsal ve bireysel ahlakın inşasında ailenin rolü nedir?

Çocuğun toplumun normlarını, değerlerini, ahlaki kuralları ilk gördüğü, gözlemlediği ve öğrendiği yer ailedir. Aile fertlerinin günlük yaşamı, olaylar karşısında verdikleri tepkiler, eşyaya atfettikleri değer, birbirleriyle ve diğer insanlarla iletişim şekilleri, önemsedikleri konular, öncelikleri gibi hususlar o ailede yetişen çocuğu da etkiler. Çocuk, doğruyu yanlış, toplumun değerlerini, kültürünü, örf ve âdetlerini önce ailede öğrenir. Bunlar çocuğun aynı zamanda toplumla uyum sağlaması için gerekli olan hususlardır. Ailede bunları öğrenemeyen çocuk, toplum içine girdiğinde birtakım sorunlar yaşar, toplum tarafından dışlanır. Ailede sevdirelerek, örnek olunarak öğretilen ahlaki değerler çocuk tarafından içselleştirilir. Bu noktada Hz. Lokman’ın (a.s.) oğluna nasihatlerini hatırlamakta fayda görüyorum: “Hani Lokman oğluna öğüt vererek şöyle demişti: ‘Yavrum! Allah’a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür.’;

“(Lokman öğütlerine şöyle devam etti) ‘Yavrum! Şüphesiz, yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa Allah onu çıkarır, getirir. Çünkü Allah en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.’”; “Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir.” (Lokman, 31/13,16,17.) Kur’an-ı Kerim’de anlatılan Lokman’ın (a.s.) oğluna verdiği öğütlerin içerik ve üslubuna baktığımızda görüyoruz ki nasihatın üslubu bile bir babanın çocuğuna örnekliğini ortaya koymaktadır. Onun üslubu bize çocuğuyla kurduğu iletişimin şekliyle de ahlaki konuda nasihatten önce örnekliğinin ön planda olduğunu hissettirmektedir. Aile fertlerinin kendilerinin yaşamadıkları değerleri çocuğa öğretmeye çalışması elbette sonuca götürmeyecektir. Çünkü her çocuk, kendisine söylenenlerden

önce gördüklerini, gözlemlediklerini ve aile ortamında hissettiklerini öğrenip benimser. Bu sebeple değerlerin ve ahlaki kuralların öncelikle ailede yaşanması gerekir ki çocuklara da öğretilsinsin. Çocuğun ailesinden öğrendiği davranış ve tavırlar toplumun kurallarıyla, değerleriyle ne kadar uyumluysa çocuk o kadar huzurlu olur.

Cinsiyetsizleştirme politikalarının, nesil emniyetinin teminatı olan aileyi hedef almasını, insan fitratına mugayir aile tanımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cinsiyetsizleştirme, doğuştan gelen biyolojik cinsiyetin gereksiz olduğunu iddia eden, yaratılıştan gelen cinsiyet özelliklerini yok sayarak cinsiyet tercihinin bireylere bırakılması gerektiğini ileri süren bir anlayış, bir ideolojidir. Böyle bir anlayışın insan fitratına ters ve dinimizin esaslarına aykırı olduğu açıktır. Dinimiz fitratı bozmaya yönelik her türlü müdahaleyi yasaklamıştır. Kur'an-ı Kerim'de şeytanın cennetten kovulduğunda insanları saptıracağını söyledikten sonra "... Yine onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler." dediği bildirilir. Bu ifadenin ardından ise ayet-i kerime şöyle devam eder: "Kim Allah'ı bırakıp da şeytanı dost edinirse şüphesiz o, apaçık bir hüsrana düşmüştür." (Nisa, 4/118-119.)

Allah, insanı kadın ve erkek olarak iki farklı cinsten yaratmış, "Şüphesiz ki biz sizi bir erkek

”

Aile fertlerinin günlük yaşamı, olaylar karşısında verdikleri tepkiler, eşyaya atfettikleri değer, birbirleriyle ve diğer insanlarla iletişim şekilleri, önemsedikleri konular, öncelikleri gibi hususlar o ailede yetişen çocuğu da etkiler. Çocuk, doğruyu yanlış, toplumun değerlerini, kültürünü, örf ve âdetlerini önce ailede öğrenir.

ve bir diğiden yarattık." (Hucurat, 49/13.) buyurmuştur. Bu iki farklı cinsin meşru bir nikâhla bir araya gelerek aile kurmaları dinimizin özel önem atfettiği hususlardandır. Kadın ve erkek birbirinden farklıdır ama bu farklılıklarıyla birbirlerini tamamlar, neslin ve yaşamın devamını sağlarlar. Toplumun bir düzen ve huzur içinde devamı da aile kurumuyla mümkündür. Günümüz dünyasında ise cinsiyet ve aile kavramlarına sistemli ve güçlü saldırılar yapıldığını, eş cinsel sözde evliliklerin normalleştirilmesi ve yaygınlaştırılması için her türlü mecra ve propaganda yönteminin kullanıldığını görüyoruz. Dinlerin öğretilerinin yanı sıra, insan biyolojisiyle ilgili yapılan çalışmalar kadın ve erkek olarak iki cinsin dışında üçüncü bir cinsiyet olmadığını ortaya koymuştur. Buna rağmen cinsiyetsizleştirme ideolojisini savunanlar bu gerçeğe gözlerini ısrarla kapatmaktadır. Tabii sözü burada komplo teorilerine getirmeden, en temel şekliyle insan fitratına karşı ısrarla bir savaşın yürütüldüğünü, bu savaşın amacına ulaşması durumunda insanlığı tehlikeye atacaktır, nesil emniyetini bozacak bir noktaya gelinebileceğini ve buna karşı dikkatli olunması gerektiğini söyleyerek bitireyim.

Aileyi örseleyen modern tehditlerin başında mahremiyet duygusunun zedelenmesi geliyor. Dijital dünyanın aile ve mahremiyet bilincine yönelik etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Günümüzde görsellik varsayılmanın ön koşulu hâline gelmiştir, diyebiliriz. Bu şekildeki bir kabul, insanların kendilerine özel durumları, mahremlerini kendi istekleriyle gözler önüne sermelerine yol açan bir teşhir kültürü oluşturmuştur. Bu teşhirden alınan haz, çoğunlukla maddi bir karşılığının olması sebebiyle daha da artmış, aile mahremiyetini de içine alacak şekilde genişlemiştir. İnsanlar sosyal medya mecralarından kendileriyle ve ailelerinin diğer üyeleriyle ilgili paylaşımlar yapmakta, aile içinde veya kişiye özel kalması gereken pek çok hususu kendi rızalarıyla paylaşım açmaktadırlar. Böyle bir düzen içerisinde aile üyeleri arasında sevgi, güven, samimiyet, içtenliğe dayalı olarak var olması gereken ilişkiler kazanç getirici, eğlence ve haz vadeden birer gösteriye dönüşmüş olmaktadır. Bu durum da paradoksal bir şekilde aile içinde sözünü ettiğimiz bu değerlerin yaşatılmasını tehlikeye atmaktadır. Bir taraftan sosyal medya mecralarında paylaşabilmek için âdeta bir sahneye çevrilen aile ortamı, aile içi ilişkiler açısından bir risk oluştururken diğer taraftan da başkalarının aile mahremiyetine bu kadar şahit olan kişilerde ve ailelerde kıyaslamadan kaynaklanan pek çok sorunun da önü açılabilmektedir. Var olan veya olmayan bir huzurun, mutluluğun, muhabbetin, özlemin, varlığın gözler önüne serildiği bu teşhir kültürü içerisinde

mahremiyet tüketilirken çok ince düşünce eseri olan başka kadim değerlerimiz de ciddi anlamda zarar görmektedir. Diğer yandan bu teşhir kültürü, gözetleme arzusunu beslemekte, insanlar kendileriyle ve aileleriyle ilgilenmekten çok başkalarıyla ilgilenebilmektedir. Bu da tatminsizlik, mutsuzluk, değersizlik, yetersizlik gibi eşlik eden pek çok duyguyla birlikte çeşitli aile problemlerine kapı aralamaktadır. Ailelerimizi ve değerlerimizi koruyabilmek için gerçekleştirilmesi gereken pek çok hususun yanı sıra teknolojinin ve özelde sosyal medyanın mevcut kullanımı şekline eleştirel bakabilmek, akıntıya kapılmamak önemlidir. Bu mecraların mahremiyete zarar verecek şekilde kullanımını değiştirilemez bir durum olarak kabul etmeyip kendimiz, ailemiz ve toplumumuzun geleceği için her birimizin attığı olumlu ve olumsuz her adımın önemli olacağı düşüncesiyle hareket etmeliyiz.

Kur'an kıssalarında peygamber ailelerinin birer nasihat vesilesi olarak anlatıldığını görüyoruz. İlahi kelamda aileye dair hükümlerin yoğunluğunu da düşünürsek İslam dininin aileye verdiği değeri sizden dinleyebilir miyiz?

Evet, dinimiz aile kurumuna çok önem vermiş, Müslümanlar aile kurmaya çeşitli ayet ve hadislerle teşvik edilmiş, aile ile ilgili ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir. Rum suresinin 21. ayet-i kerimesi, dinimizin aile-

ye verdiği önemi çok net bir şekilde ortaya koyar. Bu ayet-i kerimede Rabbimiz, “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.” buyurmaktadır. Ailede eşler arasında var edilen sevgi ve merhametin, Allah'ın varlığının delillerinden biri olarak sunulması çok dikkat çekicidir. Bunun üzerine düşünmemiz, ibret almamız istenir bizden. Peygamber Efendimiz de evlenmeyi ve gençleri evlendirmeyi ümmetine nasihat etmiş, bir hadis-i şerifinde, “Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi uygulamazsa benden değildir. Evleniniz, ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ederim...” (İbn Mâce, Nikâh, 1.) buyurmuştur. Hadis-i şerifin ifade ettiği hususlardan biri, evlilik kurumunun yani ailenin neslin devamını sağlamasıdır. Ailenin bir başka önemi de insanı zinadan korumasıdır. Kurulmasına dinimizce bu kadar önem verilen aile, insanın kendisini güvende hissettiği, korunup kollandığı, ait hissetme, sevmeye, sevilme, değer görme gibi önemli manevi ihtiyaçlarının ilk elden karşılık bulduğu huzur ortamıdır. Bu bakış açısıyla kurulup devam ettirilen, fertleri tarafından Allah'ın varlığının delillerinden biri olarak görülüp önem verilen aile, toplumlar için de çok önemli bir kazançtır.

Hız. Peygamber'in hem kurduğu aile yapısıyla hem de ashabinın ailevi meselelerine yaklaşımlıyla bizlere sunduğu örnekleri ve aileye verdiği değeri kısaca anlatır mısınız?

Bir söyleşi çerçevesinde Sevgili Peygamberimizin aileye verdiği değeri ve ailevi meselelere yaklaşımını teker teker örneklerendirerek anlatmak mümkün olmadığı için genel bir bakış açısı sunacak şekilde bu sorunuzu cevaplayayım. “Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanıyım.” (Tirmizi, Menâkıb, 63.) hadis-i şerifi, Sevgili Peygamberimizin aileye verdiği değeri en güzel şekilde ortaya koymaktadır. O vefalı bir evlat; anlayışlı, sabırlı, hoş görölü, değer veren, eşleriyle istişare eden, onların görüşlerini önemseyen, adaletli, sevgisini gösteren bir eş; ilgili, şefkatli, sevgi dolu bir baba ve dede olarak bizlere en güzel örneklikleri sunmuştur. “Bir kişi sevabını umarak ailesine harcama yaptığında bu harcama onun için sadaka olur.” (Buhari, İman, 41.) hadisi-i şerifiyle aile fertlerine yönelik yapılan her türlü iyiliğin önemini ve değerini anlatmıştır. Aile üyelerinin davranışlarına sebep olan duyguları anlayıp ona göre muamele etmeyi de Sevgili Peygamberimizin örnekliğinden öğreniriz. (Buhari, Nikâh, 108.) Hz. Peygamber, asla şiddet uygulamamış, kırııcı söz söylememiştir. Ailesiyle ilgili bütün rivayetler onun her konuda örnekliğine şahitlik etmektedir.

Çocuklara yönelik tavır ve davranışlarıyla ilgili olarak kızı Hz. Fatıma geldiğinde ayağa kalkıp onu öpüp yerine oturtması (Ebu Davud, Edeb, 144.), kız ve erkek torunlarına sevgi ve şefkati, onları namaz kılarken omzuna alması (Müslim, Mesacid, 41-43.) çocuklara yönelik davranışlarıyla örnekliğini ortaya koyan birkaç rivayettir. Bize ayrılan yer itibarıyla burada anlatma imkânımız olmayan daha pek

çok rivayetten öğrendiğimize göre Sevgili Peygamberimiz aile kurmayı, aile olmayı, ailenin bütün fertlerinin birbirine sevgi, saygı, ilgi, yardımlaşma, sorumluluk alma, adalet, dayanışma, duyguları anlama ve önemseme, zaman ayırma, yapıcı olma, sabır, tevekkül gibi değerler ve davranışlar çerçevesinde davranmasını önemsemiş ve ümmetine de bunu tavsiye etmiştir. ■

Öz Geçmiş

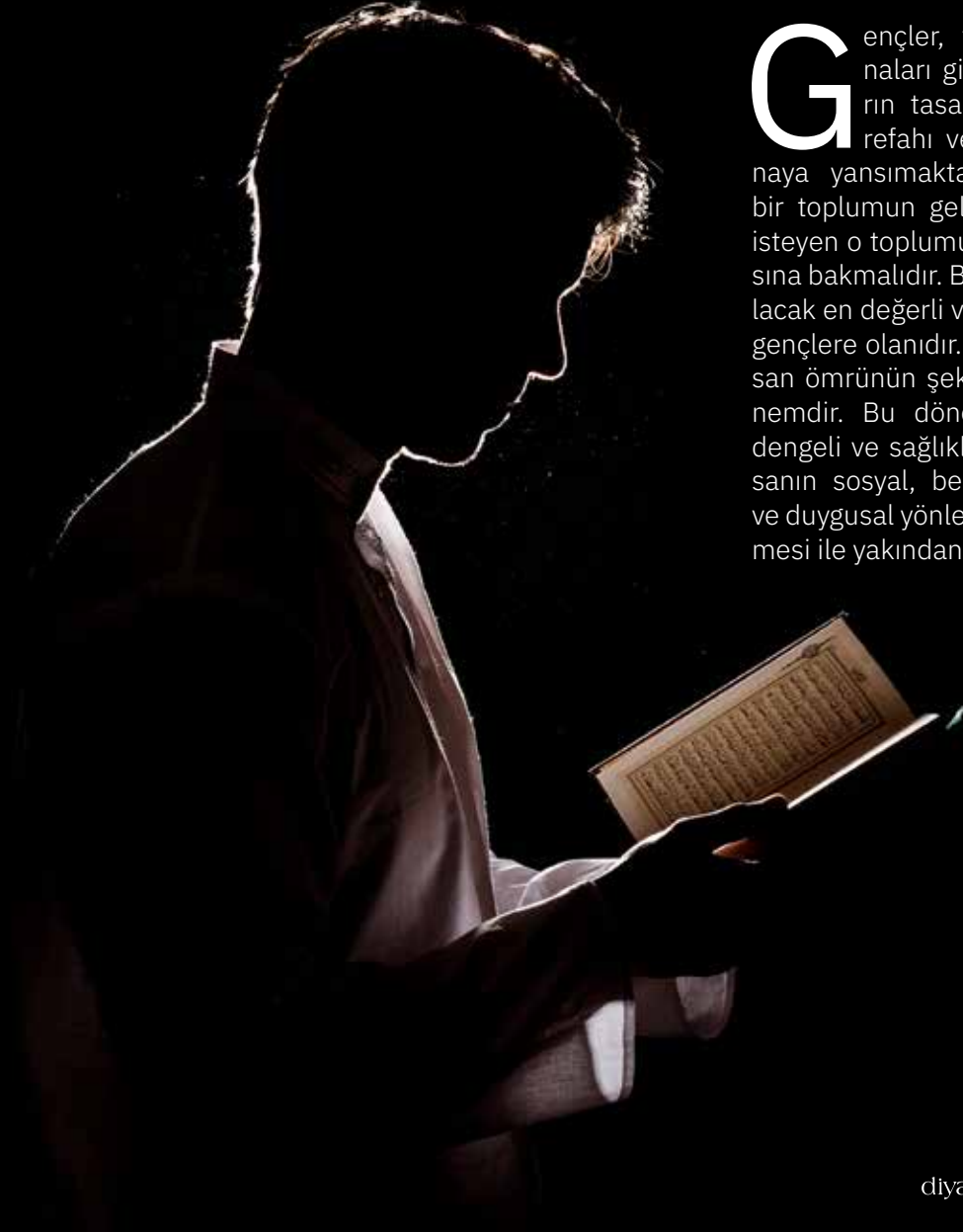
Dr. Elif Arslan, 1995 yılında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesinden, 2009 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2012 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Tefsir) Anabilim dalında, “Vahiy Sürecinde Hnf Kökünün Semantik Açından İncelenmesi” isimli teziyle doktor unvanını aldı. 1997-2003 yılları arasında Kahramanmaraş ilinde öğretmenlik yapan Arslan, 2003 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığına naklen atandı. 2003-2010 yılları arasında Diyanet Çocuk Dergisi'nin ve 2010-2013 yılları arasında Diyanet Aylık Dergi'nin yayın koordinatörlüğünü yapan Arslan'ın koordinatörlüğünde Diyanet Aile Dergisi 2013 yılında yayın hayatına başlamıştır. 19.06.2013 tarihinde Diyanet İşleri Uzmanlığına atanmıştır. 29.03.2018 tarihinde atandığı Süreli Yayınlar ve Kütüphaneler Daire Başkanlığı görevini yürütmekte iken 27.01.2022 tarihinde Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanı olarak atanmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanan *Sorunlarımız ve Sorumluluklarımız* serisinde “Şiddet ve Çocuklarımız”, *Ailem* serisinde “Ailemde Merhamet İstiyorum” isimli çalışması bulunan, çocuklara yönelik *İnanıyorum* serisinin editörlüğünü yapan Arslan'ın bu seride “Bizim İçin Dua Eden Melekler” isimli kitabı ve çocuklara yönelik yayınlanmış başka kitapları vardır. *Kadın Gözüyle 15 Temmuz* isimli eserde “15 Temmuz'un Kınalı Kuzuları”, *İslam Penceresinden Kadın* isimli eserde “Eğitim ve Kadın: Kâmil İnsan Olma Yolculuğu”; Aile Penceresinden isimli kitapta “Ailenin İyilik Zeminini: İhsan” isimli makaleleri; “Hac Deyince” isimli, söyleşilerin kitaplaştırıldığı eserde söyleşisi bulunan Arslan, evli ve üç çocuk annesidir.

KUR'AN KURSLARI VE HAFIZLIK BAĞLAMINDA GENÇLİK

|| **Doç. Dr. Enver Osman KAAN**
Diyaret Akademisi Başkanı

Gençler, toplumların aynaları gibidir. Toplumların tasası veya kıvancı, refahı veya krizi bu aynaya yansımaktadır. Dolayısıyla bir toplumun geleceğini görmek isteyen o toplumun gençlik aynasına bakmalıdır. Bu sebeple, yapılacak en değerli ve verimli yatırım gençlere olanıdır. Gençlik çağı insan ömrünün şekillendiği bir dönemdir. Bu dönemde gelişimin dengeli ve sağlıklı olabilmesi, insanın sosyal, bedensel, zihinsel ve duygusal yönlerden desteklenmesi ile yakından ilgilidir.

Gerçekte gençlik çağı insan hayatının en dinamik ve karmaşık dönemidir. Gençlerin fiziki yapısında meydana gelen değişiklikler fikrî yapısına da yansımakta, kimlik arayışı ve kendini ispat gayretleri bu dönemde ortaya çıkmakta ve gençlik dönemini farklı kılmaktadır. Diğer taraftan gençlerin karşı karşıya olduğu sorunları tanımadan çözüm önerileri üretmek de mümkün değildir.

Gelişim açısından gençlik döneminin en önemli sorunlarını benlik meselesi, aidiyet duygusu ve kimlik arayışı olarak sıralayabiliriz. Bireyde benliğin oluşmasının önündeki en önemli engel bencilliktir. Bencillikten kurtulmanın yolu, toplum yararına olan etkinlikler içinde yer almaktır. Aidiyet duygusu bir ideal sahibi olanlarda daha sağlıklı gelişir. Kimlik arayışında olan gençlerin işini zorlaştıran özentidir. Eğer burada doğru rol model bulu-

namazsa kimliksizlik veya yanlış kimlik tehlikesi ile karşı karşıya kalınabilir.

Sosyal yön

Gençlik döneminde izlenen davranış şekilleri ve değer hükümlerinin bireyin sosyalleşmesiyle terk edildiği veya zenginleşerek yenilendiği bilinmektedir. Bundan otuz yıl evvel sosyal hayat denilince aile, okul ve mahalle anlaşıldı. Ebeveynler bilirlerdi ki çocuğumuz evde yoksa ya okulda ya da sokaktadır. Dijital çağ dediğimiz bu çağda sosyal çevreye bir de sosyal medya eklendi. Önceki sosyal hayatta ebeveynler çocuklarının kimlerle bir arada olduğunu bilir ve takip ederlerdi. Çocuklarının kötü alışkanlıklarının ve bağımlılıklarının olup olmadığını fark etmeleri daha kolay olurdu. Çünkü her şey herkesin gözü önünde cereyan ederdi. Şimdi tüm bunlar sosyal mecralarda sansürsüz ve

sınırsız sergileniyor, gençler de bunlara kontrolsüz bir şekilde maruz kalabiliyor. Dijitalleşmenin hız kazandığı günümüzde dijital sosyal ortamlar gençlerin en fazla vakit geçirdikleri mecralar haline geldi. Dijital ortamın en büyük sorunu insanlara sahte hayatlar yaşatmasıdır. İnsanlar her gün yaşadıkları bu sahte hayatlara kendileri de bağımlı hâle gelir, bu hayatı besler, parlattır ve takipçilerini kaybetmek için azami gayret gösterir. Çünkü bu durum onlara haz verir. Sosyal mecraların, bireylerin kendilerini mükemmel, başkalarını perişan olarak gösterebildikleri bir platform hâline geldiği görülmektedir. Sosyal medya “Kimse yoğurdum kara demez” sözünün görsel hâle gelip yansıdığı bir ayna olmuştur. Bu durumun bireyler üzerinde olumsuz etki meydana getirdiği bir gerçektir. Başkalarının durumlarını görüp

takip edenlerin, kendi hayatlarının renksiz, zevksiz ve sıkıcı olduğunu düşünerek yeni mecralar ve maceralar peşine düştüğü, böylece değersizlik duygusunu bastırmaya, eksiklik duygusu ve benlik saygısını yükseltmeye çalıştığı gözlemlenmektedir. Tasavvufta inziva, yalnızlık hali vardır. Aslında derviş yalnız değildir, Allah ile beraberdir. Bu onun için büyük bir keyiftir. Şimdi gençler de yalnızlığı seviyor, odasına çekilip saatlerce yalnız başına vakit geçirebiliyor. Ancak onların yalnız takıldıkları yerler neyle karşılaşacakları belli olmayan tehlikeli dijital mecralardır. Bu mecralarda gençlerin önüne onlara Allah'ı hatırlatacak söz, ses ve görüntülerin çıkmasını sağlamak gerekmektedir. İnsan meçhul bir varlık değildir, mesul bir varlıktır. İnsanın mesuliyeti mensubiyetinden gelmektedir. Bu bağlamda gençlerin mensubiyet duygusu doğru bir şekilde inşa edilmelidir. Kendi hâline bırakılmamalıdır. Mensubu olduğu aile, mensubu olduğu din, mensubu olduğu millet, mensubu olduğu devlet ve mensubu olduğu ümmet ona tanıtılmalı ve gençler bu mensubiyetlerden gurur duymalıdır.

Zihinsel yön

Zihin, düşüncenin, ilmin ve fikrin mahallidir. Fikrin ortaya çıkması ilme, ilmin yeşermesi ise düşünceye bağlıdır. Bu sürecin sağlıklı işleminin önündeki en büyük engel korku ve kaygıdır. Gençlik çağında birçok şey belirsizdir. Gençler çoğu kez bir arayış içindedir. Okulda iken ders kaygısı, okul bittikten sonra iş ve eş kaygısı

başlar. Bu kaygılarla boğuşurken yakın çevrelerinden destek alamazlarsa kırıncı tavırlar sergileyebilirler. Burada yetişkinlerin sabır ve hikmetle hareket etmeleri, onlara yol ve yöntem göstermeleri önem arz etmektedir. Bir genç şöyle demişti; bu zamanda gençler bozuldu diyen büyüklere çok bozuluyorum. Tabii yetişkinler gençlerin telaşlı, asabi, şaşkın, depresif hallerini görüp endişeleniyorlar. Hâlbuki gençlerin bu hâli aslında taşıdıkları korku ve kaygıdan kaynaklanıyor. Bu anlamda yetişkinler gençleri rahatlatmalı, kaygı ve korkuya mahal olmadığını sadece sözleriyle değil hâlleriyle de doğru bir şekilde anlatmalı. Gençlik döneminde bireylerin başkaları tarafından onaylanması, beğenilmesi ve takdir edilmesi önemlidir. Ancak iç kaygılar, deneyim eksikliği, yetişkinlerin hoşgörüsüz tutumları gençlerin içine kapanmalarına neden olabilir. Gençleri en çok motive eden, önlerindeki model alabilecekleri birilerinin olmasıdır. Çünkü hedeflerinde güçlü, yetkin ve başarılı bir yetişkin hayali vardır. Örnek aldıkları önemli şahsiyetleri taklit ederken yapılan hatalar yüzlerine vurulursa yeteneksiz ve yetersiz kimliğe sahip olma korkusu onları daha fazla yanlışla itebilir. Gençlerin sosyal medyada vakit geçirmesi hemen herkesin ortak olarak dile getirdiği bir sorundur. Uzmanlar bu durumun zihinsel obeziteye, stres ve sinirlilik hâline neden olacağı, beynin üretkenliği üzerinde olumsuz etki yapacağı, dikkatsizlik ve odaklanamama gibi sorunlara yol açacağı üzerinde duruyorlar.

Duygusal yön

Duygular, daha önce tecrübe edilen iç ve dış olaylara bir tepki olarak beliren fakat çoğu zaman dil ile anlatılması zor olan ruhsal olgulardır. İnsanların yaşadıklarına, duyduklarına karşı hissettiği duygular farklıdır. Bu farklılık insanın yetiştiği çevreden, aldığı eğitimden ve büyürken dinlediklerinden kaynaklanmaktadır. Duyguların tezahürleri bile farklıdır. Bu yönüyle duygular sahibine özgüdür. Yaşadığımız çağda maruz kaldığımız bilgiler maalesef duygu ayarlarımızı bozuyor. Duyduklarımız ve gördüklerimiz sevinç, keder, şaşkınlık, hayranlık gibi duyguları aynı anda bize yaşıyor ve duygu

”

**Hafızlığın
amacı Kur'an
lafzını hâfız,
manasını
hâmil,
ahkâmını
âmil sağlıklı
bireyler
yetiştirmektir.**

yıpranmasına maruz kalıyoruz. Tıpkı dışarıda amaçsız bırakılan, yağmura, güneşe, rüzgâra, soğuğa ve sığağa maruz kalan bir eşyanın solması gibi duygu ve düşünceler de zarar görüyor. Gençlerin duygu gelişiminde kullanacağımız dil önemlidir. Yapılan güzel bir iş karşılığında genci övmek yerine yapılan iş üzerinden övgü daha doğrudur. Örneğin odasını toplayan gence “Sen ne kadar temizsin” demek yerine “Bu odanın bu kadar düzenli olabileceği aklıma gelmezdi, eline sağlık” demek gibi.

Kurs ortamı

Hafızlık eğitimi verilen Kur’an kurslarında birtakım aktiviteler yapılması önemlidir. Zira gençlerin bu tür aktivitelere ihtiyacı vardır. Zihnen ve bedenen dinç olunması, ezberin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için son derece önemlidir.

Kur’an kurslarında hafızlık yapan gençlerin sosyal çevresi, hocaları, arkadaşları ve kurs personelinden oluşmaktadır. Bu sebeple hocanın ilgi ve alakası, tecrübesi, örnekliliği ve model olması genç için çok önemlidir. Yatılı olarak hafızlık eğitimi alan öğrencilerin de aileleri ile görüştürülmesi onların ruhsal ve duygusal gelişmelerine olumlu yönde tesir edecektir.

Hafızlık yapan öğrencinin sınıfta arkadaş ortamında olması da motivasyonunu artıran bir durumdur. Böylece sınıfta rekabet ortamı oluşur, öğrenciler birbirlerine bakarak motive olup derslerini eksiksiz verirler. Hafızlık yapan bir gencin arkadaş ortamından koparıl-

Hafızlık eğitimi için bireyin motivasyonu son derece önemlidir. Söz konusu eğitimle ilgili gerekli bilgilendirmelerin ve tecrübe paylaşımının sağlıklı bir şekilde yapılması, öğrencinin bu süreçte yaşayacak olduğu durumların eksiksiz bir şekilde kendisine iletilmesi önemlidir. Bu sebeple, ayet, hadis ve örnek hayatlardan istifade ederek bireyi doğru bir şekilde bilinçlendirmek, hafızlığın manevi kazanımları üzerinde durarak maksada uygun bir güdülenmenin sağlanması tavsiye edilir.

ması hafızlığının gecikmesine, azminin ve direncinin kırılmasına neden olabilir. Bu sebeple sınıf içinde partner sisteminin oluşturulmasının hafızlık yapanları hıfz esnasında karşılaştıkları zorlukları azaltmada önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Kuşak farkı

Hızlı gelişen dünyada kuşaklar arası iletişim sorunları kardeşler seviyesine kadar inmiştir. Dolayısıyla hoca-talebe arasında da kuşaklar arası iletişim sorunları yaşanması normaldir. Hafızlık eğitimi veren hocaların bu durumun farkında olması ve yaşanabilecek iletişim kazalarını en aza indirebilmek için uzman desteği almaları iyi olacaktır. Bu bağlamda, bedensel ve sosyal değişikliğin genç üzerinde meydana getirdiği duygu ve algı değişikliğinin farkına varılması ve öğrenciye ona göre davranılması önem arz etmektedir. Küçük yaşta hafızlık yapacakların hocalarının pedagoji eğitimi almış olmaları hususuna dikkat edilmelidir.

Zihinsel kapasite

Hafızlık eğitimi için seçilecek öğrencilerin zihinsel kapasitelerinin dikkate alınması gerekir. Kur’an kurslarında hafızlık yapacak öğrencinin kapasitesine uygun zaman planlaması yapılması motivasyon kaybı, tükenmişlik sendromu gibi sorunların önüne geçecektir.

Hafızlığın öneminin anlatılması

Hafızlığın çocuklara anlatılması ve zihinlerinde anlamlandırılması da üzerinde durulması ge-

reken diğer bir konudur. Hafızlık yapanların ebeveynlerine parlaklığı güneşin parlaklığından daha fazla olan tacın giydirilmesi müjdesi hem anne-babaları hem de çocukları hafızlığa teşvik etmektedir. Bu manevi teşviğin yanı sıra belli yaşlarda ezber yapmanın insan beyni üzerindeki olumlu etkileri, düşünce peteklerinin açılmasına katkı sağladığı, inovatif, analitik düşünceyi desteklediği üzerinde de durulmalıdır. Ayrıca öğrenciye, hafızlığın hayatı boyunca manevi dünyasını besleyecek çok önemli bir gıda olduğu anlatılmalıdır.

Akademik başarı

Hafızlık ile okul derslerinin birlikte götürülmesi de önemli bir meseledir. Birine ağırlık verince diğerinin zayıflaması için denge noktası ayarının iyi yapılması gerekir. Hafızlık eğitimiyle birlikte akademik eğitimden tamamen uzaklaşmamak, kısmen de olsa akademik dersleri işlemek tavsiye edilmektedir.

Ergenlik

Ergenlik döneminin getirmiş olduğu birtakım duygu ve düşünce değişimi hafızlık eğitimi

alan öğrencinin eğitim sürecine de etki etmektedir. Ergenlik döneminde duygu yoğunlukları hızlı bir şekilde değişim göstermektedir. İletişim zorlukları yaşanmaktadır. Zikredilen hususlar öğretici ile öğrenci arasındaki iletişimi zorlaştırabilir. Bu sebeple, hafızlık eğitiminin ergenlik dönemi öncesinde tamamlanması önemlidir. Ergenlik döneminde hafızlık yapan öğrencilerle ilgili olarak öğretici ve velilerin davranışlarının bilinçli hâle getirilmesi, ayrıca bu dönemde PDR çalışmalarına ağırlık verilmesi ihmal edilmemelidir.

Motivasyon

Hafızlık eğitimi için bireyin motivasyonu son derece önemlidir. Söz konusu eğitimle ilgili gerekli bilgilendirmelerin ve tecrübe paylaşımının sağlıklı bir şekilde yapılması, öğrencinin bu süreçte yaşayacak olduğu durumların eksiksiz bir şekilde kendisine iletilmesi önemlidir. Verilen yanlış bilgiler ve paylaşımların motivasyon kaybına yol açacağı bilinmelidir. Bu sebeple, ayet, hadis ve örnek hayatlardan istifade ederek bireyi doğru bir şekilde bilinçlendirmek, hafız-

lığın manevi kazanımları üzerinde durarak maksada uygun bir güdülenmenin sağlanması tavsiye edilir. Ayrıca bireyin var olan kabiliyetleri ve özelliklerinden bahsederek gerekli motivasyon sağlanmalıdır.

Sonuç

Eğitim hayatında görülen genel sorunlar Kur'an kurslarında hafızlık yapan öğrencilerde de görülebilmektedir. Bu bağlamda ergenlik dönemine bağlı bazı meseleler, teknoloji bağımlılığı, motivasyon azalması gibi sorunlar yaşanabilmektedir. Öğrencilerin sorunlarının aşılmasında hafızlık alanında uzman rehber öğretmenlerin PDR desteği, hocaların yükünü büyük ölçüde hafifletecektir. Ayrıca öncü hafızları anlatan programların izletilmesi, film ve dizilerde hafız karakterinin örnek insan rolünde takdim edilmesi, hafızlık temalı "kamu spotu"nun hazırlanması, meslek sahibi başarılı hafızların rol-model olarak gösterilmesi öğrencilerin hem öz güvenlerini hem de motivasyonlarını artıracaktır. Hafızların iş ve istihdamına yardımcı olunması, toplumda itibarlı bir mesleğe intisap etmelerinin sağlanması gerekir. Hafızlık proje kursları ile İmam Hatip Okulları arasında uyumlu bir çalışmanın olması da hafızlığın gelişmesine vesile olacaktır. Hafızlığın amacı Kur'an lafzını hâfız, manasını hâmil, ahkâmını âmil sağlıklı bireyler yetiştirmektir. Bu yolda gayret sarf eden hocalarımızdan vefat edenlere Allah'tan rahmet, hayatta olanlara sıhhat ve afiyet dilerim. ■

KALBE GİDEN YOLLAR

Dr. Mahmut KAYIŞ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا
غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ
عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ
فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُتَوَكِّلِينَ

“Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah’tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah’a tevekkül et (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.”

(Âl-i İmran, 3/159.)

İnsanların kendi aralarındaki ilişkilerinde en önemli ilke, iletişimin gönle dokunabilmesidir. Kalbe ulaşabilen bir iletişim, sadece anlaşılmayı değil hissedilmeyi de mümkün hâle getirir. Bu durum da insanları birbirine daha sıkı bağlar ve aralarında daha güçlü ilişkiler inşa etmesine yardımcı olur. Rabbimiz, kalpleri fetheden bir iletişimin özünü açıklarken merhamete, bağışlamaya, istişareye, hata edenler için dua etmeye ve tevekküle dikkat çekmektedir.

Yumuşaklık ve merhamet

Kur’an-ı Kerim’i bizlere tebliğ ve tebyin eden Hz. Peygamber (s.a.s.), insanlarla olan ilişkisini yumuşaklık ve merhamet üzerine bina etmişti. Çünkü o, müminlere çok düşküdü, onlara karşı son derece şefkatli ve merhametliydi. (Tevbe, 9/128.) İnsanların ruh hâlini gözeten, kırmadan, incitmeden iletişim kuran bu yaklaşım; toplumsal barış ve birlikteliğin de bir dayanağı olmuştur. Zira yukarıdaki ayette yumuşak huylu olmanın ve anlayışlı davranmanın, insanların Hz. Peygamber’in (s.a.s.) etrafında toplanmasının temel sebebi olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü sert ve kırıcı bir tutum, insanları birbirinden uzaklaştırırken yumuşak ve hoşgörülü bir tavır toplumsal birliği güçlendirmektedir. Toplumun en küçük yapı taşı olan ailede de huzurun temeli, yumuşak ve hoşgörülü bir iletişimden geçmektedir. Sert, eleştirel ve kırıcı bir üslup, aile bireylerini birbirinden uzaklaştırırken birbirlerine karşı anlayışlı ve güler yüzlü olmaları ve birbirlerine gönül alıcı söz söylemeleri manevi ve psikolojik engelleri ortadan kaldırmaktadır.

Affetmek

Hataları ve kusurları bağışlamak, gönülleri kazanmanın bir başka anahtarıdır. Affetmek, kalplerin yumuşama-

sına; kırılganlıkların, dargınlıkların ve düşmanlıkların dostluğa dönüşmesine vesile olmaktadır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.” (Fussilet, 41/34.) Ayrıca affetmek, mümin ve müttaki kulların vasfıdır. Onların gönül genişliğini ve olgunluğunu yansıtan asil bir davranıştır. Bunun yanı sıra bağışlamak, Allah’ın affını hak etmek için atılmış en samimi adımlardan birisidir. Bu sebeple müttaki kullar, bağışlayarak hem Allah’ın rızasını kazanmakta hem de insanların sevgisini ve güvenini pekiştirmektedir. (Âl-i İmran, 3/134.)

Hata edenler için dua etmek

Kusur işleyenlere dua etmek, merhametli ve affeden bir kul olmanın sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu davranış, kalpleri kazanmanın en asil yollarından birisidir. Çünkü bu duayı yapan kişi, muhatabına onun bir düşmanı değil, kurtuluşunu ve iyiliğini isteyen bir kardeşi olduğu mesajını vermektedir. Peygamberler de ümmetlerinin ve kendi aile fertlerinin yaptığı hatalar sebebiyle Allah’tan bağışlanmalarını dilemişlerdir. Bu çerçevede Hz. Yakup’un (a.s.) nefislerine uyup kendisini büyük üzüntülere gark eden evlatlarına, “Rabbimden sizin bağışlanmanızı dileyeceğim. Şüphesiz O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Yusuf, 12/98.) dediği bize haber ve-

ilmektedir. Hz. İbrahim’in de (a.s.) inkâr üzere öleceği kendisine vahy edilinceye kadar babasının bağışlanması için dua ettiği bildirilmektedir. (Mer-yem, 19/47; Şuara, 26/86.) Taif halkının Hz. Peygamber’e (s.a.s.) yaptığı muamele, onun yaşadığı en ağır ve hüzn verici hadiselerden birisidir. Nitekim Hz. Aişe’nin (r.a.), “Uhud gününü kadar seni zorlayan başka bir gün oldu mu?” sorusuna karşılık Allah Resulü, Taif’te maruz kaldığı eziyeti dile getirmiştir. Buna rağmen Allah’ın Elçisi onlara beddua etmemiş ve onların soylarından sadece Allah’a ibadet edecek ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilemiştir. (Buhari, Bed’ü'l-halk, 7, [3231].)

İstişareyi öncelemek

İstişare etmek, hem bir yönetim ilkesi hem de kalplere ulaşan bir iletişim biçimi olarak büyük önem taşımaktadır. Zaten Yüce Allah, Rablerinin çağrısına uyarak iman eden müminlerin namazlarını kılmaları ve kendilerine verilen rızık-tan başkalarına da vermelerinin yanı sıra işlerini aralarında danışma ile yürüttüğünü haber vermektedir. (Şura, 42/38.) Kur’an-ı Kerim, istişarenin sadece toplumsal ya da siyasi meselelerde değil aile içi özel durumlarda da temel bir ilke olduğunu ortaya koymaktadır. Zira Kur’an’da, çocuğun sütten kesilmesi gibi ailevi bir meselede anne ve babanın karşılıklı istişare ile karar almasına dikkat çekilmektedir. (Bakara, 2/233.) Hz. Peygamber de (s.a.s.) birçok konuda ashabiy-

la istişare etmiştir. (Tirmizi, Cihad, 34, [1714].)

İstişare, birlikte düşünmeyi ön plana çıkararak karar sürecine tüm paydaşların katkı sağlamasına olanak sağlamaktadır. Danışmak, bireylerin tek başına fark edemeyeceği gerçeklerin gün yüzüne çıkmasına yardımcı olduğu gibi tarafların kalpleri mutmain olarak süreç katılımını da sağlamaktadır. Aidiyet ve güven duygusunu artırmakta, taraflar arasında oluşturduğu güven ortamıyla daha samimi ve kaliteli iletişimin kurulmasını mümkün hâle getirmektedir. İletişimde şeffaflığı sağlayarak yanlış anlaşımların önüne geçmektedir.

Tevekkül

İnsanların kalplerine ulaşmak ve gönüllerine girmek yalnızca maddi çabalarla ve sebeplere sarılmakla mümkün olmaz. Bunun ilahi bir lütuf olma yönü de vardır. Kalplerin sahibi, elçisine bunu şu şekilde bildirmiştir: “Şayet yeryüzündeki şeyleri tümüyle harcasaydın sen onların kalplerini uzlaştıramazdın. Fakat Allah onların arasını uzlaştırdı. Şüphesiz o mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Enfal, 8/63.) İşte Yüce Yaradan murat ettiğinde insanlar arasındaki anlaşmazlıklar ortadan kalkmakta, kalpler arınmakta, sevgi ve kardeşlik hâkim olmaktadır. Esasen her işte olduğu gibi burada da en güzel tavır, sebeplere riayet ettikten sonra Yüce Mevla’ya tevekkül etmek ve işlerin sonunu Hakîm olan Allah’ın hikmetine havale etmektir. ■

AHİRET İMTİHANININ KAÇINILMAZ SORULARI

Dr. Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

لَا تَزُولُ قَدَمَا ابْنِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ
عِنْدِ رَبِّهِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ خَمْسٍ عَنْ
عُمْرِهِ فِيمَا أَفْتَاهُ وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ
وَمَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَ أَنْفَقَهُ وَمَاذَا
عَمِلَ فِيمَا عَلِمَ.

“Kıyamet gününde Âdemoğlu şu beş şeyden hesaba çekilmedikçe Rabbinin huzurundan ayrılamaz: Ömrünü nerede ve nasıl geçirdiğinden, gençliğini nerede yıprattığından, malını nereden kazanıp nereye harcadığından, bildiği ile amel edip etmediğinden.”

(Tirmizi, Kıyame, 1.)

İnsan hayatı baştan sona bir imtihandır. Daha iyi bir okul kazanmak, meslek sahibi olmak, kariyer basamaklarını çıkmak için hep sınavlardan geçersiz. Bu sınavlara hazırlık yapar, konulara çalışır, örnek sorular çözeriz. Çünkü biliriz ki hazırlıksız başarı gelmez. Fakat bu dünya imtihanlarının telaşı bazen bize asıl büyük imtihanımızı unutturur: Ahiret imtihanı.

Ahiret imtihanının soruları önceden bildirilmiştir. Sonucu da dünyadaki hiçbir başarıyla kıyaslanamayacak kadar büyüktür. Kazananı ebedî saadet, kaybedeni ise sonsuz hüsrana beklemektedir. İşte Peygamberimiz (s.a.s.), bu hadisiyle bizlere ahiret imtihanının temel konularını bildirerek hayatımıza yön vermektedir.

Geliniz şimdi, bu büyük sınavın soru başlıklarına birlikte bakalım.

Ömrünü nerede ve nasıl geçirdin?

Ömür, sahip olduğumuz ve her an tüketmekte olduğumuz en kıymetli sermayemizdir. İnsan bu sermayesini özgür iradesiyle dilediği gibi kullanır, tercihlerde bulunur. Ancak her tercihin bir hesabı olacaktır. Bu yönüyle ömür sermayesi, ya akıllıca değerlendirildiğinde ebedî saadetin kapısını aralayacak ya da heder edildiğinde insanı sonsuz hüsrana baş başa bırakacaktır. İşte yukarıdaki hadiste yer alan, “ömrünü nerede ve nasıl geçirdiği” ifadesi, ömür sermayesini akıllıca kullanmaya davet eden kapsamlı bir sorgulamayı işaret eder.

“Nerede” ifadesi, insanın bulunduğu ortamları, çevresini ve hayatını geçirdiği mecraları ifade eder. Kişinin ömrü helal dairede, Allah’ın razı olduğu ortamlarda mı geçmiştir yoksa kötülüklerin

ve günahların kol gezdiği yerlerde mi? Hiç şüphesiz iyilerin arasında geçen ömür, insanı iyiliğe götürürken kötülerin ve gafillerin meclisinde geçirilen ömür, kişiyi kötülüğe sürükler. Bu nedenle insan, ömrünü nerede geçirdiğine dikkat etmekle yükümlüdür.

“Nasıl” ifadesi ise insanın ömrünü ne şekilde değerlendirdiği, hangi niyet ve maksatla yaşadığı anlamına gelir. Zamanını faydalı işlerle mi yoksa anlamsız ve boş meşgalelerle mi geçirdi? İbadet, ilim, güzel ahlak, insanlara fayda gibi yüce amaçlara mı yöneldi yoksa nefsanî arzular peşinde mi sürüklendi? Hayatının merkezinde Allah rızası mı vardı yoksa sadece dünya menfaatleri mi? Bu sorgulamalar, insanın hayat sermayesini gelişigüzel harcamasına mani olacak ve onu Rabbin razı olacağı nitelikli bir ömür sürmeye sevk edecektir.

Gençliğini nerede yıprattın?

Gençlik, insan hayatının en kıymetli dönemi; enerji, ideal ve azmin zirveye ulaştığı çağdır. Bu yıllar, karakterin şekillendiği, hayatın temel taşlarının döşendiği yıllardır. Bu yüzden Resulullah (s.a.s.), kıyamet günü gençlik döneminin özel olarak sorgulanacağını belirtmiştir.

Gençlik yıllarında kazanılan güzel alışkanlıklar, insanın hayatına yön verirken kötü alışkanlıklar, insanı derin bir pişmanlığa sürükleyebilir. Bu nedenle gençlik, Allah’a kulluk ve sorumluluk bilinciyle geçirilmelidir.

Gençlik, insanın en kıymetli yatırım dönemidir. Bu yıllarda yapılan her işin karşılığı da-

ha büyüktür. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), kıyamet günü Allah’ın arşının gölgesinde barındıracağı yedi zümre arasında “gençliğini Allah’a kulluk ederek geçiren genci” zikretmiş (Buhari, Ezan, 36.); genç yaşta kazanılan güzel alışkanlıkların kıymetini ortaya koymuştur.

Özellikle günümüzde anlamsız meşgaleler, bağımlılık yapan alışkanlıklar, dijital dünyanın savurganlığı, kimlik bunalımları ve haz peşinde koşan yaşam tarzları gençliği kuşatmış durumdadır. Bu çağda Müslüman bir genç için gençlik yıllarını doğru değerlendirmek daha da büyük bir sorumluluk hâline gelmiştir. Bu yüzden bilinçli bir Müslüman, gençliğini hayatının en değerli fırsatı olarak görmeli ve onu ziyan etmemek için gayret göstermelidir.

Malını nereden kazandın, nereye harcadın?

Maddi imkânlar, dünya hayatında insana emanet edilen bir başka önemli nimettir. Diğer nimetlerde olduğu gibi bu nimet de gelişigüzel kullanılamaz. Hadiste ifade edildiği üzere malın kaynağı da kullanım alanı da insanın ahiret hesabını doğrudan etkileyen iki önemli nokta olup bir Müslüman, “Dilediğim gibi kazanır, dilediğim gibi harcarım.” şeklinde bir anlayışa sahip olmaz.

Helal ve dürüst ticaret, meşru işlerde ortaya konulan emek gibi yöntemlerle kazanılan mallar meşru iken faiz, hırsızlık, rüşvet, gasp, hileli ticaret gibi yollarla kazanılan mallar haramdır ve bunlar sadece dünyada değil ahirette de in-

sanın hesabını ağırlaştıran sebeplerdendir. Aynı şekilde malın meşru yöntemlerle kazanılması nasıl bir gereklilik ise israf, savurganlık, gösteriş, haram yollara harcamak gibi meşru olmayan şekillerde kullanılması da kişiyi sorumlu kılacaktır. Ayrıca kazanılan malın infak, zekât, sadaka ve hayır işlerinde kullanılması, ailenin nafakasının temin edilmesi gibi meşru bir şekilde harcanması Müslümanın sorumluluklarındandır.

Bildiğin ile amel ettin mi?

Bilgi, başlı başına bir sorumluluktur. İlim, ancak amel ile değer kazanır. Bilip de gereğini yapmayanlar hakkında Kur’an’da şu teşbih yapılmaktadır: “Tevrat’la yükümlü tutulup da onun hakkını veremeyenlerin durumu, koca koca kitaplar taşıyan merkebin durumuna benzer.” (Cuma, 62/5.) HZ. Peygamber’in de fayda veremeyen ilimden Allah’a sığınması (Tirmizi, De’avat, 68.) amel edilme- yen bir bilginin faydasız olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Dolayısıyla öğrendiklerimiz, birer bilgi yığını değil hayatımıza yön verecek ilahi öğütler olmalıdır. Hele ki dinî bilgi, insanı hakka, adalete ve ihlase götürmeli; kişiyi Allah’a karşı samimi bir kul hâline getirmelidir.

Sonuç olarak bu sorulara dünyada vereceğimiz samimi cevaplar, ahirette hesabımızın kolaylaşmasına vesile olacaktır. Hiç şüphesiz ki hesap günü yakındır ve ondan kimse kaçamayacaktır. Bu çetin güne hazır olmak ise en akıllıca iş olacaktır. ■

GENÇLERLE HASBİHÂL

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

Diyaret İşleri Başkan Yardımcısı

Kıymetli gençler! Her birimiz ebediyete uzanan uzun bir yolun yolcularıyız. İnişli çıkışlı bu yolculukta insan, çeşitli zorluklarla karşılaşmakta, değişik hayat tarzı, akım ve moda ile yüz yüze gelmektedir. Hem nefsinden ve şeytandan hem de dıştan gelen çeşitli saptırmalara maruz kalmaktadır. Hele bugünkü dünyada durum daha bir karmaşık hâle gelmiş ve istikameti belirlemek iyice zorlaşmıştır. Bir genç, bunlar arasında hem dünya hem de ahireti için faydalı olanı nasıl tespit edecektir? Yoksa o, nerelere sürükleyeceği belli olmayan ve doymak bilmeyen arzu ve ihtirasların akıntısına mı kendini bırakacaktır?

Sevgili gençler! Bu noktada akıl ve bilimin sunduğu bilgi ve yaptığı rehberlik elbette ki önemlidir ama bunların yeterli olduğunu söyleyebilir miyiz? “Evet” demek zordur. Çünkü bu bilimlerin insanın akıl, kalp ve ruhunun anlam arayışlarına cevap vermesi ve bunları tatmin etmesi gibi gayelerinin olmadığı bir gerçektir. Bilimler, varlığı, insanı ve toplumu açıklıyor ama bu hayatta insanın yaşadığı maceraya, ölüm ve sonrasına bir açıklama getiremiyor. Peki, sonrası olmayan bir hayat ne kadar anlamlıdır? İnsanın yaptığı olumlu ve olumsuz her şey bu dünyada mı kalacaktır?

Değerli gençler! Şu hâlde insanın önünde, hem dünyasını hem de ahiretini kuşatacak ve bu konularda ona rehberlik yapacak tek bir seçenek kalıyor: Allah Teâlâ’dan gelen son davete kulak vermek. Allah’ın, yarattığı ve her türlü ihtiyacını karşıladığı insanı, uçsuz bucaksız bu dünya çölünde başıboş bırakması düşünülebilir mi? İşte, insanın böyle bir rehberliğe ihtiyacı olduğu için Allah Teâlâ kitaplar göndermiştir ve bunların sonuncusu da Kur’an’dır. Dolayısıyla bir gencin, Kur’an’ın kendisi için ne ifade ettiğini anlama konusundaki gayreti çok önemlidir. Çünkü Kur’an’ı anlamak, görünen ve görünmeyen âlemlerin sırrını çözmeye götürür. Böylece insanın, bu maddi hayatın dar çerçevesini aşması ve yeni dünyalara açılması imkânı doğar.

Kur’an’ı bir inanç ve bilgi kaynağı olarak öğrenmek, onun temel konusu olan Yüce Allah’ı tanımaya götürür. Böylece O’nun, gayb ve şehadet âlemlerinde meydana gelen bütün oluşum ve olayların mutlak hâkimi olduğu inancı gittikçe pekişir. O olmadan var olmayı düşünmenin akıl dışılığı sonucuna varılır. Yine O’nsuz hayatın bir muamma olduğu ve insanın dünyadaki yerini, konumunu kaybetmesi anlamına geldiği düşünülür. Dolayısıyla O’na bağlanmak, bir gencin kendini bilmesi ve bulmasıdır. Bu anlamda Allah’a inanmak ve dayanmak, vahyin insana sunduğu eşsiz bir güzelliştir. Çünkü Kur’an’la beraber olmak, zorluk ve engellerle dolu hayatı umuda ve sonsuz güzelliklere açılan bir kapıya dönüştürür.

Sevgili gençler! Kur’an’ı bilmek, tevhid ve ahiret inançlarının dayandığı tabiat ayetlerini tefekkür etmeye götürecektir sizleri. Bu da Allah’ın eşsiz rahmetiyle sizi ve bütün varlığı nasıl kuşattığını görmeyi sağlayacaktır. Neticede O’nun sevgisi içinizde büyüyecek ve O’nun

buyruklarına olan teslimiyetiniz artacaktır. Yine Kur'an'la kuraçağınız dostluk, Allah'ın huzurunda hesap verme şuurunun sizde iyice pekişmesine yol açacaktır. Bu da hayatınızın, bir iyilik, güzellik ve hayır yarışına dönüşmesine vesile olacaktır.

Yine Kur'an'la beraberliğiniz, peygamberleri tanımanızı ve onların mücadelesinin hangi eksende gerçekleştiğini bilmenizi sağlayacaktır. Böylece sizler, tarihin sadece şeytani arzuların kışkırttığı, soykırım ve talanların sahnelendiği bir mücadeleden ibaret olmadığını göreceksiniz. Aksine peygamber çağlarının, şirkin, insanı kula kulluktan kurtarmanın, zulüm ve sömürüyü ortadan kaldırmanın mücadelesi olduğunu öğreneceksiniz.

Sevgili gençler! Allah'ın lütfuyla sizlere bahşedilmiş bir hayat var. İdeal, hayal ve beklentilerle hepimiz geleceğe yürüyoruz. Hayat herkese olduğu gibi size de verilen tek fırsattır. Tekrarlamanız ve ikinci bir defa onu yaşamanız söz konusu değildir. Dolayısıyla hayatı ciddiye almanız ve bunu hesap ederek yaşamanız çok ama çok önemlidir. Zira attığınız adımlarla sizler sadece bu dünyanızı değil bu dünya ile mukayese edilemeyecek sürpriz ve eşsiz mükâfatlarla dolu ahiret hayatınızı da inşa etmektesiniz.

Değerli gençler! İnsan tabiatında ebedîliğe ulaşma arzusu vardır. Zaten şeytan da buna dayanarak ilk insanı aldatmamış mıydı? Ama çoğunlukla insan bu gerçeği göremez ve fânîliklere bağlanma tuzağına düşer. Böylece ömrü boyunca

su zannedip seraba doğru koşar durur. Ama sonu çoğunlukla hayal kırıklığıdır. Sadece bunlarla kendisini oyalar. Kimi erken uyanır, peşine düştüğü dünyalıkların hayat iksiri olmadığını fark eder. Ezelî ve ebedî Dost'u keşfeder, böylece dünya ve ahirette kendini kurtaracak sapsağlam İslam kulpuna yapışır. Kimisi de yaşadığı hayal kırıklıklarından bir türlü ders almaz, ömrünü beyhude bir şekilde tüketir gider.

Kıymetli gençler! Siz siz olun, Hz. İbrahim'in basiret ve ferasetini gösterin. Çünkü o, "Ben öyle batanları sevmem..." demişti. (En'am, 6/76.) Dolayısıyla bundan sonra yaşayacağınız hayatta, kendinizi aldaniş ve hüsrana giden bir yaşantıya kurban etmeyin. Aksine ezelî ve ebedî Dost'a ve hiç kaybolmayacak sonsuz güzellik ve mükâfatlara yönelin.

Değerli gençler! Yaşananlardan ibret almak, aynı hatalara tekrar düşmemek, hem dünya hem de ahiretini düşünen basiretli gençlerin metodudur. Hayatın gerçekleri er veya geç gelir insanı bulur. Bir gün onlarla karşılaşmanız mukadderdir. Ama önemli olan, onları önceden görebilmek ve hazırlıklı olmaktır. Dünya ve ahiret başarısını yakalayanlar, önceden risk ve zorlukları görüp ona göre yollarını tayin edenlerdir. Geleceğini düşünmeyenler ise hayatın katı gerçeklerine çarptıkları zaman işin farkına varırlar. Ama iş işten geçmiş, zaman su gibi boşa akıp gitmiştir. Kur'an'ın esas amacı da sonsuzluğa uzanan bu yolculukta karşılaşacağı tehlikeler konusunda insanı uyarmaktır. Dola-

yısıyla gencin, yaşanan hayat-tan çıkardığı dersleri, Kur'an'ın uyarı ve hatırlatmaları ile birleştirerek yoluna devam etmesi oldukça önemlidir.

Sevgili gençler! Hayat tozpembe değildir; engelleri, zorlukları, imtihanları çoktur. Hele gençlik dönemi kararsızlık, belirsizlik ve uyum sorunlarının yaşandığı bir dönemdir. Bütün bunlar karşısında sizi sahil-i selamete çıkaracak olan sabırla hakikate, iyiye ve güzele odaklanmak, kararlılıkla bu yolda yürümektir. İçinizdeki anlam arayışı ve hakikati keşfetme arzusunun peşini bırakmayın. Yaşanan hayatın zahirine takılmayın; ötesini ve arkasını görmeye ve bu konuda derinleşmeye çalışın. Hayatta riskleri azaltıp başarıları çoğaltmanın en etkili metodu, hakikati görmek ve ona teslim olmaktır. Çünkü yaratan ve yaşatan Allah, iyi niyetli ve çalışkan olanların her daim yanındadır ve onların mükâfatını asla zayi etmez. Zorluklar karşısında ona çıkış yolları nasip eder, hiç hesap etmediği ve düşünmediği lütuflarla onu destekler. (Talak, 65/2-3.)

Değerli gençler! Hayatı yaşanan andan ibaret görmek, haz ve hızın tuzağına düşmek, insanın önündeki risklerden bir diğeridir. Çoğunlukla insan, arzu ve hırslarının peşinde koşarken geçmişini ve geleceğini unuttur, bir idrak daralmasına uğrar. Büyük fotoğrafı göremez ve dünya ahiret dengeğini kaybeder. Anne rahminden başlayan ve ilahi rahmetle devam eden yolculuğun nereye varacağını düşünemez bir hâle gelir. İşte bu

da hayatın gerçekliğini insanın görmesinin, onun künhüne vâkıf olmasının önünde bir engel oluşturur. Yaratılış gayesi unutulur, savrulmalar peş peşe gelir. Neticede insan, her şeyi bu dünyadan ibaret zanneder ve fânîliklerin oyuncağı hâline gelir.

Sevgili gençler! Bizi biz yapan değerlerin yer aldığı Kur'an ve sünnetten beslenmek, dinî şahsiyetimizi geliştirmek için elzemdir. Bunların ihmal edilmesi ise Müslümanca düşünme ve yaşama açısından ciddi sorunlar doğurmaktadır. Şu hâlde önce bu kaynaklardan bilgilenererek ayakların yere sağlam basması gerekiyor. Çünkü bugünkü dünyada, çok değişik fikrî ve kültürel meydana okumalarla karşı karşıya bulunuyorsunuz. Dolayısıyla Kur'an ve sünnet ekseninde kendi duruşunuzu belirlemeniz ve bunu sürekli tahkim etmeniz ayrı bir önem kazanmıştır. Bu aşamadan sonra artık Doğulu ve Batılı her türlü bilgi kaynağından istifade edebilirsiniz. Çünkü aldığınız bilgilerin doğruluğunu yanlışından ayıracak bir filtreye sahipsiniz. Arı gibi çok çeşitli çiçek özlelerinden faydalanabilirsiniz. Zira onlardan nasıl bal yapacağınızın formülü ve metodu elinizde bulunmaktadır. Dolayısıyla dinî konularda belirli şahısların anlayış ve pratikleriyle yetinmeyiniz, yol gösterici ve ufuk açıcı her kitaptan istifade etmeye çalışın. Yine hakikati, din adına ortaya çıkan belirli şahıslara endekslemeyin çünkü kim olursa olsun yanlış ve günahatan uzak değildir. Dolayısıyla hayata başkalarının gözlükle-

riyle değil kendi gözlüklerinizle bakmayı öğrenin. Bunun için de taklit edenlerden değil tahkik edenlerden olun.

Sevgili gençler! Bir düşünür, "Kitap okumayan meydan okuyamaz." der. Dolayısıyla kitap okumanız, içerisinde yaşadığınız sosyal ve kültürel evrenin zindanından sizleri kurtarır. Neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda sizlere önemli bir perspektif kazandırır. Okuduğunuz bir kitaba, bir düşünceye de hemen teslim olmayın, sorgulayın. Yine İslam'ı polemikler, yanlış algı ve uygulamalar üzerinden değil kendi kaynaklarından öğrenin.

Değerli gençler! Bizler millet olarak birtakım aidiyetlere sahibiz. Bunlar, bizim kimliğimizi tarif eder ve diğer milletlerden bizleri ayırır. İslam bu aidiyetlerin hepsinin ilham kaynağı olup milletimizin kimliğini yoğurmuş ve tarihî yürüyüşünü belirlemiştir. Yine bizler, İslam'a inanan çok değişik topluluk ve milletlerden oluşan bir ümmete mensubuz. Ayrıca bizler, kendine has özellikleri olan bir millete aitiz. Yine acılarıyla tatlılarıyla beraber yaşadığımız bir tarihimiz var. Ayrıca millet olarak bizim hikâyemizin ayrılmaz bir parçası olan bir coğrafyaya mensubuz. Bütün bunların bir bileşkesi diyebileceğimiz ortak bir kültürle sahibiz.

Kıymetli gençler! Eskiye nazaran bu aidiyetlerin günümüzde gittikçe aşındığını görüyoruz. Siz gençler, toplumumuzun hassas ve kırılgan kesimi olarak böyle bir tehlike ile karşı karşıya bulunduğunuzun her

hâlde farkındasınızdır. Oysa bu temel aidiyetlerin fert ve toplumda canlılığını devam ettirmesi, hem sizlerin kimlik bunalmılarından ve bağımlılıklardan korunmanız hem de milletin varlığı, bütünlüğü ve geleceği açısından oldukça önemlidir. Çünkü bahsettiğimiz değerler, fertleri ve toplumu korunaklı hâlde getirir ve zorluklar karşısında direnç kaynağı oluşturur. Aksi bir durum ise kültürel yozlaşma, Allah korusun, millet olarak gayemizi ve misyonumuzu kaybetme tehlikesi taşımaktadır. ■

”

İnsan tabiatında ebedîliğe ulaşma arzusu vardır. Zaten şeytan da buna dayanarak ilk insanı aldatmamış mıydı? Ama çoğunlukla insan bu gerçeği göremez ve fânîliklere bağlanma tuzağına düşer. Böylece ömrü boyunca su zannedip seraba doğru koşar durur. Ama sonu çoğunlukla hayal kırıklığıdır.

HASEKİ SULTAN İMARETHANESİ

Kudüs'te bir Hürrem Sultan hayratı: Kesintisiz bir hayır kapısı

Kudüs'ün bahtiyar ziyaretçileri, surlarla çevrili eski şehrin merkezinde, Nazır Kapısı'na çıkan yol üzerinde bulunan kadim bir yapının, geleneksel Osmanlı motifleriyle süslü kapısında, ihtiyaç sahibi Kudüslüleri görür. el-Vad ve Akabetü't-Tekye (Tekke Yokuşu), diğer adıyla Akabetü's-Sitt (Hatun Yokuşu) caddelerinin birleştiği noktada yer alan bu yapı, kurulduğu günden bu yana 473 yıldır kesintisiz şekilde Kudüs'ün ihtiyaç sahiplerini bilabedel doyuran Haseki Sultan İmarethanesi'dir.

Şehirdeki en önemli Müslüman ve Hristiyan kutsal mekânlarının tam ortasında, her birine sadece birkaç dakika mesafede bulunan imarethaneye yemek almaya gelen beklenmedik konuklar arasında, Hristiyan Kudüslüler de vardır.

Kudüs'te iki kadın, bir miras: Tunşuk Hatun ve Hürrem Sultan

İmarethane, 1388 yılında bir Memlük idarecisi'nin eşi olan Tunşuk Hatun tarafından inşa edilen ve döneminin en zarif örneklerinden biri sayılan saray kompleksine, 1552 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın hasekisi Hürrem Sultan tarafından yapılan ilavelerle bugünkü hâlini almıştır. Şehir halkı arasında "Haseki Sultan Tekkesi" olarak bilinen yapının bulunduğu caddeye adını veren Tunşuk Hatun'un kabri, imarethanenin ana giriş kapısının hemen karşısında yer almaktadır.

Bu mekân, tarih boyunca Kudüs'e hâkim olan farklı devletler arasında, İslam medeniyetinin şehirdeki sürekliliğinin bir nişanesi olarak; bir Memlük idarecisinin hanımıyla Osmanlı Devleti'nin bir kadın sultanının adını ve hatırasını, Kudüs ile kopmaz bir bağ içinde buluşturmuştur.

Batılı kaynaklar, ismi Kudüs'le özdeşleşen Hürrem Sultan'ı, Hristiyan kutsal mekânlarını tespit ederek yapılaştıran Bizans İmparatoriçesi Helena ile kıyaslamaktadır. İmarethanenin bulunduğu mekânı Tunşuk Hatun ve Hürrem Sultan'ın yanı sıra İmparatoriçe Helena ile de ilişkilendirme çabaları olsa da tarihî veriler, Helena'nın bu yapıyla bağlantısı olduğu yönündeki iddiaları desteklememektedir.

İmarethane vakfiyesi

Bünyesinde cami, imaret, elli beş odalı bir tekke-medrese, yolcuların konaklaması için han, hamam gibi bölümler barındıran bu külliye'nin en faal birimi imarethanedir. Sahibetü'l-hayrat ve'l-hasenat Haseki Sultan, Osmanlı'nın klasik dönemi boyunca Filistin'in bu en büyük imaretini ihya edebilmek için Kudüs, Eriha, Gazze ve özellikle Remle başta olmak üzere Suriye ve Filistin bölgelerinde pek çok köy, arazi, han, hamam, değirmen ve dükkânın gelirini vakfa tahsis etmiştir. Esasen imarethanenin asırlardır varlığını sürdürebilmesi, vakfın sahip olduğu zengin gelir kaynakları sebebiyledir.

Aşevinin işleyişine dair detaylar, döneme ait vakfiyelerde titizlikle belirtilmiştir. Mutfağında pişirilecek yemeklerin türü, kullanılacak malzemenin çeşidi ve miktarı hatta yemekten faydalanacak kişilerin özellikleri ayrıntılı olarak kayıt altına alınmıştır. Cuma ve kandil gecelerinde, aşure günlerinde, bayramlarda ve ramazan ayında sofralar diğer günlere göre daha da zenginleşirdi.

İşgalden sonra

Han, hamam ve kervansarayları tarihe karışan külliye'nin imareti, yetimhane, meslek okulu ve fakirlere günlük ücretsiz yemek dağıtan bir aşevi olarak varlığını sürdürmektedir. Külliye'nin bir bölümü Darü'l-Eytam Sanat Okuluna, bir kısmı ise Evkaf Dairesine bağlı Eğitim Müdürlüğüne ev sahipliği yapmaktadır. İmarete gelir sağlamak amacıyla inşa edilen Haseki Hürrem Hamamı ise günümüzde Ermeni Katolik Patrikhanesi tarafından kullanılmaktadır.

İsrail'in, işgal ile birlikte vakfa ait mülklere el koyması sebebiyle imarethanenin giderleri, İslami Vakıflar Dairesi'nin ayırdığı ödenek ve hayırseverlerin bağışlarıyla karşılanmaktadır. 26 Ekim 1994 tarihinde İsrail ile imzalanan ve Kudüs'teki dinî işlerin sorumluluğunu Ürdün'e devreden Vadi Arabe Antlaşması'yla birlikte Mescid-i Aksa ve Kudüs'teki diğer vakıflar gibi imarethane de Ürdün Vakıflar, İslami İşler ve Mukaddesat Bakanlığı'na bağlı İslami Vakıflar İdaresi'nin denetim ve himayesinde bulunmaktadır.

NÖROTEKNOLOJİ NEDİR VE HANGİ SORUNLARI BERABERİNDE GETİRİR?

|| Av. Nursena ÇETİNGÜL

Bilim ve teknoloji, tarih boyunca öylesine önemli eşiklere sebep olmuştur ki bir zamanlar çözümü imkânsız gibi görülen pek çok hastalık ve problem, bugün aklımıza dahi gelmemektedir. İleride çılgır açma potansiyeline sahip yeniliklerden biri de nöroteknolojidir. Yakın gelecekte kendisinden daha fazla söz ettirecek olan nöroteknoloji, sinir sisteminin işleyişini anlamak, ölçmek ve gerektiğinde değiştirmek amacıyla geliştirilen yöntem ve araçların genel adıdır. Bilgisayar bilimleri ve yapay zekânın nörobilimle entegrasi, insan beyninin bazı sırlarını çözme noktasında yeni keşiflerin önünü açmaktadır. Ancak beynin karmaşık yapısına dair elde edilen her yeni cevap, aslında daha önce varlığını fark etmediğimiz başka problemleri de karşımıza çıkartmaktadır. Belki de bu durumu en iyi şu söz özetlemektedir: “İnsan beyni, şayet onu anlayabileceğimiz

kadar basit olsaydı bizler, onu anlayamayacak kadar basit (canlılar) olurduk.” (Pugh, George Edgin. 1978. *The Biological Origin of Human Values*. Routledge & Kegan Paul.)

Beynin gizemli düğümlerinden çözülen her birinin, günlük yaşama nasıl taşınabileceğini ortaya koyan nöroteknolojinin uygulama alanları, nörolojik hastalıkların tedavisinden, insan yeteneklerinin artırılmasına kadar uzanmaktadır. İlk etapta daha çok felçli hastaların yeniden yaşama döndürülmesi ve Parkinson gibi hastalıkların tedavisi amaçlı gündeme gelen nöroteknoloji, giyilebilir cihazlar ve giderek düşen maliyetleri sayesinde yakın gelecekte sağlıklı bireyler arasında da yaygınlaşma potansiyeline sahiptir. Nitekim bu teknoloji sayesinde yalnızca düşünerek elektronik cihazları kontrol etmek ya da bazı bilişsel süreçleri desteklemek mümkün hâle gelmektedir. Büyük bir konfor vadeden bu gelişmeler, fırsatların yanında bazı tehdit-

leri de beraberinde getirebilecektir.

Nöroteknolojinin sağladığı geniş potansiyel, gelecekteki bazı derin etik, hukuki ve toplumsal tartışmaları bize haber vermektedir. Teknolojinin sunduğu olanaklardan faydalanırken onu hassas bir araç olarak görmek ve gündeme getireceği etik, hukuki ve felsefi sorunların çözümünde en az teknolojiyi geliştirmek kadar özen göstermek önemlidir. Zira teknoloji, yalnızca bir ilerleme aracı olmakla kalmayıp aynı zamanda insanlığın vicdanını ve düşünsel derinliğini sınavabilmektedir. Dolayısıyla teknolojik ilerlemenin gerçekleştirilmesi kadar, bu ilerlemelerin doğurduğu sorulara yanıt aramak da bir sorumluluktur. Bu yazıda, nöroteknolojinin tarihsel gelişimi, başlıca uygulama alanları ve ileride doğuracağı sorunlar ile ortaya çıkarılabileceği bazı risklere değinilecektir.

Tarihsel gelişimi ve uygulama alanları

Nöroteknolojinin temelleri, 1920'lerde elektroensefalografi (EEG) cihazının geliştirilmesiyle atılmıştır. (Stone, James L., ve John R. Hughes. 2013. "Early History of Electroencephalography and Establishment of the American Clinical Neurophysiology Society". Journal of Clinical Neurophysiology: Official Publication of the American Electroencephalographic Society 30 (1): 28-44.) Kafa derisinden sinyal toplamaya odaklı giyilebilir bir cihaz olan EEG günümüzde de oldukça yaygın bir kullanıma sahip "noninvaziv" bir yöntemdir.

Nöroteknolojinin sağladığı geniş potansiyel, gelecekteki bazı derin etik, hukuki ve toplumsal tartışmaları bize haber vermektedir. Teknolojinin sunduğu olanaklardan faydalanırken onu hassas bir araç olarak görmek ve gündeme getireceği etik, hukuki ve felsefi sorunların çözümünde en az teknolojiyi geliştirmek kadar özen göstermek önemlidir.

Bunun yanı sıra bazı girişimler de beyne cerrahi müdahale ile yerleştirilen "invaziv" çipler aracılığıyla doğrudan sinir sistemiyle iletişim kurmayı hedeflemektedir. Kısaca nöroteknoloji, giyilebilir noninvaziv cihazlardan, beynin içine yerleştirilen invaziv çiplere kadar geniş bir skalaya sahiptir. Bu cihazların çalışma prensibinden ve beyin bilgisayar ara yüzlerinden (BCI) daha önce bu köşede yayımlanan bir yazıda (Av. Nursena Çetingül, Yapay Zekâ Çağında Nörohukuk, *Diyanet Aylık Dergi*, Temmuz 2024, sayı 403, s.36.) bahsetmiştik. Bu yazıda ise nöroteknolojinin uygulama alanları ve gündeme getireceği tartışma başlıklarına değineceğiz.

Nöroteknoloji, gözlem amaçlı kullanılabildiği gibi uyarım amaçlı da kullanılabilmektedir. Gözlem amaçlı kullanımlar, beynin elektriksel aktivitesinin (EEG) veya kan akışının (fMRI, fNIRS) ölçülerek beyin fonksiyonlarının kayıt altına alınmasına dayanmaktadır. Bu tür teknikler depresyon, anksiyete veya Alzheimer gibi nörolojik hastalıkların erken belirtilerini tespit etme imkânı sağladığı gibi (Jiao, Bin, Rihui Li, Hui Zhou, vd. 2023. "Neural Biomarker Diagnosis and Prediction to Mild Cognitive Impairment and Alzheimer's Disease Using EEG Technology". *Alzheimer's Research & Therapy* 15 (1): 32; Ksibi, Amel, Mohammed Zakariah, Leila Jamel Menzli, Oumaima Saidani, Latifah Almuqren, ve Rosy Awny Mohamed Hanafieh. 2023. "Electroencephalography-Based Depression Detection Using Multiple Machine Learning Techniques". *Diagnostics* 13 (10): 1779.) zihinden geçen hayallerin ve iç konuşmaların deşifre edilmesi gibi ilginç perspektifler de sunmaktadır. Nöroteknolojideki uyarıcı yöntemler

ise transkraniyal manyetik stimülasyon (TMS) veya derin beyin stimülasyonu (DBS) gibi tekniklerle sinir sistemine dışarıdan müdahale edilmesine imkân vermektedir. Örneğin, derin beyin stimülasyonu (DBS) sayesinde Parkinson hastalarında titreme azaltılabilirken transkraniyal manyetik stimülasyon (TMS) sayesinde de depresyon tedavisinde ruh hâli iyileştirilebilmektedir. (Kim, Han-Joon, Beom S. Jeon, Sun Ha Paek, vd. 2010. "Bilateral Subthalamic Deep Brain Stimulation in Parkinson Disease Patients with Severe Tremor". *Neurosurgery* 67 (3): 626-32; discussion 632; Berman, R. M., M. Narasimhan, G. Sanacora, vd. 2000. "A Randomized Clinical Trial of Repetitive Transcranial Magnetic Stimulation in the Treatment of Major Depression". *Biological Psychiatry* 47 (4): 332-37.) Daha ileri uygulamalarda ise beyin-bilgisayar ara yüzleri (BCI) sayesinde felçli bireyler düşünce gücüyle protez kol veya bacaklarını hareket ettirebilmektedir. İç konuşmaların deşifre edilmesi ile dış dünyayla iletişim kurmak mümkün olurken dışarıdan müdahale ile de bireylerin düşünce ve hafızalarının etkilenmesi, sözelimi istenmeyen anıların silinmesi gibi ilginç senaryolar da gündeme gelebilmektedir. Kısaca tüm bu yöntemlerin, tıbbi rehabilitasyonu destekleyerek insanların günlük yaşamlarında yeni beceriler kazanmasına ve yaşam kalitesini artırmasına da olanak sağladığı görülmektedir. Fakat nöroteknoloji, insanlara pek çok alanda umut vadetmekle birlikte, yanlış veya kötüye kullanım durumunda ciddi riskler de taşımaktadır.

Etik ve toplumsal boyut

Nöroteknoloji, çok yönlü yapıyla hem büyük fırsatlar sunmakta hem de ciddi riskler barındırmaktadır. Mahremiyet ihlali, iradenin manipüle edilmesi, bireylerin karar alma süreçlerine müdahale edilmesi ve suçun faile isnat edilmesinde artan karmaşıklık gibi riskler, bu teknolojinin getirdiği önemli tehditler arasındadır. Zihinsel durumların çözümlenmesi ve üçüncü taraflarla paylaşılması başlı başına bir hukuki sorun teşkil ederken zihnin bu teknolojiler aracılığıyla dış müdahalelere açık hâle gelmesi de ciddi bir risktir. Ayrıca nöroteknolojik cihazlarda meydana gelebilecek küçük bir hata, dış dünyada istenmeyen sonuçlara, örneğin kazara bir ölüme yol açabilir. Daha kötüsü, bu teknolojinin kötü niyetli kişilerce ele geçirilmesi durumunda, suç işlemek amacıyla bir araç olarak kullanılması gibi senaryolar da mümkündür.

Nöroteknolojinin mahremiyet ihlali ve zihinsel manipülasyona neden olabilmesi, özellikle beyin-bilgisayar ara yüzleri (BCI) gibi teknolojilerin kullanımıyla belirginleşmektedir. Söz gelimi, bir BCI cihazı ile kullanıcının zihinsel sinyalleri okunarak düşünceleri dijital bir platforma aktarılıp analiz edilebilir ve bu veriler, kullanıcının rızası olmaksızın reklam şirketleriyle paylaşılabilir. Örneğin, bir kişinin hangi ürünü satın almaya yatkın olduğu tespit edilerek kişiye özel manipülatif reklamlar sunulabilir. Öyle ki bu süreçlerin optimize edilmesiyle ilgilenen “Nöropazar-

lama” denilen bir disiplin dahi mevcuttur. (Ariely, Dan ve Gregory S. Berns. 2010. “Neuromarketing: The Hope and Hype of Neuroimaging in Business”. *Nature Reviews Neuroscience* 11 (4): 284-92.) Bunun izinsiz ve rıza dışı yapılması, bireyin özel düşüncelerinin ticari amaçlarla kullanılması anlamına gelecek ve yalnızca mahremiyetin ihlali değil, ayrıca davranışların yönlendirilmesiyle sonuçlanan ciddi etik sorunlar da doğuracaktır.

Bunun yanında, nöroteknolojik cihazların teknik arızaları veya kötüye kullanımı, fiziksel dünyada önemli sonuçlara yol açabilir. Örneğin, felçli bir hastanın hareket kabiliyetini geri kazanması için kullanılan bir nöroteknolojik protez, sistemdeki bir yazılım hatası nedeniyle yanlış hareket edebilir ve hastanın çevresine zarar vermesine, hatta bir kazaya sebep olmasına yol açabilir. Daha korkutucu bir senaryoda ise bu tür bir cihazın kötü niyetli kişilerce ele geçirilmesi durumunda cihazın kontrolü tamamen başkasına geçebilir. BCI teknolojisinin sağladığı çift yönlü iletişim sayesinde bireye somut birtakım komutlar verilebilir. Örneğin, bir suç örgütü, cihazı hackleyerek bir bireyin zihinsel sinyallerini manipüle edebilir ve onu istemediği bir eylemi gerçekleştirmeye zorlayabilir, bu da suçun kime isnat edileceği konusunda hukuki belirsizlikler oluşturacaktır. Daha uzun vadeli sonuçlara örnek olarak ise zihinsel verilerin manipüle edilerek dünya görüşlerinin etkilenmesi söz konusu olabilecektir. Örneğin,

bir kişinin siyasi tercihlerini değiştirmek için zihinsel sinyallerine müdahale edilebilir, belirli kişi ve kavramlarla muhatap olduğunda kişinin belirli duygular hissetmesi tetiklenebilir. Örneğin, amigdalanın uyarılması korkuyu tetiklemektedir. Hissedilen duygular da beyinsel aktiviteyle ilişkili olduğundan, kişilerin hoşlandıkları veya nefret ettikleri kişi / kavramların seçilmesi teorik olarak mümkün görünmektedir. (LeDoux, Joseph E. 2000. “Emotion Circuits in the Brain”. *Annual Review of Neuroscience* 23 (Volume 23, 2000): 155-84.) Bu senaryolarda, bireysel iradenin tehdit altında olması söz konusudur. Bahsi geçen bu riskler, nöroteknolojinin hem teknik hem de etik açıdan sıkı bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini haber vermektedir.

Özetle nöroteknolojik gelişmeler, nörolojik hastalıkların tedavisi ve insan hayatını kolaylaştırma potansiyeli kadar, bireysel irade ve zihinsel bütünlük üzerinde bazı tehditler de barındırmaktadır. Zihne doğrudan erişimin mümkün hâle gelmesi, etik ve hukuki sınırların yeniden tanımlanmasını gündeme getirebilir. Bu sebeple teknolojinin sunduğu imkânlar, yalnızca bilimsel birer başarı olarak değil aynı zamanda insan haklarını merkeze alan bütüncül bir bakış açısıyla da ele alınmalıdır. Dolayısıyla nöroteknolojinin gelecek seyrine, yalnızca neyin mümkün olduğuna odaklanarak değil neyin doğru olduğuna dikkat edilerek karar verilmesi büyük önem arz etmektedir. ■

Prof. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

BİR AHDE SADAKAT BİN RAHMETE VESİLE

Allah Resulü (s.a.s.) Mekke'yi fethettiğinde hicret yurdu Medine'yi bırakacak, Mekke'ye geri dönecek diye endişe eden ensara en güzel vefa örneğini göstererek Medine'ye tekrar dönmemiş miydi? Vefa denince akla gelen ilk isim odur.

İnancın gölgesindeki vefa örnekleri insanı bambaşka bir iklime taşır. Ona, insan olmanın gereğini hatırlatır. Numan b. Münzir, İslamiyet'ten önce Irak'ta Hire ve çevresinde hüküm süren Lahmilerin son hükümdarıydı. Kültürlü ve alıcenap biri olmasına rağmen garip inançları da vardı: Kendince senenin günlerini ardı sıra uğurlu ve uğursuz diye saymaktaydı. Uğurlu saydığı

günde tebaası ondan bir şey istemeyegörsün, bu isteği yerine getirmek için elinden geleni yapar, daha sonra istekte bulunan kişiyi güzelce uğurlardı. Fakat istek uğursuz saydığı güne denk gelmişse bunu yerine getirirse de sonunda istekte bulunanı ölümle cezalandırırdı. Bir gün Tay kabilesinden ihtiyar bir çiftçi çıkageldi. O yıl olabildiğince kurak geçmişti. Yoksulluk onu perişan etmişti. Bu durum ihtiyarı Hire'ye, hükümdarın yanına kadar getirmişti. O günün uğursuzluk günü olduğunu bilmeden Numan'ın atının önüne atlayıverdi. İsteklerini bir bir sıraladı: "Ailem için şu kadar buğday, keçilerime şu kadar saman isterim, devletli hükümdarım." dedi. Hükümdar Numan şaşırmıştı, "Bak şu deliye! Bir gün daha bekleyememiş." diye mırıldandı. İhtiyara ne istiyorsa verdi ama ardından askerler, adamcağızı palas pandıras yakaladılar. İhtiyar neye uğradığını şaşırmıştı.

Komutan ona bugünün uğursuzluk gününe denk gelmesi yüzünden istek sahiplerinin idam edildiğini söyledi. İhtiyar, "Ben uzaktan geliyorum, bu erzakı aileme götürür götürmez söz dönerim. Yol için bana müsaade edin. Dönün-

ce bana istediğinizi yapın." diyebilirdi. Numan, "Bu adamın Hire'de tanıdığı yoktur." diyerek nedimi Şerik b. Adi'ye döndü, "Sen buna kefil ol. Ama bil ki o geri dönmezse onun yerine sen idam edileceksin." dedi. Şerik zavallı adamı tepeden tırnağa süzdü. Nereden çıkmıştı bu adam! Şerik'in tereddüdünü gören ihtiyarın ağzından şu mısralar döküldü: "Hazret, 'Ne desem bilemedim' der gibi..."

Ölüm bir son değil elbet!

Kursaklarından bir lokma geçmemişlerin ömrüne bereket, merhamet et.

Kefaletini bana lütfet!

Karanlık bastırmadan döneceğim, biraz sabret."

Şerik ne desin? O da Arap âdetince bir şiirle cevap vermiş:

"Devletli efendimiz, bu ihtiyara kefil oldu bendeniz.

Gelmezse ihtiyar hemşerimiz, gitti kelimiz.

Bari çocukların doysun midesi, olsunlar semiz."

Beklenen gün gelmişti. Hükümdar darağacını kurdurmuş, nedimine, "İhtiyar gelmezse seni infaz edeceğim, hazır ol!" diye buyurmuştu. Derken uzakta bir toz bulutu belirdi. Evet, bu ihtiyarın ta kendisiydi. Hükümdar Numan b. Münzir, önce yutkundu sonra ağzından

şu sözler dökülüyordu: “Doğrusu sizin gibisini görmedim. Ey ihtiyar! Kaçıp gidebileceken geri döndün, vefanın en güzelini gösterdin. Ya sana ne demeli Şerik! Benim nedimimsin, hayatını kaybetmek pahasına hiç tanımadığın şu adama kefil oldun. Cömertliğin bu kadarına da pes doğrusu...” Ardından merakını yenemeyen hükümdar, “Ey ihtiyar, öleceğini bile bile niye geldin?” diye sordu. İhtiyar “Nediminiz benim ve çocuklarım için ölümü göze aldı, ben onu bu durumda nasıl yüz üstü bırakabilirdim?” diye cevap verdi. Derin bir sessizlikten sonra Numan, “Bana da düşen, nedimim kadar cömert, şu ihtiyar kadar vefakâr olmaktır. İkiniz de affedildiniz. Bundan böyle de uğursuz gün diye bir şey olmayacak” dedi. (İbrahim Şemseddin, *Kasasü'l-Arab: Mevsû'atün Turâsiyye Câmî'a li-Kasasî'n-Nevâdir ve Tarâifi'l-Arab fi'l-Asrî'l-Câhilî ve'l-İslâmî* [Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1423/2002], 1/122-123.) Gerçekten de vefa ve alicenaplık dünyayı değiştirecek iki erdemdir. Kur'an-ı Kerim, “Ey iman edenler! Akitlerinizi yerine getirin...” (Maide, 5/1.) ve “Onlar, Allah'a verdikleri sözü yerine getiren ve sözleşmeyi bozmayanlardır.” (Rad, 13/20.) derken bu hasasiyeti öne çıkarır.

Bir vefa öyküsü de Halife Süleyman b. Abdülmelik döneminden olsun: Huzeyme b. Bişr, Rakka bölgesinde saygın bir insandı. Cömertliği ile tanınırdı. Ama dünya hâli bu... Sonunda o, üç kuruşa muhtaç hâle gelmişti. Daha önce sık sık katıldığı Vali İkrime el-Feyyâz'ın meclislerine artık iştirak edemediği gibi halifenin sohbet-

lerine de katılamaz olmuştu. Zira geçim galesiyle mücadele ediyordu. Vali maiyetine, artık meclisine gelmediği için ilminden ve irfanından mahrum olduğu Huzeyme'yi sordu. Valiye Huzeyme'nin darlık içinde olduğunu söylediler. Vali İkrime bir gece tebdilikiyafet Huzeyme'nin kapısına vardı, kapıyı çalıp kendi hesabından hazırladığı dört bin dinarı bir kese içinde Huzeyme'nin eline tutuşturdu. “Bununla borcunu harcinı öde, hâlini düzelt.” diye talimat verirdesine ona seslendi. Huzeyme sevinmesine sevinmişti ama bir o kadar da şaşırılmıştı. Sesi titreyerek “Efendim! Sizi tanımayı bana çok görmeyin.” diyebilirdi. Örtüyle yüzünü kapatan bu asil adam, “Cömert insanları düşükleri yerden kaldıran biri.” deyip uzaklaştı. Çok geçmeden Huzeyme borçlarını ödemiş, hâli vakti yerinde biri olarak ilim ve hikmet meclislerine devam etmeye başlamıştı. Dimaşk'ta halifenin ilim meclisindeyken Halife Süleyman b. Abdülmelik ona, “Uzun süre sohbetinden bizi mahrum ettin, bunun sebebi neydi?” diye sorunca Huzeyme olanı biteni anlattı ve “Beni, adını söylemeyen, fakat cömert insanları düşükleri yerden kaldıran biri olduğunu ifade eden asil bir insan kurtardı.” dedi. Halife, “Onun kim olduğunu bilseydin bu güzel insanı ödüllendirirdik.” demekle yetindi.

Gel zaman git zaman Huzeyme, İkrime'nin yerine Cezire'ye vali olarak atandı. Ne var ki İkrime ağır bir borç altındaydı ve alacaklıları kapıya dayanmıştı. Huzeyme, alacaklılarının şikâyeti üzerine borcunu ödeyemiyor di-

ye İkrime'yi zincire vurdurarak zindana attırdı. Bir ay geçmişti ki İkrime'nin hanımı dayanamayıp Huzeyme'ye bir kâğıda yazdığı notla haber gönderdi. Kâğıtta sadece “Demek ki cömert insanları düşükleri yerden kaldıran birine reva görülen buymuş.” yazıyordu. Beyninden vurulmuşa dönen Huzeyme, mahpus hâldeki İkrime'nin yanına gidip eline kapandı. “Ben senin yaptığın gibi yardımına koşmadım, n'olur beni affet!” diyerek ondan af diledi, borçlarını ödeyip onu özgürlüğüne kavuşturdu. (Hassân Şemsi Bâşâ, *İndemâ Yuşriku's-Sabâh* [Dimaşk: Dârü'l-Kalem, 1438/2017], 60-61.)

Vefa duygusunun ahlaki bir zorunluluk olmasını gerektiren şey, müminlerin Allah'a olan samimi inançları ve Kur'an'ın emirlerine olan bağlılıklarıdır. Kur'an, insanlara verilen sözün dahi Allah'a verilmiş bir söz hükmünde olduğunu, bu söze Allah'ın şahit kıldığını hatırlatır ve “Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin. Allah'ı kendinize kefil kılarak pekiştirdikten sonra yeminlerinizi bozmayın. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı bilir.” (Nahl, 16/91.) buyurmaktadır. Aslında verilen sözlere kefil kılınan yalnızca Allah'tır. İrfan ehlinin ağzından düşürmediği bir söz vardır. “Sözünün eri olan için söz, nakittir ve ivedilikle yerine getirilmeyi gerektirir. Sözünü tutmayan için ise verilen söz, vakit kazanmak için bir bahanedir. Söz yerine getirilmeyecekse hemen o anda söylenen geçerli bir mazeret, bunu ötelemekten yeğdir.” ■

Garip Hasan İLHAN:

“Çocuk benim dünyamda her türlü güzelliği, saflığı, temizliği içinde barındıran bir hazinedir. Güzelliğe dair ne varsa onlarda, onların masum dünyalarındadır.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Diyanet İşleri Başkanlığında din hizmetinde bulunan ve koruyucu ailelik yapan biri olarak sizin dünyanızda çocuk nedir, size çocukları bu kadar sevdiren duygular nelerdir?

Çocuk benim dünyamda her türlü güzelliği, saflığı, temizliği içinde barındıran bir hazinedir. Güzelliğe dair ne varsa onlarda, onların masum dünyalarındadır. Ayrıca çocuklar, biz insanların yarınıdır, geleceğidir. Biz büyükler, o saf ve masum dünyadan, bir dünya inşa ederiz. Çocukların dünyasına atılan her tohum gelecekte bir çiçek ya da bir ağaç olup çıkar karşımıza. O yüzden çocuklar

sadece benim için değil tüm insanlık için çok önemlidir. Ayrıca çocuk, evin neşesidir. Evde cennetten bizim dünyamıza düşen bir sestir. Biz büyükleri harekete geçiren ve hayatımızın dinamizmini sağlayan, ailedeki en önemli unsurdur. Aile mefhumu çocukla sanki yerini bulur. Karı koca sanki çocukla hayata yeniden başlar ve önceki hayatı çocukla daha farklı bir hâl alır.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), yetim ve kimsesiz çocuklara kucak açmış, onlara kol kanat germiştir. Bu hususta siz de Rahmet Elçisi'nin izinden giderek gücünüz nispetinde çocuklara koruyucu ailelik

yapıyorsunuz. Peki, koruyucu ailelikle nasıl tanıştınız ve bu yola nasıl baş koydunuz?

Aslında planlanmış bir durum değildi. Eşimle 2007'de evlendik. Uzun süre çocuğumuz olmadı. Yıllar önce Muğla'da Turgut Reis Lisesi'nde ücretli öğretmenlik yaparken Çocuk Esirgeme Kurumunun önünden geçerdim. Yıllar sonra buradan bir çocuğa koruyucu aile olacağım aklımın ucundan bile geçmezdi. Yurt dışı görevinden döndükten sonra 2022 yılında eşimle bu kuruma uğrayıp evlat edinmek istediğimizi söyledik. Gerekli prosedürlerden sonra bir yıl boyunca bizi denetlediler. Akabinde de bir

çocuğa koruyucu aile olarak bizi verdiler. 2023 yılından beri bir kız çocuğuna koruyucu ailelik yapıyoruz. Hâlihazırda ikinci yılımızı doldurduk.

Koruyucu aile olma yolunda karşılaştığınız zorluklar ve buna mukabil güzellikler olmuştur hiç kuşkusuz. Bunlardan kısaca bahsedebilir misiniz?

Tabii ki zorlukları vardı. Çünkü çocuğun hayatında hiç görmediği, bilmediği birisine anne baba demesi kadar zor bir şey yoktur. İlk dört ay biraz zorlandık. Bu süre zarfında kızımız fazla konuşmadı. Zamanla alıştık birbirimize. Bünyesi biraz zayıf ve çelimsizdi. Bir yıl hastanede muayenelerini aksatmadan yaptırarak. Çok şükür şu an kendi yaşlılarıyla aynı boy ve kiloya ulaştı. Ders ve okul konusunda da başlarda zorlandık. Kendi ailesi okula neredeyse hiç göndermemiş. 11 yaşında olmasına rağmen okuma yazma bilmiyordu. Sıfırdan okuma yazma öğrettik. Çok şükür şu an okuyup yazabiliyor. Matematikte çok ilerledi. Her gün en az bir saat ders yapıyoruz. Gerçekten devletin şefkatli elini ben burada çok hissettim. Devlet her zaman çocuğu soruyor, onunla ilgileniyor.

Bize Aile Sosyal İl Müdürlüğünden ziyarete geliyorlar. Kızımın her sene ÇÖZGER ve RAM raporunu da yeniliyoruz. Ayrıca haftada iki gün Özel Rehabilitasyon Merkezine servise gidiyor. Kızımız raporlu olduğu için okulda özel eğitim sınıfında oluyor.

İşin güzel yanı ise gezmeye gittiğimizde, “Maşallah hocam,

çocuğunuz aynı size benziyor.” demeleri. Sanki yıllardır bizim çocuğumuzmuş gibi... Her sabah, “baba” hitabını duyarak güne başlamaktan daha güzel bir şey olamaz. Bizimle kalma-ya başladığı günden beri bazen ben ezan okurken merak eder, yanıma gelir. Annesiyle birlikte ramazanlarda teravih namazı kılmaya gelir, yaz Kur’an kursuna ve komşu ziyaretlerine giderler. Kızımız, evimizin ve hayatımızın âdeta neşe kaynağı.

Din hizmetinin yanı sıra koruyucu aile olma görevini bizzat üstlenmeniz hem cemaatiniz hem çevreniz tarafından nasıl karşılandı? Bundan da kısaca söz eder misiniz?

Bizler koruyucu aile olunca hem çevremizdeki insanlar hem de cemaatimizde bir farkındalık oluştu ve buna yönelim sağlayan kimseler de oldu. Bu sayede bir çocuğa koruyucu aile olmanın tarifi imkânsız mutluluğu etrafımızdaki insanlara da sirayet etti ve mutluluğu bizatihi yaşamak isteyenler de oldu.

Son olarak sizler gibi koruyucu aile olmayı düşünen kimselere tavsiyelerinizi kısaca alabilir miyiz?

Farklı zamanlarda koruyucu aile vasfıyla konuşmacı olarak toplantılara davet edildim. Bu toplantılarda çocuğu olmayan ya da çocuk edinmek isteyen arkadaşlara koruyucu aile olma hususunda tavsiye ve teşvikte bulundum. Arkadaşlarımız bu konuda sanırım yeterince bilgiye sahip olmadıkları için biraz ürküyorlar. Aslında tedirgin olacak hiçbir şey yok. Koruyucu aileliğini üstlendiği-

niz bu çocuklar, bizim ahireti kazanmamıza vesile olacak Allah’ın izniyle. Onların kalplerini sevgimizle doldurabildiğimizde Allah’ın pek çok ihsanını hem bu dünyada hem de ahirette göreceğiz inşallah. Ayrıca özellikle de din hizmetinde bulunanların kimsesiz çocuklara sahip çıkması onların bu dünyalarından ziyade ahirete yönelik bir süreçte imanlı, ihlaslı bir nesil yetişmesine vesile olacaktır. Bu yüzden de din görevlisi olarak bizlere bu konuda da çok büyük vazife düşmektedir. ■

ÖZ GEÇMİŞ

Garip Hasan İlhan, 1976 yılında Muğla Köyceğiz’de doğdu. İlkokulu mahallesindeki okulda tamamladıktan sonra 1987-1989 yılları arasında Ortaca Kur’an Kursu’nda okudu. 1995 yılında Köyceğiz İmam Hatip Lisesi’nden, 2002 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. Vekil imam hatip olarak Muğla’nın Göktepe ve Düğerek mahallelerinde görev yapan İlhan, 2010 yılında Köyceğiz Balcılar Mahallesi Camii’ne naklen atandı. 2013-2018 yılları arasında yurt dışı görevi olarak İsviçre’nin Schaffhausen kantonunda görev yaptıktan sonra 2021 yılında Köyceğiz Akyaka Camii’ne naklen atanan ve hâlen bu görevini sürdüren İlhan, 2022 yılından bu yana da koruyucu ailelik yapmakta.

RAHMET PEYGAMBERİ'NİN DÜNYAYI TEŞRİFİ MEVLİT KANDİLİ

|| Müseffa AKBULUT

Erzurum İl Müftülüğü Uzman Vaizi

Yüce Rabbimizin âlemlere rahmet olarak gönderdiği Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.s.) dünyayı teşriflerinin yıl dönümüdür Mevlit Kandili. Hz. Âdem'den (a.s.) itibaren Yüce Rabbimizin ilahi mesajını bizlere ulaştıran tüm peygamberlere ve peygamberlerin sonuncusu Hâtemü'l-Enbiya Hz. Muhammed'e (s.a.s.), onun âl ve ashabına sonsuz salat ü selam olsun.

Ümmeti olmakla şeref duyduğumuz Resulullah Efendimiz (s.a.s.), Allah'ın sevgilisi Habibullah'tır. İsmi, yerde ve gökte övülen Muhammed'dir, Ahmed'dir. Allah'ın ilahi vahyini insanlığa ulaştıran, Allah'ın mübarek elçisi Resulullah'tır; bize Kitab'ı, Hikmet'i, Furkan'ı, Zikr'i getirendir. Yüce Rabbimizin, "Andolsun, Allah'ın Resulü'nde sizin için Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır." (Ahzab, 33/21.) ayet-i kerimesinde ifade buyurduğu gibi insanlığa "üsve-i hasene" olarak takdim ettiği ve hayatıyla en güzel şahsiyet inşası örneklerini bizlere sunan en iyi örneklerdir. İnsanlığı, küfür, şirk, nifak, zulüm, cehalet karanlığından, iman ve hidayet aydınlığına kavuşturan "Sirac-ı Münir", aydınlatıcı bir kandildir. Allah'ın rızasını umarak yaşayan takva ehli için cenneti müjdeleyen bir "Beşîr", müjdecidir. Allah'ın varlığından ve ahiret hayatının varlığından habersiz yaşayanlar için ve her an gaflete düşebilme, ilahi azaba müstahak olma ihtimali olan müminler için daimi bir "Nezîr", uyarıcıdır. Hidayet yolunun rehberi ve önderidir. Müminlerin annesi Hz. Aişe'nin, "Onun ahlakı Kur'an'dı." şeklinde veciz bir surette ifade ettiği, getirdiği vahiy ile eksiksiz amel eden, yapılmasını emrettiği her şeyi herkesten önce tatbik ederek önder olan ve Kur'an'ı yaşayan bir hayata dönüştürendir.

O, Yüce Rabbimizin, kendisiyle beraber mutlak itaat edilmesini istediği, sevgisini kazanmayı Resulü'nü sevmeye ve ona itaat etmeye, gazabına müstahak olmayı da ona tabi olmamaya bağladığı, müminleri kendinden çok düşünen, şefkat ve merhamet timsali peygamberdir.

Allah'ın Elçisi'nin örnekliği ile insan, Rabbi ile ve diğer insanlarla, kâinatla nasıl bir iletişim kurması gerektiğini öğrendi. Resulullah (s.a.s.), güzel ahlakı tamamladı. Müminler arasında benzeri hiçbir yerde görülmemiş İslam kardeşliğini tesis etti. Fakirle zengini, hür ile köleyi, mevki ve şöhret sahibi olanla olmayana aynı hizada buluşturdu ve üstünlüğün Allah katında ancak takva ile olduğunu en güzel biçimde ortaya koydu. Hayatı ve ölümü anlamlandırabilmeyi ve anlamlı yaşamayı tüm insanlığa öğretti.

O, peygamberlik silsilesinin son incisi, "Hâtemü'n-Ne-

biyyîn”dir. Onun varlığı, müminlere huzur ve güven kaynağıdır, göğsü daraltan her türlü sıkıntıya karşı inşirah sebebidir. Varlığı müminler için ümit; kâfirler, hainler ve zalimler için ise korku sebebidir. Müminler, Allah’a ve Resulü’ne olan inançlarıyla dünya hayatının elemine teselli, her türlü musibet ve zorluğuna karşı kendilerinde direnç bulurlar.

Peygambere olan sevgi ve muhabbet, imanın gereğidir. Müminler, yaratılmışlar içinde en çok Resul-i Zîşan’ı severler; ona olan muhabbetlerini dünya ahiret göz aydınlıkları olan evladına, tıpkı onun gibi yaşasın, ona benzesin, onun yüce ahlakı ile ahlaklansın diye Resul-i Ekrem’in isimleri ve sıfatları olan “Muhammed, Ahmed, Mahmud, Mustafa, Emin” isimlerini koyarlar. Nebiyy-i muhterem, hem dillerde hem gönüllerde yaşar. Ayrıca asker ocağının adı, Müslüman Türk kültüründe peygamber ocağı; ocaktaki, cephedeki askerin adı da “küçük Muhammed” manasındadır. Allah Resulü’nün ismine hürmeten Muhammed yerine Mehmet ismi söylenegelmiştir.

Resul-i Ekrem Efendimizin doğduğu gün olan ve ona duyulan sevgi ve muhabbetin zirveye ulaştığı Mevlit Kandili de bu sevginin bir tezahürü olarak ecdadımızdan bizlere miras mübarek gecelerdendir. Hz. Peygamber (s.a.s.) dünyaya gelenlerin en hayırlı-

”

Onun varlığı, müminlere huzur ve güven kaynağıdır, göğsü daraltan her türlü sıkıntıya karşı inşirah sebebidir. Varlığı müminler için ümit; kâfirler, hainler ve zalimler için ise korku sebebidir. Müminler, Allah’a ve Resulü’ne olan inançlarıyla dünya hayatının elemine teselli, her türlü musibet ve zorluğuna karşı kendilerinde direnç bulurlar.

sıdır, müminlerin efendisidir. Bu nedenle dünyayı teşrif ettiği gün de günlerin en değerlisidir. Osmanlı padişahlarından Sultan II. Selim zamanında mübarek gecelerde camilerin minarelerinde kandil yakılması âdeti nedeniyle Resulullah’ın doğduğu gece ve diğer mübarek gecelere kandil gecesi denilmiştir. Bu gecede tıpkı Resulullah’ın dünyayı teşrifıyla dünyanın inkâr, zulüm ve cehalet karanlığından aydınlığa kavuştuğu gibi minarelerde yanan kandiller ile de karanlık geceler aydınlığa kavuşmakla kalmaz; bir araya gelen müminlerin de gönüllerinde nice kandiller yanar, kalp ve gönüllerde karanlık kalan noktalar bu kandillerle aydınlanır. Mevlit Kandili, Allah’ın kulu olma ve Hz. Peygamber’e (s.a.s.) tam ittiba ile ümmet olma hususunda verilen ahdin tazelenmediği bir fırsat gecesidir. Mevlit Kandili yanlışlardan, günahlardan dönme, nefsin süflî arzu ve isteklerinden, hırs, bencillik ve cimriliğinden uzaklaşabilmenin yolunu açan değerli bir vesiledir. Kabuktan öze dönmek için, maddeden manaya yönelmek için, zahirden batına bakmak için önemli anları içinde barındıran, önemli fırsatlar sunan bir uyanış vaktidir. Fânî olanla baki olanı, hayrımıza olanla şerrimize olanı fark etme vaktidir. Yüce Rabbimizin, “Muhakkak ki ahiret senin için dünyadan daha hayırlıdır.” (Duha, 93/4.) kelamına kulak verme ve mucebince amel etme idrakine varılan zamanlardır.

Mevlit Kandili ruhlara şifa, gönüllere ziya olduğu kadar camilerde saf saf inci gibi dizilen müminlere bakan gözler için de hayranlık vesilesidir. Cemaat olmanın, birlik ve beraberliğin en güzel yaşandığı zamanlardan. Her mümin gönül birliği, iman kardeşliği ile İslam şemsiyesi altında bir araya gelir. Allah ve meleklerinin salat ettiği Hz. Peygamber'e, sevgi ve özlemle salat ü selamlar hep birlikte getirilir.

Mevlit Kandili ellerin semaya açıldığı, her türlü istek, arzu ve ihtiyacın en yüce makamaya arz olunduğu, tövbelelerin nasuh tövbeye dönüştüğü, gönüllerdeki güzel duyguların neşvünema bulduğu, ömürden geçen bir yılın daha muhasebesinin yapıldığı, kulluk bilincinin tazelendiği, Allah Resulü'nün ahlakıyla ahlaklanma hususunda gayretlerin tekrar gözden geçirildiği bereketli gecelerdendir.

Bütün güzel vasıfların kendisinde toplandığı Resulullah'ın müstesna hayatından; adaletin, şefkat ve merhametin, zulme ve zalime boyun eğmemenin, tevekkül, sabır ve metanetin, şükür ve kanaatin, Allah'a, peygamberlerine ve yaratılmışlara karşı sorumluluk bilinci içerisinde olmanın, ilme ve âlime verilen değer, rahmet, meveddet ve sekinet ile bezenmiş bir aile olmanın, nezaketin ve zarafetin, kısaca bir zamanda cahil ve zalim bir toplumdan dünyayı dönüştürecek medeni bir toplum

oluşturmanın en calib-i dikkat örnekleri, müminlerin hafızalarında bu gece bir kez daha canlanır, tazelenir.

Tarih boyunca nice şairler, nice edipler Resulullah'a olan sevgi ve muhabbetlerini, kalbin ve gönlün tercümanı sadedinde satırlara, dizelere, kasidelere, naatlara işlemişlerdir. Gönüllerden dillere dökülenler iki cihan serverine olan muhabbetle, hürmetle, ona olan özlemle dile gelir. Süleyman Çelebi'nin Resulullah'a muhabbetini ifade eden ve "Kurtuluş Vesilesi" anlamına gelen, halk arasında yaygın ismi "Mevlid" olan "Vesiletü'n-Necat"ı, büyük bir teveccühle asırlara sâri bir gelenek olarak camilerde, mümin hanelerde daima her vesileyle yer bulur, baş tacı bir misafir olur.

Her devirde Peygamber âşıkları, bizlerin de duygularına tercüman olan nice eserler vücuda getirmişlerdir. Yüce Peygamberimizin, özlemle beklenen yağmura benzetildiği şu satırlar, ona duyulan özlemin dile gelmiş hâlidir:

"Yağmur, seni bekleyen bir taş da ben olsaydım,

Çölde seni özleyen bir kuş da ben olsaydım,

Dokunduğun küçük bir nakış da ben olsaydım,

Sana sıırıslıkla bir bakış da ben olsaydım,

Uğrunda koparılan bir baş da ben olsaydım,

Bahira'dan süzülen bir yaş da ben olsaydım,

Okşadığın bir parça kumaş da ben olsaydım,

Senin için görülen bir düş de ben olsaydım,

Yeryüzünde seni bir görmüş de ben olsaydım,

Sana hicret eden bir Kureyş de ben olsaydım,

Damar damar seninle, hep seninle dolsaydım,

Batılı yıkmak için kuşandığın kılıcın,

Kabzasında bir dirhem gümüş de ben olsaydım..."

Nurullah Genç

Bugün de Resulullah'a olan sevgimiz bir volkan gibi yanmaya devam ediyor. Kulluğumuz, vicdanımız, insanlığımızın çetin Gazze imtihanından geçtiği günümüzde, Allah Resulü'ne, onun hayat veren örnekliliğine, bize getirdiği değerlere her zamankinden daha fazla sarılmaya ihtiyaç duyuyoruz. Zalimin zulmünün sınır tanımadığı, şiddetin her türlüşününün kol gezdiği bu zamanlarda, Sevgili Peygamberimizin mevlidinin; vatanımız, necip milletimiz, mübarek beldeler, mazlum coğrafyalar için hayırlar ve güzellikler getirmesi; zalimlerin zulmü altında inleyen kardeşlerimizin kurtuluşuna, Allah'ın yüce elçisini anarken aynı zamanda onu anlamaya, üzerimize düşenleri hakkıyla yerine getirmeye vesile olması niyazımızdır. ■

HAYAT BİR AĞAÇTIR

Musa ARSLAN

Ümraniye Davut Dede Camii İmam Hatibi

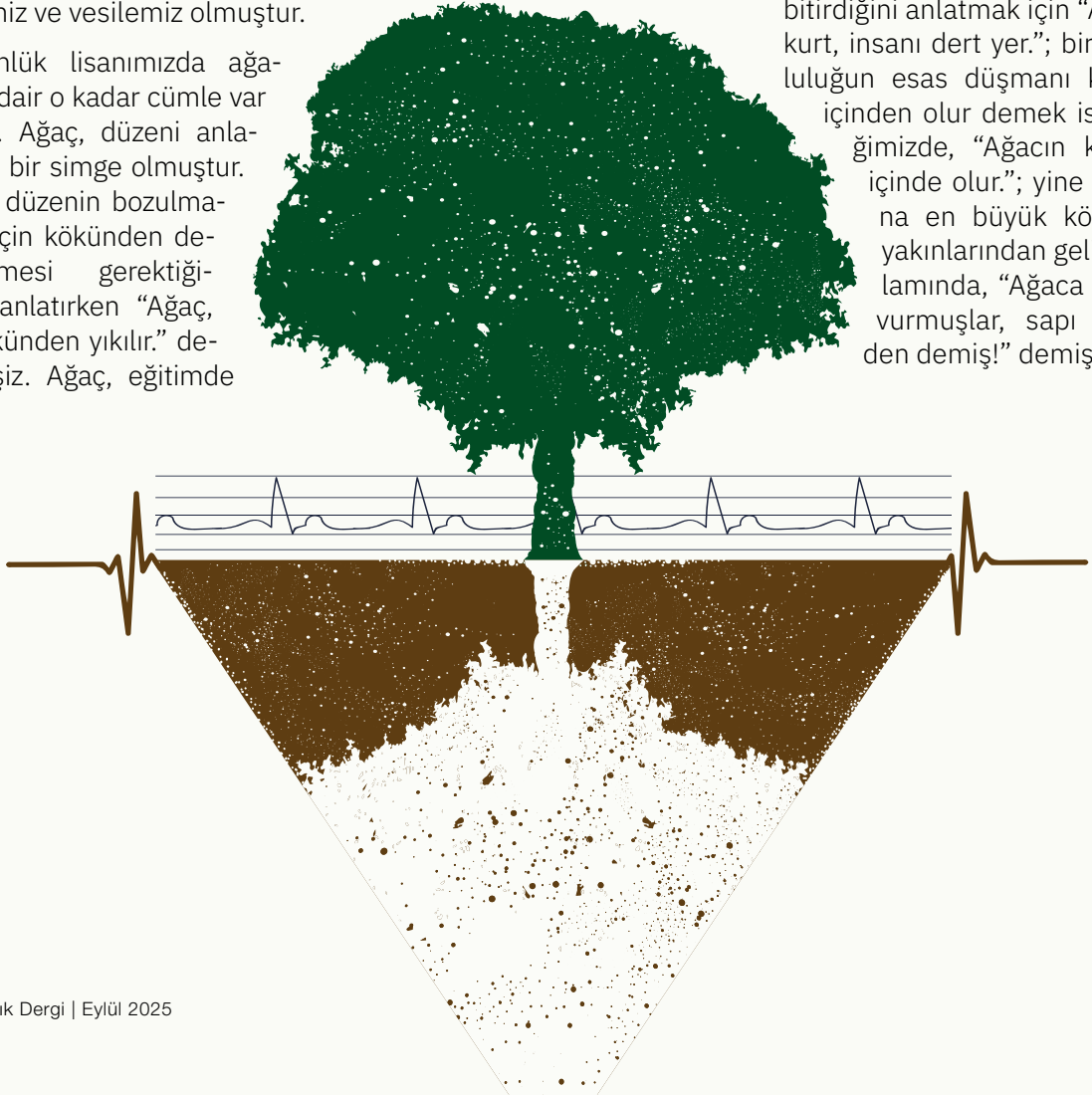
Ağaçlar, doğanın eşsiz parçasıdır. Doğayı doğa yapan, yazın yeşilliğiyle, sonbaharda hüzünlü görünümüyle insanı etkileyen ağaçlara farklı hikâyeler, farklı anlamlar yüklenmiştir. Ağaçlar sadece altında gölgelendiğimiz, meyvelerini yediğimiz, kurusunda ısındığımız bir nesne değil, aynı zamanda nice ilhamlara, şiirlere, acılara, sevinçlere şahidimiz ve vesilemiz olmuştur.

Günlük lisanımızda ağaca dair o kadar cümle var ki... Ağaç, düzeni anlatan bir simge olmuştur. Bir düzenin bozulması için kökünden değişmesi gerektiğini anlatırken “Ağaç, kökünden yıkılır.” demişiz. Ağaç, eğitimde

kullandığımız bir teşbihtir. Bir kişinin eğitiminin küçük yaşta başladığını ifade ederken “Ağaç yaşken eğilir.”; yine küçükler, büyüklerden gördüklerini yaparlar demek için “Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur.” demişiz.

Ağaç, aile ve akrabalarından bahsederken verdiğimiz bir misaldir. İnsan akrabaları, ta-

nındıkları ile güçlüdür demek için “Ağaç, yaprağı ile gürlür.” deriz. Ağaç, gerçek dostla özdeşleşir. Sahte dostlara karşı temkini anlattığımız bir ikazdır. Güven vermeyen kimseye güvenmemeyi, sürekli desteğin olmasının mümkün olmayabileceğini ifade ederken “Ağaca dayanma kurur, insana dayanma ölür.” denilmiştir. Kurdun ağacı içten kemirip yok etmesi gibi derdin de insanı içten içe bitirdiğini anlatmak için “Ağacı kurt, insanı dert yer.”; bir topluluğun esas düşmanı kendi içinden olur demek istediğimizde, “Ağacın kurdu içinde olur.”; yine insana en büyük kötülük yakınlarından gelir anlamında, “Ağaca balta vurmuşlar, sapı benden demiş!” demişiz.

Ağaç, gün gelir tevazua bürünür. Erdemli ve yetenekli insanlar alçak gönüllü olur anlamında, “Ağaç, meyvesi olunca başını aşağı sallar.” deriz. Yeri gelir serzenişimizi en kibar şekilde ifade ederken “ağaç olmak”, bir yerde uzun süre ayakta kalındığını ifade ederken “ağaç gibi dikilmek” deriz. Gündelik hayatta bu ifadeleri kullanırız da ağaca bir de Allah’ın ayetlerinden bakalım... Görelim, ağaç lisanihâliyle bize ne diyecek?

İnsanoğlunun hikâyesi, Allah’ın Âdem’e bir ağacı yasak kılmasıyla başladı.

“...Şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.” (Bakara, 2/35.) derken şeytan onlara:

“...Rabbimiz size bu ağacı ancak melek olmayasınız ya da (cennette) ebedî kalacaklardan olmayasınız diye yasakladı.” (Araf, 7/20.) dedi. Şeytan bir ağaç üzerinden yaklaştı ve onları kandırdı. Ağaç yasasını ihlal edenlerin cezası edep yerlerinin açılmasıydı. Hayâ duygusu onları yine ağacın yapraklarına yöneltmiş, cennet yapraklarıyla örtünmeye çalışmışlardı. Rableri onlara, “Ben size bu ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?” (Araf, 7/22.) buyurmuştu. Sadece Hz. Âdem değil, ağaç üzerinden Rabbe muhatap olan. “Musa, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: ‘Ey Musa! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah’ım.’” (Kasas, 28/30.)

Yeri gelir ağaç bir canlı için ev olur, sığınak olur, yuva olur: “Rabbin bal arısına şöyle ilham etti: ‘Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendine evler edin.’” (Nahl, 16/68.) “Lanetlenmiş bir ağaç” (İsra, 17/60.) tabiriyle ise imtihan olur. Bazen birçok işlev gören bir asadır ağaç. (Taha, 20/18.) Onlar da secde eder (Rahman, 55/6.), secdeden nasipsizlere inat... Münafıklar “...sanki elbise giydirilmiş kereste gibi...” ifadesiyle ahşap kereste olarak bizlere tanıtılırlar. (Münafıkun, 63/4.)

Allah, sözü de ağaca benzetiyor ve güzel ile kötü söz hakkında şunları buyuruyor: “Görmedin mi, Allah güzel bir sözü nasıl misal getirdi? Güzel bir söz, kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir.” (İbrahim, 14/24.); “Kötü bir sözün durumu da yerden koparılmış, ayakta durma imkânı olmayan kötü bir ağacın durumu gibidir.” (İbrahim, 14/26.)

Ağaç, Nur suresinde bir simgeye dönüşür ve Allah’ın nurunun teşbihi olur. (Nur, 24/35.) “Yahut gökleri ve yeri yaratan ve size gökten yağmur indirip onunla, ağaçlarını sizin yetiştiremeyeceğiniz gönül alıcı güzel bahçeler meydana getiren mi? Allah ile birlikte başka ilah mı var? Hayır, onlar (Allah’a) eş tutan bir kavimdir.” (Neml, 27/60.) ayetinde ise Allah’ın varlığının delili olur ağaç. Yeri gelir Allah’ın kelimelerini yazmaktan aciz

bir kalem olur. (Lokman, 31/27.) İnanmayanlar için ağaç, zakkumdur. (Duhan, 44/43.) Yasin suresinde ise yeşil ağaçtan çıkan ateş anlatılır. (Yasin, 36/80.)

Zaman olur altında antlaşmalar yapılır, fetihlere şahit olur ağaç. (Fetih, 48/18.) İnsan da “Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan biz miyiz?” (Vakıa, 56/72.) meydan okumasına muhatap olur.

Ağaç, zaman olur Hz. Peygamber’in lisanında da nice tembihlere konu olur: “Birinizin elinde bir fidan varken kıyamet kopacak olsa bile derhal onu diksın.” (Müsned, III/184, 191.)

Müslüman, bir ağaç üzerinden tarif edilir: “Bana bir ağaç söyleyin ki o ağaç Müslüman’a benzer, Rabbinin izniyle her zaman meyve verir, yaprakları da hiçbir zaman dökülmez. Bu, hurma ağacıdır.” (Buhari, Edeb, 89.)

Ağaç, Hz. Peygamber’in minberde kullandığı hurma kütüğü olur. Hani kıssasını hepimizin bildiği, ondan ayrılığa feryat eden, kendi hâl lisanı ile konuşan, sıcak gözyaşları döken, Resulullah’ın okşadığı, teskin ettiği, dua ettiği... (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 22/47, 117; İbn Hacer, Fetihul-Bâri, 6/473, 592, 602, 603, 636.) Ağaç, bir hadiste de Müslümanın elinde sadaka-i cariyeye dönüşür: “Bir Müslüman bir ağaç diker de onun mahsulünden bir insan yahut hayvan yerse muhakkak o yenilen şey, ağacı diken kimse için bir sadaka olur.” (Buhari, Edep, 27.) ■

AZHAB SURESİ

Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim'deki tertibe göre otuz üçüncü, iniş sırasına göre ise doksanıncı sure olan Ahzab suresi, 73 ayetten oluşur. Âl-i İmran suresinden sonra Medine'de nazil olmuştur. Sure adını 20 ve 22. ayetlerde geçen ve "gruplar" anlamına gelen "Ahzab" kelimesinden almıştır. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus: Dâru't-Tûniyye, 1984, 21/245.) Surede geçen bu terimle Hz. Peygamber'e karşı savaşmak amacıyla toplanıp Medine'yi kuşatmaya gelen ve Hendek Gazvesi'ne neden olan müttefik düşman birlikleri kastedilmiştir. Bu savaşta Yahudiler ile Mekkeli müşrikler, Medine'yi ele geçirerek Hz. Peygamber'i ortadan kaldırmayı ve Müslümanları tamamen yok etmeyi amaçlamışlardır. Ancak Hz. Peygamber'in Medine'nin etrafına kazdırdığı hendek, bu saldırı planını başarısızlığa uğratmıştır. (Emin Işık, Ahzab Suresi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2/195.) Surenin bazı ayetlerinin (Ahzab, 33/9-27.) hicretin 5. yılında vuku bulan bu olay üzerine nazil olduğu görülürken diğer kısımları ise sosyal ve ailevi konulara ilişkin düzenlemeler getirir. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr*, 21/247, 248.)

Sure, Hz. Peygamber'e Allah'a itaatsizlikten sakınmasını, kâfir ve münafıkların

söylentilerine değil Allah'ın vahyine uymasını emreden ayetle başlar. Ardından Cahiliye Dönemi'ndeki zihar ve evlat edinme gibi âdetlerle soy üstünlüğüne ve asalet temelli ünvanlara son verildiği bildirilir. Sonrasında, Hz. Peygamber'in müminlere kendilerinden daha yakın olduğu ve hanımlarının onların anneleri sayıldığı vurgulanır. (Ahzab, 33/1-6.) Devamında ise Allah'ın başta Hz. Peygamber olmak üzere, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa dâhil tüm peygamberlerden aldığı sadakat ahdi hatırlatılır; iman edip bu ahde bağlı kalan müminlerin mükâfatlandırılacağı, inkâr edenlerin ise büyük bir azaba uğrayacağı duyurulur. (Ahzab, 33/7-8.)

Surenin 9–20. ayetlerinde, Ahzab Gazvesi'ne gelen müşrik ve müttefik kuvvetlerin Medine'yi kuşatması, müminlerin yaşadığı korku ve endişe tasvir edilir. Böyle bir anda Allah'ın göndermiş olduğu görünmez ordular ve şiddetli fırtına ile müminlere yardım edildiği bildirilir. Aynı zamanda cephe gerisinde, savaşa katılmaktan kaçınarak fitne yayan münafıkların ikiyüzlü tutumu ifşa edilir. Söz verip taahhütlerini yerine getirmedikleri, fitne fesat fırsatı doğunca ev ve aile bağlarını umursamadan

bu imkânı kullandıkları, görev gerektiğinde çeşitli mazeretlerle savaştan geri durdukları, suret-i haktan görünerek Müslümanların moralini bozdukları, çocuklarını ve evlerini öne sürerek cepheden çekilmeyi telkin ettikleri, inançsızlıkları sebebiyle ölüm ve savaştan aşırı derecede korktukları, oysa tehlike geçip zafer kazanıldığında hakları olmayan övgü ve pay talep etmeye kalkıştıkları veciz bir dille aktarılır.

Devam eden ayetlerde, müminlerin savaş karşısındaki tutumları vurgulanır. Münafıklar ve korkakların aksine yılgınlık göstermeyen Müslümanların, Hz. Peygamber'i örnek alarak itaat ettikleri, Allah'a verdikleri söze sadık kaldıkları, Allah'ın bu sebeple onları mükâfatlandıracağı müjdelendir. Düşman birliklerini bir imtihan vesilesi sayıp iman ve teslimiyetlerini pekiştiren müminlerin, Allah'ın vadettiği zafere nihayet ulaştıkları ifade edilir. (Ahzab, 33/21-27.)

28–31. ayetlerde, Hz. Peygamber'in hanımları için konulan özel hükümler ele alınır. Hendek Gazvesi'nden sonra Müslümanların ekonomik durumunun iyileşmesiyle hanımların bu refahtan pay talep etmeleri üzerine 28–29. ayetler inmiştir. Bu ayetlerde, dünya nimetleri ve güzelliklerine yönelik ısrar etmeleri hâlinde Allah Resulü'nün onları boşayıp istedikleri malları verebileceği, ancak Allah'ı, Resul'ü ve ahiret yurdunu talep ederlerse kendileri için büyük bir mükâfat hazırlandığı bildirilir. 32–

35. ayetlerde, Hz. Peygamber'in aile hayatının dindarlık ve iffete dayandığı, hanımlarının herhangi bir kadın gibi olmadığı ve onların her türlü günahtan kaçınmaları gerektiği vurgulanır. Başkalarıyla konuşurken ses tonlarına ve kelime seçimlerine özen göstermeleri, tesettüre riayet etmeleri, namazı huşû ile kılmaları, zekâtı vermeleri, Allah'a ve Resulü'ne itaat ederek O'nun rızası doğrultusunda yaşamaları, Kur'an ayetlerini ve hikmeti dilinden düşürmemeleri emredilir. Böylece, Allah'ın onları tertemiz kılmak istediği ifade edilir. 36–40. ayetlerde ise Zeyd b. Harise'nin boşadığı Zeyneb bint Cahş ile Hz. Peygamber'in evlenme olayı ve bu evlilikten çıkan sonuçlar anlatılır. Buna göre azatlı bir köle, Cahiliye devrindeki uygulamanın aksine, soylu bir kadınla evlenebileceği gibi müminler de evlatlıklarının boşadığı kadınlarla nikâh bağı kurabileceklerdir.

Surenin 41–52. ayetlerinde önce Allah'ı anmanın önemi belirtilir. Ardından Peygamber Efendimizin maddi ve manevi üstünlükleri, Allah katındaki yüksek konumu ile omuzlarındaki ağır sorumluluk vurgulanır ve bu sebeple kendisine tanınan özel inayet, hüküm ve kurallar açıklanır. Bu bağlamda onun yalnızca iman ve ibadet konularında değil insanlığın faaliyet alanına giren bütün konularda örnek olduğuna işaret edilir. 53-55. ayetlerde ise müminlere, Peygamber ve hanımlarıyla ilişkilerinde uymaları gereken ne-

zakat ve saygı kuralları hatırlatılır. 56–58. ayetlerde Allah'ın ve meleklerin Peygamber'e salat ettiği, müminlerin de ona salat ve selam getirmeleri gerektiği bildirilir; Allah'ı ve Resul'ü incitenlerin hem dünyada hem ahirette lanetleneceği ve ağır bir azaba uğrayacağı belirtilir. Surenin 59. ayetinde Hz. Peygamber'e hitap edilerek eşlerine ve mümin hanımlara nasıl örtünmeleri gerektiğini söylemesi emredilir. Akabindeki ayetlerde ise toplum içinde yalan haber yayan, huzurlarını bozmaya çalışan münafık ve bozgunculara karşı müminlerin uyanık ve tedbirli olmaları tavsiye edilir, bu kişilerin akıbetinin felaket olacağı haber verilir. (Ahzab, 33/60-68.)

Son bölümdeki ayetlerde müminlere, Hz. Musa'ya eziyet eden Yahudiler ve münafıklar gibi davranmamaları emredilir; Allah'a itaatsizlikten sakınıp doğru söz söylemeleri, bu tutumları sürdürmeleri hâlinde Allah'ın işlerini yoluna koyup günahlarını bağışlayacağı, itaat edenlerin büyük bir kazanç elde edecekleri bildirilir. (Ahzab, 33/69-71.) Devamında temsil yoluyla emanetin göklere, yere ve dağlara teklif edildiği, ancak onların bunu yüklenmekten kaçındığı, insanın bu sorumluluğu üstlendiği ifade edilir. (Ahzab, 33/72.) Ahzab suresi, Allah'ın kâfirleri ve münafıkları azaba uğratacağı, tövbe eden müminlerin günahlarının bağışlanacağı müjdesiyle nihayete erer. (Ahzab, 33/73.) ■

DİJİTAL DÜNYA
GERÇEK HAYAT

M. Cüneyd ÇİĞDEMLİ
DİB Başkanlık Müşaviri

DİJİTAL EBEVEYNLIK 3 SANAL DÜNYADA BİLİNÇLİ NESİLLER

Gözle görülmeyen bir etki alanında büyüyor artık çocuklar. Sessizce oturdukları ekran karşısında, oyun gibi görünen mesajlara, eğlence kılıfına bürünmüş fikirlere, çizgi film suretine sokulmuş değer yargılarına maruz kalıyorlar. İzledikleri her video, oynadıkları her oyun, takip ettikleri her içerik üreticisi zihin dünyalarında izler bırakıyor; duygu, düşünce ve davranış kalıplarını şekillendiriyor. Nitekim yapılan araştırmalar, dijital medyada maruz kalınan içeriklerin, çocukların inanç yapısını etkilediğini ve kimlik gelişiminde belirleyici rol oynadığını ortaya koyuyor.

Bu manzara, dijital çağın ebeveynlik anlayışını da kökten değiştiriyor. Artık ebeveynlik yalnızca ekran süresini sınırlamakla değil çocuğa dijital dünyada nasıl var olması gerektiğini öğretmekle tanımlanıyor. Çünkü çocukları bu dünyadan tamamen uzak tutmak ne mümkün ne de doğru. Asıl sorumluluk, onları bilgiyle, farkındalıkla ve güçlü bir değer zeminine donatmaktır. Dijital dünyanın saklı mesajlarına ve ideolojik yönlendirmelerine karşı bilinçli olmalarını sağlamak,

medya içeriklerini eleştirel bir gözle okuyabilmelerini öğretmek ve dijitalde de ahlak ilkeleriyle hareket etmelerini teşvik etmek ebeveynlerin temel görevleri arasında yer alıyor.

Dijital dünyada çocuğa kazandırılacak en temel bilinç, güvenlik bilincidir. Teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, bazı öğretiler hâlâ geçerliliğini korur: “Tanımadığın biriyle sokakta konuşma!” kuralı, bugün dijital ortama şöyle tercüme edilir: “Tanımadığın kişiyle çevrim içiyken kişisel bilgilerini paylaşma.” Çocuklarımıza isim, adres, doğum tarihi, telefon numarası gibi özel bilgilerin neden paylaşılmaması gerektiğini açıkça anlatmalıyız. Nasıl ki tanımadığımız birine evimizin kapısını açmak riskliyse internette adresimizi ya da ailemize ait özel görselleri paylaşmak da benzer şekilde risklidir. Somut benzetmeler, çocuğun zihninde güçlü farkındalıklar oluşturur.

Dijital güvenlik, yalnızca bilgiyi korumak değil insanı tanımayı da kapsar. Çocuklar internette her karşılaştıkları kişiye güvenmemeyi öğrenmelidir. Kendini çocuk gibi tanıtan birinin aslında yetişkin olabileceği, oyun tekliflerinin arkasında farklı ni-

yetlerin gizlenebileceği açıkça ifade edilmelidir. Biri kişisel sorular soruyorsa ya da yüz yüze tanışmayı teklif ediyorsa çocuk bu durumu reddetmeyi ve ailesiyle paylaşmayı bilmelidir. İnternetteki tuhaf tekliflere karşı bir farkındalık geliştirmesi, onu birçok tehdide karşı koruyacaktır. Diğer taraftan dijital güvenlik yalnızca çocuğun kendi bilgilerini koruması değil başkalarının haklarına da saygı göstermesiyle tamamlanan çift yönlü bir bilinçtir.

Güvende olmak, yalnızca fiziksel değil zihinsel bir farkındalığı da gerektirir. Bu noktada çocuğa eleştirel düşünme ve medya okuryazarlığı becerisi kazandırmak büyük önem taşır. Çünkü çocuklar, internette karşılaştıkları her içeriğe gerçekmiş gibi inanma eğilimindedir, kimi zaman yetişkinler bile bu tuzağa düşer. Oysa dijital dünya, hakikatin kurguyla, gerçeğin yalanla iç içe geçtiği bir evrendir. Bu noktada çocuklarımıza, “Her gördüğün doğru değildir.” ilkesini kazandırmak, dijital dünyanın en temel savunma mekanizmalarından biridir.

Peki, bir çocuk gerçeği yalandan ayırt etmeyi nasıl öğrenir?

En etkili yollardan biri, birlikte düşünmeyi deneyimlemektir. Bir içerikle karşılaştığında, ona, “Sence bu gerçekten doğru olabilir mi? Gel birlikte araştıralım...” gibi ifadelerle doğru bilgiye ulaşmanın yolları gösterilebilir. Bilginin kaynağını kontrol etmek, birden fazla kaynaktan doğrulama yapmak, içeriklerin tarihine, görsellerine ve yazar kimliğine dikkat etmek, çocuğun sorgulama refleksini güçlendirir. Ayrıca “Bu bilgi bana ne söylüyor?”, “Bunu yazan kişi bundan ne kazanıyor olabilir?”, “Başka kaynaklarda aynı şey yazıyor mu?” gibi sorularla çocuğun düşünsel merakı beslenmelidir. Ona yaşına uygun doğrulama araçları da tanıtılabilir.

Öte yandan internetin anonim perdesi, çocuğa sahte bir özgüven vermemeli. Gerçek hayatta asla söylemeyeceği sözleri ekran arkasına saklanarak dile getirmemeli. “İsimsiz olmak, sorumsuz olmak değildir.” gerçeğini ona öğretmeliyiz. Bir ekranın arkasından yapılan hakaret, alay, dedikodu ya da iftira, yüz yüze yapılandan farklı değildir. Hatta çoğu zaman daha yıkıcıdır. Karşısındaki kişinin kalbini kırmak, onurunu ze-

delemek veya yanlış yönlendirmek gibi kul hakkına giren eylemler dijital ortamda da aynen geçerlidir. Bu nedenle evlatlarımız sanal değil sorumlu bir varlık olmayı öğrenmelidir.

Ne yazık ki bir çocuğun diğerine internet yoluyla hakaret etmesi, dışlaması, ifşa etmesi ya da taciz etmesi giderek sıradanlaşmaktadır. Çağımızın en yaygın dijital şiddet biçimlerinden biri olan siber zorbalık, çoğunlukla anonimlik zırhına sığınarak gerçekleştiriliyor. Bu nedenle çocuğumuza dijital iletişimde de empati yapmayı öğretmeliyiz. “Bu mesajı kendisi alsaydı ne hissederdi?” gibi sorularla onun iç dünyasında bir vicdan terazisi oluşturmamız. Dijital vicdanı geliştirmek yalnızca kötünden sakınmakla değil iyiyi çoğaltmakla da mümkündür. Çocuğunuz, bir arkadaşının siber zorbalığa uğradığını görürse sessiz kalmamalı; ona destek olmalı, gerekirse güvendiği bir yetişkine haber vermelidir. Kendi paylaşımlarında yapıcı bir dil kullanarak fikrini kimseyi incitmeden ifade edebileceğini öğrenmelidir.

Tüm bu bilinç düzeyinin yanında, dijital çağda çocuk yetiştirirken unutmamamız gereken temel ilkelerden biri de sadece izleyen değil üreten çocuklar yetiştirmektir. Teknolojiyi üretim için kullanan bir çocuk düşünen, hayal eden ve kendine güvenen bir bireye dönüşür. Bu üretim süreci, sadece teknik beceriler değil; aynı zamanda problem çözme, algoritmik düşünme ve sabır gibi yetenekleri de geliştirir. Bu üretkenliği desteklemek için çocuğunuzun ilgi alanlarına göre fırsatlar su-

nabilirsiniz. Resim yapmayı seviyorsa bir dijital çizim tabletiyle tanışmasını sağlayın. Kodlamaya meraklıysa yaşına uygun programlama araçları veya robotik kitlerle ilgilenmesini teşvik edin. İlham verici rol modellerle karşılaştırmak da büyük önem taşır. Küçük yaşta yazılım geliştirip topluma katkı sunan gençlerin hikâyeleri, çocuğunuzda, “Ben de yapabilirim.” duygusunu tetikler.

Her dönemde ebeveynliğin özü aynıdır: Sadece sınırlar koymak değil; aynı zamanda yön göstermek, karakter kazandırmak ve ilham kaynağı olmaktır. Bugün bizlerin dijital dünyada çocuklarımıza kazandıracağı bilinç, yarının dijital toplumunun temelini oluşturacaktır. Şu anda bir tablette çizgi film izleyen, bir oyunun içine dalan o küçük parmaklar, yarın bu ülkenin dijital altyapısını, etik anlayışını, üretim kültürünü şekillendirecek eller olacaktır. Bu nedenle bu dijital çağda çocukları doğru yetiştirmek, aslında geleceğin dijital toplumunu inşa etmektir. Teknolojinin hızına yetişmekte zorlandığımız anlar olabilir. Belki dijital konularda çocuklarımız bizden çok daha hızlı, çok daha beceriklidir. Ama unutulmamalıdır ki ahlak, sorumluluk, empati ve üretken bakış gibi derin insani donanımlar, hiçbir uygulamada “indirme” ile kazanılmaz. Bunlar, anne babanın emeğiyle, ilgisiyle, rehberliğiyle yavaş yavaş şekillenir. Onunla birlikte öğrenin, onunla yürüyün. Çünkü sevgiyle desteklenen, bilinçle donatılan bir çocuk, dijital fırtınalarda yolunu kaybetmez. ■

Meleklerle iman, altı iman esasından biridir. Kur'an-ı Kerim, pek çok ayette meleklerle iman etmemizi ister. Her Müslümanın, diğer iman esaslarıyla birlikte meleklerle de iman etmesi zorunludur. Melekler, duyularla idrak edilemeyen, görünen âlemin ötesinde nurdan yaratılmış latif varlıklardır. İman esaslarına ilişkin bilgimiz, meleklerin peygamberlere ulaştırdığı vahiyle bilinir. Kitaplara iman da özünde meleklerin getirdiği vahye iman etmekle ilişkilidir. Melekler, Allah'ın mesajını bize ulaştıran peygamberlerin yardımcısı ve destekçisidir. Müminler, peygamberler gibi Allah katından indirilene, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere aralarında bir ayrım yapmaksızın iman etmekle yükümlüdür. (Bakara, 2/285.) Meleklerin varlığını inkâr etmek de diğer iman esaslarını inkâr etmek gibi açık bir sapkınlık olarak nitelendirilmiştir. (Nisa, 4/136.)

Melekler, Allah'ın emirlerini yorulmak bilmeden yerine getiren fizikötesi varlıklardır. İnsan anlayışının sınırlarını aşan bir boyutta, yemeden, içmeden, uyumadan ve cinsiyetleri olmaksızın varlıklarını sürdürürler. Her yağmur tanesini yeryüzüne indiren, ana rahmindeki cenine ruh üfleyen, ilahi mesajı, vahyi peygamberlere ulaştıran da meleklerdir. Her yağmur damlasını belirlenmiş bir plana göre indiren, rüzgârı ihtiyaca göre yönlendiren melekler, rızkın dağıtımındaki ilahi nizamın, merhametin ne kadar ince işlediğini gösterir. Meleklerle inanmak, evrenin yalnızca gözle görünenden ibaret olmadığına, bir nizam içinde işlediğine ilişkin derin bilinç ve teslimiyeti gerektirir. Yıldızların dönüşünü, yağmurun yağışını, rüzgârın esişini fizik kanunlarının mekanik sonucu olarak değil ilahi iradenin melekler eliyle icra ettiği bir sanatı olarak görmeyi sağlar. Bu, evrene bir ruh ve yeni bir anlam katar.

Meleklerin özellikleri

Duyu ötesi âleme ait latif varlıklar olan melekler, gözle görülmezler. Melekler kanat sahibi, hızlı, kuvvetli, yeme içme, uyuma, yorulma, yaşlanma, erillik dişilik gibi niteliklerden arınmış nurani varlıklardır. Yaradılmışlardır ve ilahlık vasıfları yoktur, zaman ve mekân da bulunsalar da latif varlıklar olmaları nedeniyle mekânla kayıtlı değildirler. Süratli hareket edebilme ve farklı şekillere bürünme yetenekleri vardır. Melekler, daima Allah'a itaat eder, asla isyan etmezler. Allah'ın emirlerini yerine getirirken yorulmaz ve usanmazlar. (Enbiya, 21/19.) Sürekli ibadetle meşguldürler (Zümer, 39/75.) ve asla O'nun emrinden çıkmazlar. (Tahrim, 66/6.) Onları ibadetten alıkoyacak şehvet, nefis gibi duyguları yoktur. Melek oluşları itibarıyla birbirlerine eşit olsalar da görevlerinin önemine göre Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail büyük melekler arasında sayılmıştır. Akıl, meleklerin varlığını mümkün görür, zira gözle görünmeyen tek varlık onlar değildir. Kur'an ve sünnet ise varlıklarını ve özelliklerini açıkça haber vermiştir.

Hayattaki görünmez yardımcılar

Meleklerle iman, insanın ruh atlasına çizilmiş ilahi bir harita gibidir; onu varoluşun temel korkusu olan yalnızlık, başıboşluk hissinden kurtaran bir rehberdir. Bu inanç, insanın evrende tek başına olmadığı, doğumdan ölüme uzanan yolda görünmez yoldaşları olduğu hissini verir. İnsanın çetin anlarında, ilahi yardımın taşıyıcı-

**Melekler,
Allah'ın mesajını
bize ulaştıran
peygamberlerin
yardımcısı ve
destekçisidir.
Müminler,
peygamberler
gibi Allah
katından
indirilene,
meleklerle,
kitaplara ve
peygamberlere
aralarında
bir ayırım
yapmaksızın
iman etmekle
yükümlüdür.**

cıları olan meleklerin varlığını bilmek, kalbe sarsılmaz güven ve huzur verir. Hayatın fırtınaları karşısında görünmez kalkanlarla korunduğunu, ruhunun emin ellerde olduğunu hisseden kişi, korkularından arınır ve kaderin getirdiklerine karşı derin bir metanetle teslimiyet kazanır.

Bu manevi dostluk, aynı zamanda sorumluluk bilincini de besler. Her sözün, eylemin ve niyetin yazıcı melekler tarafından kaydedildiği şuuru, vicdana yerleştirilmiş en etkili ahlaki denetimdir. "Allah, her şeyi bilir." şeklindeki soyut ilke, bu inançla, kişisel, anlık ve somut bir farkındalığa dönüşür. Bu farkındalık, bireyi en gizli anlarında bile bir edep ve şeffaflık zırhıyla kuşatır. Böylece hayat, her anı değerli ve hesabı verilecek bir imtihan sahnesine dönüşürken insan da davranışlarının rotasını daima daha iyiye çevirme gayretine girer.

Bu kozmik muhasebe, insanın hiçbir emeğinin zayi olmayacağını da teminatıdır. Fânî ömre sığdırılan iyilikler ve çabalar, meleklerin şahitliğiyle ebedî bir arşive nakşedilir. Bu, Allah'ın kulunun en küçük gayretini bile önemseyişinin bir ifadesidir. Aynı zamanda insana yaptıklarının kalıcı bir değere dönüştüğünü bilmenin mutluluğunu yaşatır. Dahası, insanın iyilik ile kötülük arasındaki mücadelesinde yalnız olmadığını, şeytanın fısıltılarına karşı kalbe ilham edilen melek esintileriyle umudunu diri tutar. Bu bilinçle iyilikler çoğalır, kötülükler azalır.

Meleklerle iman, insanın ibadet ufkunu evrensel boyuta taşır. Secdeye vardığında, dua ettiğinde, aslında tek başına olmadığını; kâinatı dolduran, yorulmadan Allah'ı tesbih eden o muazzam meleklerin zikrine katıldığını idrak eder. Kendi odasındaki ibadeti, arşı titreten o lahuti tesbihin bir parçası hâline gelir. Bu farkındalık, kulluğa müthiş bir şevk, derinlik ve anlam katar. Kişi, sayısız meleklerle birlikte Rabbine yöneldiğini hissederek kendi iradi itaatının kıymetini anlar. Kısaca, meleklerle iman, soyut ilahi gerçekleri gündelik hayatımızda hissedilir pratik ilkelere dönüştürür.

Meleklerle ihtiyaç var mı?

Yüce Allah sınırsız ilim ve kudretiyle hiçbir şeye muhtaç değildir, bir desteğe ve yardımcıya ihtiyacı yoktur. Meleklerin varlığı, Allah için bir ihtiyaç değil O'nun sonsuz hikmet ve iradesinin bir tecellisidir. Allah, yeryüzünde her şeyi sebepler dairesinde yani sünnetullah ile icra eder. Melekler, sebepler zincirinin en nurani ve latif halkalarıdır. Kâinat, sebep ve sonuçların muhteşem ahenkle birbirine bağlandığı bir sanat eseridir. Allah, dileyeydi güneşi yaratmadan aydınlatır, bulutsuz da yağmur yağdırırdı. Ancak O'nun kanunu, sanatının inceliklerini ve kudretinin büyüklüğünü göstermek üzere her sonucu bir sebebe bağlamıştır. Ateşi yakmak, suyu hayat vermek, bulutu yağmur için birer sebep kılmıştır. Dileyeydi, ateşsiz yakar, susuz yaşattır, bulutsuz yağdırırdı. Ancak O'nun sanatı, sebeplerle sonuçları birbirine bağlamakta,

böylece hem aklımıza yol göstermekte hem de sanatının inceliklerini sergilemektedir.

İşte melekler, bu ilahi sistemin görünmeyen dünyadaki manevi sebepleridir. Varlıkları, evrenin sadece gördüğümüzden ibaret olmadığını, her an işleyen latif ve manevi bir nizamın da olduğunu bize bildirir. Bir hükümdarın gücü, her işi bizzat kendisinin yapmasıyla değil emirlerini en ücra köşelere kadar ulaştıran, elçileri ve ordularıyla ölçülür. Bu görevliler, hükümdarın acizliğinin değil, aksine hükmünün ne denli geniş, düzeninin ne kadar sağlam olduğunun ispatıdır. Dolayısıyla Allah'ın elbette meleklerle ihtiyacı yoktur. Fakat bizim, Allah'ın sonsuz kudretini, kuşatıcı merhametini, ince sanatını ve mutlak adaletini daha derinden kavrayabilmek için meleklerle inanmaya ihtiyacımız vardır.

Hikmeti gereği Allah'ın insanın amellerini kaydetmekle melekleri görevlendirmesi, O'nun mutlak bilgisine katkı sunmak için değil insanın kendi hakikatiyle yüzleşmesi içindir. Zira insan, fıtratı gereği unutmaya ve inkâra meyillidir. Omuzlarımızdaki o şerefli yazıcılar (kıramen kâtibin), kesintisiz bir titizlikle her nefesi, sözü ve eylemi ilahi bir belgeye dönüştürür. Mahşer gününde, tüm savunmaların ve dünyevi bahanelerin tükendiği an geldiğinde, amel defteri bir ayna gibi önümüze konulacaktır. İşte o an, bütün itiraz kapıları kapanacak, en inatçı ruhlar dahi kendi eserleri karşısında yelkenleri suya indirecek ve ilahi adaletin zerrece şaşmayan

hassasiyetine tam teslimiyetle ikna olacaktır. Bu durum, insana zerre kadar haksızlık yapılmayacağına dair sarsılmaz bir inancı kalplere nakşeden, ilahi rahmet ve adaletin en muhteşem tecellilerinden biridir.

Farklı görevler, farklı melekler

Allah, farklı görevler için çok sayıda melek yaratmıştır. Bunların yaptıkları işleri tam olarak bilemeyeceğimiz gibi sayılarını da tam olarak bilemeyiz. Melekler, görevlendirildikleri işleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Yapmama ve karşı çıkıp itiraz etme seçenekleri yoktur. Kur'an-ı Kerim, Allah'a hamd ve kulluk (Araf, 7/206.), elçilik (Hac, 22/75.), müminlere yardım ve destek (Âl-i İmran, 3/123-125.), inananları müjdeleme (Fussilet, 41/30-32.), kâinatla ilgili işleri yerine getirme (Naziat, 79/5.) gibi işleri, meleklerin görevleri arasında zikretmiştir.

Aslında bütün meleklerin temel görevi, Allah'a ibadet ve kulluktur. Hepsisi, melek oluşları itibarıyla birbirlerine eşittirler. Ancak bazı melekler yaptıkları işin ve sorumluluğun önemi açısından büyük melekler arasında sayılmıştır. Bu dört büyük melek arasında Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail'i (a.s.) saymak mümkündür. Bu melekler Allah'a kulluk dışında farklı görevleri de yerine getirmektedir. Cebrail, vahiy meleğidir; Mikail, kâinattaki tabiatla ilgili işlerden sorumludur; İsrail, kıyamet geldiğinde sura üflemekle görevlidir ve Azrail de vakti geldiğinde insanların canlarını almakla görevlidir. Bunun dışında Allah'a

**“ Meleklerle iman, insanın ibadet
ufkunu evrensel boyuta taşır.
Secdeye vardığında, dua
ettiğinde, aslında tek başına
olmadığını; kâinatı dolduran,
yorulmadan Allah’ı tesbih eden
o muazzam meleklerin zikrine
katıldığını idrak eder. ”**

yakın konumda yer alan ve sürekli Allah’ı tesbih eden (mukarrebîn), insanın yaptıklarını eksiksiz kaydeden (kiramen kâtibîn), kabirde sorgu işlemini yerine getiren (Münker-Nekir), cennette ve cehennemde (zebânî) görevli meleklerden de söz edilmektedir.

Melekler, aynı anda farklı yerlerde olabilir mi?

Melekler, insan idrakinin ötesinde, nurdan yaratılmış latif varlıklar olmaları hasebiyle zaman ve mekân kaydından azadedirler. Maddî bir bedene sahip olmadıkları için, insanlar âlemini sınırlayan fiziksel engeller ve mesafeler onlar için bir engel teşkil etmez, bu sa-

yede göklerle yeryüzü arasında akıl almaz bir süratle hareket edebilirler. Bu ilahî kabiliyetin en somut tecellilerinden biri, ölüm meleği Azrail’in, dünyanın farklı köşelerinde eceli gelen sayısız ruhu aynı anda kabzedebilmesidir. Nitekim Kur’an’ın da can alan meleklerden çoğul olarak bahsetmesi, Azrail’in bu ulvî vazifeyi emrindeki yardımcılarıyla birlikte yürüttüğünü düşündürür; bu da onun bir ruhu alırken belirli bir mekânda bulunma zorunluluğu olmaksızın, ilahî emri anında yerine getirebildiğini gösterir.

Sonuç olarak meleklerle iman, teorik bir inanç olmanın ötesinde, müminin varoluşuna ve

kâinat tasavvuruna derin anlam katan canlı bir ilkedir. Bu inanç, kâinatın işleyişini yalnızca fiziksel kanunların mekanik bir sonucu olarak görmekten çıkarıp onu Allah’ın iradesinin nuranî elçiler aracılığıyla her an tecellî ettiği bir sanat eserine dönüştürür. İnsanı, en büyük korkusu olan yalnızlık ve başıboşluk hissin-den kurtarıırken kiramen kâtibîn gibi şahitlerin varlığıyla da ona sarsılmaz bir ahlakî sorumluluk bilinci aşılar. Böylece meleklerle iman, gayb âlemi ile insanın gündelik hayatı, ahlakî ve ibadetleri arasında manevî bir köprü kurarak, imanı yaşayan ve hissedilen bir tecrübe hâline getirir. ■

ÇEŞM-İ BÜLBÜL İLE TAÇLANAN

Cam Sanatı

Hayatımızın merkezinde yer alan, her alanda ihtiyaç duyduğumuz, sanatla taçlanan bir kıymettir cam. Bazen temizliğin, berraklığın timsali olur bazense renk ve ahenginde bambaşka bir letafet bulur insan. Cam her zaman sevilen, beğenilen, yekdiğerine tercih edilen bir unsur olarak karşımıza çıkar. İnsanlık, yüzyıllardır cam ve camcılık üzerinde kapsamlı araştırmalar yapmış, bu konu üzerinde itina ile çalışmıştır. Zira pek çok alanda ihtiyaca cevap vermesinin yanı sıra, estetik açıdan da benzersizdir. Hele ki sanatla olgunlaşıp “çeşm-i bülbül” gibi estetik algısıyla taçlandırıldığında gözler hayran bakışlarla müşahede eder ortaya çıkan şaheseri.

Bardak, sürahi, şekerlik gibi gereçlerin yanı sıra maneviyat ve anlam yüklü ikramlıklara ev sahipliği yapan, insanı hem madden hem manen şifalandırıp besleyen şerbetlere layık bir sunum özelliği taşıyan çeşm-i bülbül-lerin isminin kesin olarak neden verildiği bilinmemekle birlikte, fabrikanın

bulunduğu yerin çeşm-i bülbül adını taşıması ve camın içindeki “renkli paralel çizgilerin bülbülün gözündeki harelere benzetilmesi neticesinde bu isimle tesmiye edilmeye başlandığı düşünülmektedir.” (Üz-lifat Özgümüş, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.7, s.38-41.)

Evet, bazen laledan olur çeşm-i bülbüller. Kültürümüzde Allah’ı temsil eden lale ve Resul-i Zîşan’ı temsil eden gülün kıymetine şayeste bir özen ve sanatla icra edilir. Bazen gülabdan diye isimlendirilen, gül-i Muhammedî’nin kousunu bir nebze olsun ruha ihsas eden gül suyunu, mübarek gün ve gecelerde ümmete ikram eden bir letafet timsali olarak şekillenir.

Çeşm-i bülbüllerin tarihî seyrine baktığımızda cam sanatına verilen önemin neticesinde, estetik ve maneviyat kaygısını azami derecede taşıyan Osmanlı’nın gayretinin izleri görülmektedir. XIX. yüzyılda İstanbul’da Beykoz civarında çok değişik özellikler taşıyan cam eşyaların üretildiği atölyelerin kurulduğu bilinmektedir. İlk atölye ise III. Selim zamanında (1789-1807), opal camın yapım tekniğini Venedik’te öğrenip İstanbul’a dönen Mevlevî dervîşi Mehmed Dede tarafından kurulmuştur. (Üz-lifat Özgümüş, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.7, s. 38-41.)

Farklı teknikler ve amaçlarla üretilmesine karşın genel olarak silisli kumun potas veya soda, kireç ve bazen daha başka katkı maddeleriyle birlikte eritilmesiyle elde edildiği-

ni ifade etmemiz mümkündür. Erimiş hâldeyken; 1500-1600 °C gibi fevkalade bir sıcaklıkta akıcı olup 1100-1200 °C’de şekillendirilen cam, maharet, sabır ve azmi gerektiren, tamamen soğuduğunda ise çok sert ve kırılabilir bir yapı kazanan, hijyen ve sağlık açısından da en çok tercih edilen ve hak ettiği itibarı gören vazgeçilmez bir sanat eseridir.

Üfleme piposunun erimiş cama batırılması ve tamamen el işçiliği ile şekillendirilerek hizmete sunulması, bütün sanat dallarında olduğu gibi cam sanatında da kıymeti artıran en temel unsur olarak karşımıza çıkar. Lakin yalnızca özen, sabır ve itinanın değil aynı zamanda tabir yerindeyse ateşten bir gömlek giymenin adıdır camcılık. Bu sanatın erbabı olan camgeran, sanatının olgunlaşmasından evvel atölyesinde ilkin kendisi kıvam alır ve

olgunlaşır. Sanat onu, tahammül sınırlarında müntehası, sabrın yamaçlarından doruklara ulaştırır. Bu yönüyle fevkalade takdir edilesi, hayret ve ibret ile tefekkür etme vesilesi olarak karşımıza çıkar.

Cam sanatı insana pek büyük hakikatleri de hatırlatır. Zira insanın aslı olduğu gibi camın menbaı da topraktır. Şekil alması, kesafetinden sıyrılıp letafet kazanması, bir bilur olup kemal bulması için nice emek, mihnet ve gayret gerekir. İnsan da dünyanın imtihan, mücadele ve mihnetlerinde yoğrulduğunda olgun ve kıymetli bir hâl gelir. Hayatı kulluk şuuruyla insanca ve yaratılış gayesine uygun yaşamak da ateşten gömlek giymek gibi değil midir? Evet, dünya nefisle yapılan çetin bir cihad, masivadan içtinab, marifetullahı iştiyaktan ibaret olması gerektiği cihetiyle çok güzel ve kıymetli fakat bir o kadar da zorlayıcı mücadele barındıran bir serüvendir. Camın öyküsünde olduğu gibi insan da ruhunda berrak hakikatler saklayan, letafet barındıran, olgunlaşıp kemal bulan bir hâl ile hemhâl olabilmek için zaman zaman imtihan ve mihnet ateşiyle kavrulur.

Evet, sanat pek çok ibret ve öğreti barındırır her safhasında. Ne mutlu sanatla olgunlaşıp ubudiyetle taçlanıp âlemlerin Rabbine layık bir kulluk ile dünya hayatını nihayete erdirenlere. Ne mutlu bir gülabdandan dökülen gül suyu misali, tertemiz ve latif, hayat nehrinden geçerek “hitamühü misk” sırrına erenlere... ■

BİR AİLE MESELESİ

|| Sema BAYAR

İnsan bir ailenin, bir hikâyenin içine doğar. Aile, onun hem şahidi hem banisi olduğu ilk hikâyesidir. Annesi evi yuva hâline getiren bir hikâyedir, babası bu yuvayı ikame ve idame ettirmek için didinip duran bir başka hikâye. Çocuk o hikâyenin mütemmim cüzü olur, varlığıyla eve neşve getirir, tüm olumsuz duyguları siler süpürür, kendinden başka bir alan bırakmadan evin büyüklerini beyhude uğraşlardan, kötü duygu ve düşüncelerden arındırır. Sadece anne baba mı, büyük ebeveynler de katılır çocukla kendini açık eden nümâyîşe. Ailenin odak noktası hâline gelen çocuk, herkese yeni bir kimlik kazandırır, biri amca biri dayı olur. İsimlerin başına yeni ünvanlar eklenir; halalar, teyzeler, büyükanneler ve dedeler boy gösterir.

Çocuk hayata dair ilk elden bilgileri de hikâyeler vasıtasıyla öğrenir, daha kundaktayken kulağına okunan ninniler, uzun kış gecelerinde ninesinin dizi dibinde dinlediği masallar ona içine doğduğu toplum hakkında bir bilinç kazandırır. Aidiyet duygusu buradan neşet eder. Hayattan beslenen, hayatla iç içe büyüüp serpilen edebiyat ve onun bir cüzü olan hikâyeler de bu anlamda aileye başat konuları arasında yer vermiş, her hikâye her roman bir şekilde aile müessesesine temas etmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak* kitabında inkıraz neslinin yaşadığı buhranları, büyükbaba torun ilişkisi üzerinden bir aile meselesi etrafında anlatır. Kemal Tahir her romanında işgal yıllarının ve Birinci Dünya Savaşı'nın ardından çocukların ve kadınların içine düştüğü açmazı, dağılan aileler, şehit düşen eşler bağlamında ele alır. Peyami Safa *İstanbul Hikâyeleri*'nde 19. yüzyılda başlayıp 20. yüzyılda ziyadeleşen değişimi, Batılılaşma adı altında zedelenen millî ve manevi değerleri anlatırken kadına ve erkeğe mercek tutar. Tecrübesiz ve kimlik arayışında olan gençlerin evliliğe, aileye, kadın erkek ilişkilerine bakışında yaşanan değişim hikâyeden hikâyeye sıçrayan ana temalardan birine dönüşür.

Türk edebiyatının mümbit kalemlerinden Ömer Seyfettin de hikâyelerinde aileye sıkça değinmiş, çağdaşlarından çok daha önce Batılılaşmanın aile özelinde okumasını yaparak hikâye yoluyla yaşanan değişime temas edip tenkitlerde bulunmuştur. Onun aile ile kurduğu bağ çocukluk çağına, fecr-i sadığın henüz uyanmadığı bir kış gününe rastlar. “İlk Namaz” öyküsünün başkişisidir küçük Ömer ve onun yeşil başörtülü annesi. Latif bir buse ile uyanır Ömer tatlı uykusundan. Annesinin gözetiminde abdest alır. Ardından İrakiyye seccade serilir. Yıllar sonra Ömer Seyfettin o anı şöyle kaleme alacaktır: “Gittim. Küçük ben, oh onunla bir seccadede, bir yavru samimiyet ve saadetiyle o muazzez, o hassas anne vücudunun yanında durdum. İki lakırtı ile bana ne yapacağımı, evvelden öğrettiklerini tekrar etti.” (Ömer Seyfettin, *Hikâyeler 1*, “İlk Namaz”, Dergâh Yayınları, 2017, s. 60.)

”

Çocuk hayata dair ilk elden bilgileri hikâyeler vasıtasıyla öğrenir, daha kundaktayken kulağına okunan ninniler, uzun kış gecelerinde ninesinin dizi dibinde dinlediği masallar ona içine doğduğu toplum hakkında bir bilinç kazandırır. Aidiyet duygusu buradan neşet eder.

Ömer Seyfettin daha küçük yaşta sabah namazıyla tanışır, aile dinî öğretinin ve ibadet hayatının en önemli taşıyıcısıdır onun gözünde. Gayriihtiyari annesi gibi elleri omuz hizasında tekbir aldığı anda anneciği “gözlerinin nûşin ve nafiz tebessümüyle” ona erkeklerin nasıl tekbir alması gerektiğini de anlatır. Kıldığı bu ilk namazın ardından duayı da annesinden öğrenir küçük Ömer. Öykünün devamında bu dua pasajına rastlarız. “Evvela İslam olduğum için ey cenab-ı vacibü'l-vücut hazretleri, sana hamdederim, de...” Dua ülkenin içinde bulunduğu olumsuz durumun izlerini de taşır. “Sonra vatanımızın düşmanlarını perişan etmeni senden istirham ederim, de... Sonra da bütün eziyet çeken, hasta olan, felakette bulunan, fakir olan Müslümanların selamet ve sıhhatlerini senden temenni ederim, de...” Duayı bütün bu sözlerin ardından kendin için de dua et diye bitiren annesi aslında yavrusuna Müslüman bilincini daha o dakikada aşlamıştır. (Ömer Seyfettin, *Hikâyeler 1*, “İlk Namaz”, Dergâh Yayınları, 2017, s. 61.) Bu ilk namaz Ömer Seyfettin’in düşünce dünyasını şekillendirdiği kadar hikâye evreninde de önemli bir yer tutacak, yazar sık sık aileye temas ederek, münevver ve mütebedeyyin bir Osmanlı kadını olan annesini referans alıp ailenin yaşadığı değişim ve dönüşümü bu bağlamda değerlendirecektir.

Primo Türk Çocuğu onun sosyokültürel atmosferi bir hikâye

vasıtasıyla eleştirdiği, Türk aile yapısında ve çocuğun yetiştirilmesinde gördüğü olumsuz değişimleri masaya buyur ettiği çarpıcı öykülerinden biridir. Doğu Batı arasında sıkışan ve bu sıkışıklığı Batı’nın lehinde aşmaya çalışan savruk inkıraz nesli kendini *Primo Türk Çocuğu*’nda açık eder. Hikâyenin kahramanı kendi köklerini hıyardan geçirmiş mühendis Kenan Bey’dir. Ömer Seyfettin, pek çok edibin aksine toplumsal değişimi bhusus aile üzerinden okurken kadın ve erkeğe aynı mesafeden bakar. Kenan Bey’in temsil ettiği tipoloji için ağır konuşur. Ecnebi ve Levanten mahfillerden öğrendiği bilgi ve görgüyle Türklüğe karşı garazı olan Kenan Bey, Paris’te eğitim almış, her Paris’ten gelen gibi dolgun bir maaşla İzmir’e gitmiş ardından da bir İtalyan kıza evlenmiştir. Harbi sevmez, adalet duygusunu rafa kaldırır, millî ve manevi değerlere sırt çevirir, neredeyse milletinden utanç duyarak Avrupalı yaşadığında Avrupalı sanılacağı zehabına kapılır. Tembel ve korkaktır. Ne anane, ne mazi, ne vatan, ne kavmiyet tanır. Kurduğu yuva da onu biraz daha Batılılaştıracak, doğan çocukları bu aileyi doğudan koparıp Batı’ya ilhak ettirecektir. “Bir garplı ile, bir İtalyan’la izdivaç etmek, hayatını birleştirmek ona pek tabii görünmüş, hatta iftihar edilebilecek bir mümtazlık gibi gelmişti(r).” (Ömer Seyfettin, *Hikâyeler 1*, “Primo Türk Çocuğu”, Dergâh Yayınları, 2017, s. 232.)

Hikâyenin devamında Kenan’ın Trablusgarp Savaşı öze-

linde Batı’nın o karanlık yüzü ile karşılaşması, karakterin iç dünyasını sarsar. Meselelerin tarihî arka planı da vardır. Ömer Seyfettin’in Ali Canip Yöntem eliyle bize ulaşan günlüklerinde Trablusgarp Savaşı’nın büyük bir uyanışa vesile olduğunu öğreniriz. Bu gerçeklik kurgusal bir karakter olan Kenan’da da yansımasını bulur. Kenan da daldığı gaflet uykusundan uyanmıştır. O hümanist ve barışçıl Batı, gerçek yüzünü göstermiştir. Kenan ne vakit kalbi sıkışsa, düşünceleri onu bir açmazın ortasına bıraksa huzuru köklerinde bulur, hatıraları onu alıp Bursa’da doğup büyüdüğü eve, mümtaz Türk ailesine götürür. Batı’nın ruhunu ele geçirdiğinden ürker, üstelik o Batı ki Kenan’ın evine kadar girmiş, onun ailesini kendi bildiği şekilde inşa ederek Kenan’a yapmacık bir kimlik de vermiştir.

Ömer Seyfettin, Kenan özelinde eleştirdiği bu Batıcı insan tipine bir yüzleşme teklif eder. Aileyi kim kurmuştur, çocuk hangi millettendir, nasıl bir medeniyet tasavvuruyla eğitilmektedir. “Primo” annesinin, dede ve ninesinin ellerine terk edilmeyecek kadar kıymetlenir Kenan Bey’in gözünde. Kenan yanlış bir temel üzerinde inşa ettiği evliliğin onu uçurma sürüklediğini görür, üstelik oğlu da aynı tehlikededir. Dünya savaşı kapıdadır, oldum olası insani değerleri, çıkarları uğruna eğip büken Batı, geçmişte olduğu gibi kıyımlarına başlamıştır. “Primo” böyle bir atmosferde kimliğiyle tanışır.

Primo Türk Çocuğu Ömer Seyfettin'in tatlı su Frenklerine, Batı özentisi içinde kimlik buhranına sürüklenen aydınlara bir cevabıdır. Ecnebi bir hanımla evlenerek Türk aile yapısını derinden sarsan bir başka karakter Fon Sadriştayn'dır. Asıl ismi Sadrettin olan kahraman, Almanya'ya gider ve bir Alman kızı alır. Evlilikleri gayet mantıklı fakat kurdukları aile ruhtan yoksundur. Bir kere kişioğlunun önce adıyla arasına mesafe girmiş, Sadrettin Sadriştayn olmuştur. (Ömer Seyfettin, *Hikâyeler* 2, "Fon Sadriştayn'ın Karısı", Dergâh Yayınları, 2017, s. 251.)

Ömer Seyfettin, toplumsal değişimi sadece erkeklerin ecnebi hanımlarla kurduğu aileler üzerinden okumaz. *Bahar ve Kelebekler*'de kimlik bunalımını, kadınlar açısından ele alır. Doksan yaşlarındaki ihtiyar büyük nine ve torunu iki farklı yaşamın mümessilidir. Genç kız eline Fransızca bir roman alır, ninesi ona ne okuduğunu sorar: "Sevinç ve saadetten mahrum kadınlar." Pe ki, kimdir bu kadınlar, genç kız cevap verir: "Biz... Türk kadınları..." (Ömer Seyfettin, *Hikâyeler* 1, "Bahar ve Kelebekler", Dergâh Yayınları, 2017, s. 171.) Ömer Seyfettin'in Rus romanlarında olduğu gibi genç kadının eline Fransızca roman vermesi manidardır. Batı'nın, o dönem için Batılılaşmanın remzi olan Frenkleşme teamülünün evlere kadar sızmasının bir nedeni de bu romanlardır. "Bugün Frenkçe okumak, mütemediyen esvap değiştirmek, moda yapmak çılgınlıklarından, soğukluklarından, boş bir tekebbür-

”

İnsan bir ailenin, bir hikâyenin içine doğar. Aile, onun hem şahidi hem banisi olduğu ilk hikâyesidir. Annesi evi yuva hâline getiren bir hikâyedir, babası bu yuvayı ikame ve idame ettirmek için didinip duran bir başka hikâye.

den, manasız ve münasebetsiz bir tefevvuk iddiasından başka bir şey yoktu... Frenklik bir ve ba gibi içimize girmiş, yanaklarımızın allığını, dudaklarımızın tebessümünü silmiş, fercelerimizi parçalamış, pabuçlarımızı atmış, parmaklarımızı narin bir mercan gibi parlatarak güzelleştiren kınalarımızı bile ortadan kaldırmıştı." (Ömer Seyfettin, *Hikâyeler* 1, "Bahar ve Kelebekler", Dergâh Yayınları, 2017, s. 173.)

Batı eşyayı esvabı değiştirirken ruhları da değiştirmeye yeltenmişti. Erkeği, kadını ve onların kuracağı aileyi... Nine ve torunu bir aile evinde bir araya getirerek hem kadındaki hem de ailedeki değişimi bu birbirine uzak iki kuşak arasında anlamlandırır Ömer Seyfettin. Ancak bir yandan da ısrarla nineyi evin içinde tutar öyküsünde. Zira yeni neslin içine düştüğü buhranda ona ayna olacak yeğâne şey aile büyükleridir. Onların sade fakat huzurlu yaşamlarıdır. Onlar bir bahar sabahı uçuşan kelebeklerin esintisinde dahi tezekkür ve tefekkürle varlığa şükretmesinin yolunu bilirler. İşte bu bakış ancak bir aile ortamında yeni nesle aktarılabilir.

Ömer Seyfettin sık sık aileyi merkeze aldığı öykülerinde savaşımlardan yorulmuş bir halkın, Batılılaşma uğruna köksüz kalan aydınlara, yanlış zemine inşa edilen yuvaların, büyük ebeveynler ve torunlar arasındaki kuşak çatışmalarının izini sürerek toplumun yapı taşı olan, değerlerin aktarıcı konumunda bulunan aileye de hak ettiği ehemmiyetin verilmesinin altını çizer. ■

HZ. PEYGAMBER'İ ŞİİRLE SEVMEK

|| Ali AYGÜN

Hz. Peygamber'e sevgisini şiirle dile getiren bir milletiz biz. Türk İslam edebiyatında ilk örneğini Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig* adlı eserinde tespit ettiğimiz naat, Edib Ahmed Yükneci'nin *Atebetü'l-Hakâyık* ve Ahmed Yesevi'nin *Dîvân-ı Hikmet*'inden sonra XIII. yüzyılda Yunus Emre'nin naatlarıyla vazgeçilmez bir tür hâline gelmiştir. Nazîm'in divanlarında farklı nazım şekillerinde yazılmış naatlar yer almaktadır. Neccârzâde Rızâ'nın divanının büyük bir kısmını ise gazel tarzında yazılmış naatlar oluşturmaktadır.

Divan şairi Nabî'nin, hac yolculuğu esnasında Medine yolunda söylediği rivayet edilen meşhur "*Sakın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-ı Hudâ'dır bu / Nazargâh-ı ilâhîdir makâm-ı Mustafâ'dır bu*" matlalı naatı dökülüyor dilimden. Sonra divan edebiyatındaki binlerce naat içinde ünüyle zirveye ulaşanlar arasında ilk sırayı alan Fuzulî'nin *Su Kasidesi* diye meşhur olan "*Dest-bûsi ârzûsuyla ger ölürsem dostlar / Kûze eylen Toprağım sunun ânunla yâre su*" matlalı naatı...

Daha sonra Şeyh Galib'in, "*Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin efendim / Haktan bize sultân-ı müeyyedsin efendim*" beytiyle tekrar eden, etkisiyle şahikaya ulaşan naatı...

Hz. Peygamber'e duyduğu sevgi, özlem, iştîyak ve bağlılığını divanlarında kırktan fazla naatla dile getiren Tahirülmevlevî de gençken neşrettiği naatında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nurunun kendisini mest ettiğini söylemektedir:

"*Mest etti beni nûr-ı tecellâ-yı Muhammed / Oldum ezeli âşık-ı şeydâ-yı Muhammed*"

Türkiye Diyanet Vakfı'nın 1990 yılında düzenlediği naat yarışmasında TDV Naat-ı Şerif Büyük Ödülüne layık görülen Nurullah Genç, "*Yağmur*" şiirinde umut ve yeniden doğuş temasını işlemiştir. Şair yağmurun gelişyle hayatın daha güzel ve anlamlı hâle geleceğine inanmaktadır:

"*Yağmur, seni bekleyen bir taş da ben olsaydım*

Çölde seni özleyen bir kuş da ben olsaydım

Dokunduğun küçük bir nakış da ben olsaydım

Sana sırlıslıkla bir bakış da ben olsaydım"

Türk şiirinin yaşayan büyük şairlerinden İsmet Özel ise *Bir Yusuf Masalı* adlı eserinde modern tarzda kaleme aldığı Naat'ında şunu tebarüz ettirmektedir: "*Dönünce bütün gövdesiyle döndü.*" Biz o Resul'ün ümmetiyiz. Hiçbir zaman Allah Resulü, mübarek başını çevirip yan taraftan bakmadı. Bir şeye bakması gerektiği zaman, bütün vücuduyla oraya döndü:

"*Kimseden bir işaret gelmeyecek*

Bir melek kimsenin alnını sıvazlamasa

Söylemez size kimse dünyadaki ömrü boyunca

Hiçbir insana yan bakışı olmayan kimdi

Kimdi yan gözle bakmadı kır çiçeklerine bile

Öğretmek için cephe nedir Kıyam etti

Torunu kucağında

Dönünce bütün gövdesiyle döndü

Bir bu anlaşılseydi son yüzyılda

Bir bilinebilseydi Nedir veçhe"

Sezai Karakoç; “İnsanın ufku Peygamber, şiirin ufku naattır.” diyor. Hz. Peygamber’i şiirle seven bir millet olarak hem klasik hem de modern şiirimizde Hz. Peygamber’i metheden, ona sevgi ve özlemini dile getiren şiirlerin oldukça fazla olduğunu görüyoruz. Bu bağlamda Sezai Karakoç’un *Küçük Naat*’ı, klasik naatın modern şiirdeki dönüşmüş bir uyarlaması olarak karşımıza çıkıyor:

*“Göz seni görmeli, ağız seni söylemeli
Hafıza seni anmak ödevinde mi
Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli
Sen Eskimoların ısınması, sevgililer mahşeri”*

Necip Fazıl, *Esselâm* isimli eserinde Hz. Peygamber’in her bir yaşına bir şiir yazarak 63 şiirde Hz. Peygamber’i doğumundan itibaren anlatmaktadır. Manzum siyer diyebileceğimiz eserde âlemlerin sultanını iştihakla okuruz.

Naattan başka milletimizin peygamber sevgisinin bir göstergesi olarak mevlidi görüyoruz. Sayı itibarıyla mevlit, dinî türlerin hiçbirinde görülmecek zenginliktedir. Süleyman Çelebi’nin nazmettiği mevlidin herkes tarafından beğenilip okunmasından dolayı bu konu sonraki yıllarda da çokça işlenmiştir. Türkçede kaleme alınan mevlitlerin sayısı 200 civarındadır.

Osmanlı kültüründe Resul-i Ekrem’in vasıflarını, bu vasıflardan bahseden kitap ve levhaları ifade etmek için de “hilye” kelimesi kullanılmıştır. Bilhassa Hz. Peygamber’in fiziki özellikleri, bunları anlatan edebî eserler ve aynı konuda hüsn-i hatla yazılmış levhalar için kullanılan bir terimdir. Hilyenin müstakil bir tür olarak gelişmesinin en önemli sebepleri arasında peygamber sevgisini her şeyin üstünde tutan necip milletimizin bu sevgiyi diğer milletlerde görülmeyen bir şevkle edebiyata aktarmaları konusundaki gayretleridir denebilir.

Ecdadımızın Resulullah’a olan sevgisini şiirle gösterdiği örneklerden biri de Fahreddin Paşa’nın ihtiyat mülazımı İdris Salih Bey tarafından kuşatma altında yazılan, Medine Müdafii Fahreddin Paşa ve askerlerimizin Medine’den ayrılırken gözyaşları içinde okudukları şiirin son dördlüğüdür:

*“Yapamaz Ertuğrul evlâdı sensiz
Can verir, cânânı veremez Türkler
Ebedî hâdimü’l-Haremeyniniz
Ölse de Ravza’nı rûhumuz bekler”*

ASRIN
İDRAKİ

BİR CAHİLİYE TUTARSIZLIĞININ MODERN GÖRÜNÜMÜ

Abdurrahman AKBAŞ

DİB Başkanlık Müşaviri

Din, insanın hem kalp ve zihin dünyasının inşasında hem de varlık âlemiyle ilişkilerinde etkin bir role sahiptir. Bu evrensel rolün insanlığın huzur ve iyiliğini temin edebilmesi için dine dair bilginin hakikatle örtüşmesi hayati bir zorunluluktur. İnsanlar sahih dinî bilgiden yoksun bırakıldığında duygu ve düşüncelerin manipüle edilmesi ve toplumların istismara maruz kalması kaçınılmaz olmaktadır. İnsanı her türlü sapkın inanç, düşünce ve anlayış karşısında savunmasız bırakan din cahilliği, za-

rarlı akımların toplumlarda kolaylıkla yayılmasına sebebiyet vermekte ve böylece insanlar duygu düşünde denkleminde devasa savruluşlar yaşamaktadır. Son yıllarda gündemi fazlasıyla meşgul eden deizmin böyle bir savruluş örneği olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Deizm gerçeğini olduğu gibi görebilmek ve doğru okuyabilmek için öncelikle meseleye doğru yerden, İslam'ın inançlar tasnifi perspektifinden bakmak gerekir. Biliyoruz ki İslam, insanları inanç bakımından mümin, münafık, müşrik

ve kâfir şeklinde dört grupta ele alır. Mümin, Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna ve peygamberin getirdiklerine kalben inanıp tamamını kabul ve tasdik eden kimse demektir. Bütün bunları inkâr eden kimselere kâfir, bunlara inanmadığı hâlde inanmış gibi görünen kimselere münafık ve Allah'ın varlığına inanmakla birlikte başka varlıkları O'na aracı ve eş tutan kimselere de müşrik denir. Bu tasnifi "mümin" ve "kâfir" diye ikiye indirmek de mümkündür. Bu açıdan bakıldığında

da bugün deizm diye isimlendirilen anlayış ile Kur'an'ın şirk olarak nitelendirdiği inanç ve düşünce sistemi arasında ciddi benzerlikler olduğu görülecektir. Hatta nüzul döneminde vahyin muhatap aldığı Cahiliye dönemindeki müşriklerin Allah tasavvuru ile deizmin Allah tasavvuru karşılaştırıldığında aralarında büyük oranda örtüşme olduğu fark edilecektir.

Şöyle ki Allah'ın varlığını kabul etmekle birlikte vahyi, nübüvveti yok sayan deizmin Allah, varlık ve hayat tasavvuru, Yüce Yaradan'ın yarattıklarından elini çektiği varsayımına dayanmaktadır. Geçmişe bakıldığında Cahiliye dönemi müşriklerinin de aynen bu tarz bir iddiayla Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risaletine karşı çıktıkları görülmektedir. Müşrikler, Allah'ın varlığına inanıyorlar fakat âlemlerin Rabbi olduğunu yani kâinatı her an sevk ve idare ettiğini reddederek Allah'ın fiillerini başka varlıklara izafe ediyorlardı. Allah'ın emir ve yasaklarını tanımıyor ve vahyi, nübüvveti, ahiret yurdunu inkâr ediyorlardı. Hayatın sadece bu dünya hayatından ibaret olduğunu ve kendilerini ancak geçen zamanın yokluğa sürükleyeceğini zannediyorlardı. Bu sebeple hayatın içinden alanlarda Allah'ın kendilerine karışmasını istemeyen müşrikler, hayatlarını sanki Allah yokmuş gibi sürdürüyorlardı. Nitekim Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de, onların bu hususta bir bilgi sahibi olmadıkları hâlde benimsedikleri zanna dayalı bu çarpık anlayışın haktan, hakikatten, akıl

ve tefekkürden uzak olduğunu vurgulayarak sahip oldukları batıl inancı tamamen reddetmektedir. (Casiye, 45/24; Ankebüt, 29/61-63.)

Deizm ile şirk, Allah'ın kâinata ve insanlığa müdahalesini yok saydıklarından, ortaya çıkan boşluğu doldurdıkları argümanlar açısından da ciddi benzerlik göstermektedir. Şirkte genellikle bir nesne, kişi, put, totem gibi unsurlar üzerinden Allah'a ulaşılacağı düşünülürken deizmde bu alan, dönemin revaçta olan soyut argümanları ile doldurulmaktadır. Bu argüman bazen akıl ve duygu, bazen bilim ve tabiat, bazen de sezgi ve vicdan olabilmektedir. Esasen bütün bu unsurların kutsanmasında nefsin heves ve arzularının belirgin bir etkisi vardır. Bu bağlamda Kur'an'da, müşriklerin kendi nefislerinin arzularını ilah edindiklerinden bahsedilmesi son derece manidardır. (Furkan, 25/43-44.) Burada müşriklerin, Allah'ın varlığını kabul ettikleri hâlde kendi egolarını, duygularını, arzu ve ihtiraslarını vahyin önüne geçirerek bir bakıma onları ilahlaştırdıklarına dikkat çekilmektedir. Arzularına tabi olup ilahi davete kulak vermediklerinden hakikati idrak edemeyen cahiliye dönemindeki müşriklerin bu yaklaşımı ile benzer bir eğilimle akli kutsayıp vahiyden yüz çeviren deistlerin durumu arasında tam bir paralellik olduğu söylenebilir. Bu da deist yaklaşımın gerçekte şirke aralanmış bir kapı olduğunu teyit eder.

Neticede şirk de deizm de insanı kendisine sorumluluk atfeden vahye karşı duyarsızlaştırmakta ve onu ibadet şuurundan, sorumluluk bilincinden uzak, seküler bir hayat tarzına yönlendirmektedir. Dolayısıyla varoluşun gayesinden ve hayatın anlamından kopuşu ifade eden bir anlayış ister şirk olarak isterse deizm olarak isimlendirilsin, sonuç yine değişmeyecektir. Allah'ın hükümlerini yok sayan birinin O'na inandığını söylemesinin pratikte hiçbir bir karşılığı olmayacaktır. Gerçek şu ki kendi içinde pek çok tutarsızlık barındıran bu tür anlayışlar, sadece inanç düzlemindeki savruluşla kalmamakta bilakis modern zamanların temel sorunu olan insani, vicdani ve ahlaki bunalımlara da zemin teşkil etmekte ve ateizme kapı aralamaktadır.

Allah'ın varlığını kabul edip de O'nun murakabesini, vahyini, peygamberini ve hesap gününü yok sayan her düşünce, aslında bir nevi hakikatten kaçıştır. Haddizatında insanlık için hayat kılavuzu olan vahyi inkâr etmek, sorumsuzca bir hayat yaşamanın sebep olduğu vicdan azabından kurtulma çabasının bir sonucudur. Bu elbette beyhude bir çaba ve büyük bir aldanıştır. Bilinmelidir ki selim bir aklın ve bozulmamış bir vicdanın asla onaylamayacağı deistik düşünce, insana, vahye dayalı tevhidî bir imanın verdiği hazzı ve Allah'ın yeryüzüne rahmetinin bir tecellisi olan İslam'ın sağladığı huzuru hiçbir zaman veremeyecektir. ■

AYNICALUT SAVAŞI

Alparslan AKÇA

Filistin’de, Beysan ile Nablus arasında yer alan Aynicalut mevkii, adını Hz. Davut (a.s.) tarafından öldürülen (Bakara, 2/251.) Calut’tan (Goliath) alır. Fakat asıl şöhretini, burada

Memlükler ile Moğollar arasında gerçekleşen ve tarihte “Moğolları durduran savaş” olarak da anılan Aynicalut Savaşı ile bulmuştur.

Geçtiği yerleri yakıp yıkan Moğol orduları Bağdat’ı (1258) işgal edip Abbasi halifeliğinin de sonunu getirmiş, sonrasında yönünü Suriye’ye çevirmişti. Hülagü komutasındaki Moğolların birkaç günlük kuşatmanın ardından Dimaşk ile Halep’i zapt ettiği sırada, Memlük tahtına da Emir Seyfüddin Kutuz geçmişti. Suriye’nin pek çok yerini istila eden Hülagü, Kutuz’a elçiler gönderip kendisine mukavemet göstermeden teslim olması çağrısında bulundu. Hülagü’nün tehditlerine aldırış etmeyen Emir Kutuz, bütün Müslümanları cihada ve Moğol istilalarına dur demeye çağırdı.

Sultan Kutuz’un, Baybars komutasındaki öncü birlikleri Gazze’ye sevk ettiği (26 Temmuz 1260) sırada Gazze’de bulunan Moğol komutanı Baydara da durumu başkumandan Ketboğa Noyan’a bildirdi.

Gazze’ye ilk varan Baybars, Moğolları bozguna uğratarak oradan uzaklaştırdı. Kısa bir süre sonra Sultan Kutuz’un emrindeki Memlük orduları ve Suriye’deki Moğol ordularının başında bulunan Ketboğa Noyan’ın emrindeki Moğollar Gazze’ye doğru harekete geçti.

Aynicalut'a varınca bütün kumandanlarını bir araya toplayan Kutuz, Moğolların İslam âlemine verdiği zararlar, yaptıkları zulüm ve yağmalarla ilgili etkileyici bir konuşma yaptı ve bütün ordunun gönlünde yanan cihat ateşini iyice körükledi. Daha sonra orduyu ikiye bölen Sultan Kutuz, bir kısmın ormanlık alanda pusuya yatmasını emrederken ordunun diğer kısmını da Baybars'ın komutasında ileri sürdü. Kafasındaki plan, kadim bir Türk savaş taktiği olan "sahte ricat" taktiğini uygulamaya koymaktı. Moğol orduları ise Memlûklerden sadece bir gün sonra Aynicalut'a gelmişti.

Gün doğumuyla harekete geçen ve Memlûk ordusunu gördüğünden ibaret sanan Ketboğa bütün ordularıyla hücum edince Baybars ani bir hamleyle geri çekildi. Ordunun geri kalanından habersiz olan Moğollar, Baybars'ın ardına düşüncü pusuda bekleyen İslam orduları tarafından kuşatıldı. Öğleye kadar süren savaşın sonunda Moğollar böylece ağır bir yenilgiye uğradılar. (3 Eylül 1260)

Zor bir dönemde Memlûklerin başına geçen Türk hükümdar Seyfüddin Kutuz ve onun önemli kumandanlarından Baybars el-Bundukdari'nin imanı, akli, askerî ve siyasi başarısı olan bu zaferle Moğol akınları ve zulümleri durmuştu. İslam ve dünya tarihinde önemli kırılma noktalarından biri olan

Aynicalut Savaşı sonrası İslam beldelerindeki trajik Moğol istilaları son bulmakla kalmadı, Suriye ve Mısır'ı ele geçirdikten sonra kuvvetle muhtemel Batı Avrupa'ya ilerleyecek olan Moğol yürüyüşünün de önüne geçilmiş oldu.

Moğolların "durdurulamaz, önlenemez, yenilmez..." olduğuna dair kanıksanmış anlayışı yıkan bu zafer, İslam âleminin inanç ve cesaretini perçinlemiş, Moğolların İslam'a yönelmelerini de sağlamış oldu. Ayrıca tıpkı Hz. Davut'un Calut'a galibiyeti gibi Filistin ve Gazze başta olmak üzere bütün Müslümanlara sembolik bir direniş ve zafer örneği olarak tarih sayfalarında yerini aldı.

AMR B. AS KAHİRE’NİN BANİSİ

|| Enbiya YILDIRIM

H z. Peygamber’in ashabının her birinin farklı meziyetleri vardı. Örneğin bir kısmı insan yönetimi ve idarecilik alanında üstün yetenekliydi. Bu nedenle Allah Resulü onları kendi kabiliyetlerine uygun görevlerde değerlendirirdi. Amr b. As bunlardan birisiydi.

Müslüman olmadan önce

Peygamberimizden birkaç yaş küçük olan Amr, Kureyş’in Sehm kabilesinin reisi ve Mekke’nin önemli şahsiyetlerindendi. Farklı şehirlere yaptığı ticari seyahatler sebebiyle de dünyayı tanıyan ve hayat tecrübesi olan biriydi. Bu nedenle siyasi ve ticari faaliyetlerde önlerde olurdu. Şehirde Peygamberimize karşı yürütülen

muhafeletin de liderlerindendi.

Yolculukları sebebiyle Habeşistan Hükümdarı Necaşi ile aralarında bir dostluk oluşmuştu. Buna bağlı olarak Mekke’deki işkence ve eziyetlere dayanamayıp Habeşistan’a hicret eden Müslümanların iadesi için Mekke adına Abdullah b. Rebia ile birlikte hükümdarla görüşmeye giden oydu. Güçlü hitabetiyle yaptığı konuşmada Mekke’de bazı insanların kimsenin bilmediği yeni bir din icat ettiğini ve toplumsal düzeni bozduğunu söyleyerek hepsinin kendilerine teslim edilmesini istedi. Her iki tarafı da dinleyen ve şirk inancının anlamsızlığını çok iyi bilen Necaşi, görüşmeler so-

nunda Amr’ın talebini reddetti ve ülkesine iltica eden Müslümanlara sığınma hakkı verdi.

Karşı saflarda

Amr, Ebu Süfyan komutasındaki Kureyş ticari kervanında bulunduğundan Bedir Savaşı’na katılamadı. Lakin müminlerden intikam almak için girişilen Uhud ve Hendek savaşlarının hazırlık aşamasından itibaren kadar her kademesinde yer aldı ve ordunun süvari birliklerinin komutanlarından biri oldu. Özellikle Hendek’te Halid b. Velid ile birlikte Müslümanların bir boşluğunu yakalayıp içeri dalmak ve Resulullah’ı şehit etmek için çok çabaladı ancak yapamadı. Bu savaş, müşrikler safında katıldığı ikinci ve son savaş oldu.

Müslümanlığa giden süreç

Hendek'ten sonra Amr kendini sorgulamaya başladı. Fikri değişti ve Müslüman olmaya karar verdi. Sonraları İslam'a girme sürecini anlatırken Necaşi'nin huzurundaki tartışma sırasında esasında düşüncelerinin değişmeye başladığını ve sonrasında İslam'a meylettiğini söyleyecektir. Bu demek oluyor ki Necaşi, argümanlarıyla onu etkilemişti. Müşrikler safında yer almaya devam etse de Amr b. As'ın kalbi bir yandan İslam'a meylediyordu. Nihayet kendisiyle aynı durumda olan Halid b. Velid ve Osman b. Talha ile birlikte Mekke'nin fethinden bir yıl önce Medine'ye gelip Müslüman oldu. Allah Resulü onların İslam'la şereflenmesinden çok mutlu oldu. Daha sonra onun için şöyle buyuracaktır: "İnsanlar Müslüman oldu, Amr b. As ise iman etti." (Tirmizi, 3844.); "Amr b. As, Kureys'in salihlerindendir." (Tirmizi, 3845.)

Resulullah'ın yanında

Allah Resulü (s.a.s.) Mekke'den iyi tanıdığı, ticari, askerî ve siyasi alanlarda kabiliyeti olan, toplumda saygı gören ve Arapların dâhilerinden biri olarak kabul edilen Amr'ı hemen değerlendirdi. Böylece Müslümanların en önemli komutanlarından biri oldu. Nitekim onu Mekke'nin fethinden sonra putperestlikte ısrar eden Huzeyl kabilesine gönderdi. Amr, kabilenin putunu kırdı ve İslam'ın güzelliklerini tebliğ etmesi sonucunda onların Müslüman olmalarına vesile oldu.

Bir müddet sonra çeşitli kabilelerin bir araya gelip Me-

dine'ye saldırmak üzere hazırlık yaptıklarını öğrenen Hz. Peygamber, üzerlerine bir birlik göndermeye karar verdi. Zâtüsselâsil olarak adlandırılan bu seferde, birlik içinde Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Ebu Ubeyde b. Cerrah gibi daha önceden Müslüman olmuş yetenekli sahabiler olmasına rağmen Resulullah, yeni Müslüman olan Amr'ı komutan tayin etti. Bu büyük sahabiler Allah Resulü'nün emrine saygı gösterdiler ve Amr'ın komutasında sefere katıldılar. Yolculuğa çıkmalarından önce Resulullah ile Amr arasında bir konuşma geçti. Bu konuşma, Amr'ın Müslümanlığının ne kadar içten ve güçlü olduğunun delilidir: Resulullah ona, "Elbiseni giy, silahını al ve yanıma gel." diye haber gönderdi. Yanına vardığında Resulullah abdest almaktaydı. Huzuruna girince başını ona doğru kaldırdı, sonra da eğdi. Ardından, "Birliğin başında seni bir yere göndermek istiyorum. Senin için Allah'tan zenginlik ve selamet dilerim. Çok mal ile dönmeni arzularım." buyurdu. Amr da dedi ki: "Ya Resulallah! Ben mal için değil İslam'a ıstıyakımdan ve Resulullah ile beraber olmak için Müslüman oldum." Bunun üzerine Efendimiz: "Ey Amr! Helal mal, iyi insanda ne kadar da güzeldir." buyurdu. (Müsned, 17763.)

Bu seferin ardından Allah Resulü hem İslamiyet'i tebliğ etmesi hem de vergi tahsilatı için onu Umman'a gönderdi. Resulullah vefat ettiğinde burada ki görevindeydi. Haberi alır almaz hemen Medine'ye geldi. Saygınlığı nedeniyle halife se-

çiminin sorunsuz aşılmasında ciddi katkısı oldu ve mescitte Hz. Ebu Bekir'in halifelığının yerindeliliğini belirten etkili bir konuşma yaptı.

Resulullah sonrası

Yaşıtı olan Amr'ı çok iyi tanıyan Hz. Ebu Bekir, Allah Resulü'nün vefatının ardından onu küçük bir birliğin başında Güneydoğu Filistin'e gönderdi ve buranın fethinde büyük katkısı oldu. Ardından Hz. Amr, Ecnadeyn ve Yermük savaşlarına katıldı. Hz. Ömer zamanında da büyük bir başarıya imza atarak Filistin bölgesinin tamamının İslam sancağı altına girmesini sağladı. Kudüs halkının şehri Hz. Ömer'e teslim etmesini temin eden de odur. Amvas'ta çıkan ve binlerce insanın ölmesine sebep olan veba salgınında aldığı önleyici tedbirlerle İslam ordusunun tamamen yok olmasını engelleyen de yine odur.

Mısır Fatih

Onun dehasını en üst seviyede gördüğümüz olay, Hz. Ömer'i Mısır'ın fethine ikna etmesidir. Şöyle ki Filistin ve Suriye bölgelerinde yenilen Bizans ordusunun artıklarının bir kısmı Mısır'a kaçmıştı. Burada derlenip toplanarak Müslümanlara saldırı düzenlemeleri ihtimal dâhilindeydi. Bunun önlenmesi gerekiyordu. Hz. Ömer, onun bu son derece makul teklifini onayladı. O da önüne çıkan Bizans ordularını yine yene İskenderiye'ye kadar Mısır'ı fethetti. Böylece "Mısır Fatih" ünvanını aldı. Ardından Hz. Ömer onu buraya vali atadı.

Valiliği sırasında askerî faaliyetler yanında halkı son dere-

ce memnun eden icraatlarda bulundu ve imar faaliyetlerine girdi. Fustat (bugünkü Kahire) şehrini kurdu ve şehrin merkezinde kendi adıyla anılan ve Afrika kıtasındaki ilk camiyi inşa ettirdi. Eski su kanalını tekrar açtırıp Nil nehri kıyısındaki Babilon ile Süveyş Limanını birbirine bağladı ve gemilerle Hz. Ömer'e erzak gönderdi. Velhasıl, onun vesilesiyle gerçekleşen Mısır'ın fethi, Afrika'nın kapılarını Müslümanlara açtı.

Sıkıntılı süreçler

Hız. Osman halife olduktan sonra Amr, Mısır valiliğine bir süre daha devam etti. Bu arada geri alınan İskenderiye'yi Bizanslılardan kurtardı. Hız. Osman'ın mali işleri yürütmek üzere gönderdiği sütkardeşi Abdullah b. Sad ile yönetim tarzında anlaşamayınca halife tarafından valilikten azledildi. O da Medine'ye geri döndü ancak görevden el çektilmesi yüreğini çok yaktı ve her fırsatta üzüntüsünü dile getirdi. Bununla birlikte Hız. Osman zamanında Medine'ye düzenlenen baskına çok üzüldü ve olayların dışında kalmak için şehri tek etti. Hız. Osman'ın şehit edildiğini öğrendiğinde de hıçkırığa hıçkırığa ağıladı.

Amr, Hız. Ali'nin hilafet seçimlerinde yaşanan olaylara karışmadı ve kenarda kalarak sadece gözlemledi. Hız. Ali ile Hız. Aişe arasında cereyan eden Cemel Vakası'ndan sonra ise Hız. Osman'ın intikamının alınması için Muaviye'nin saflarına katıldı. Diplomatik yollarla Hız. Ali ile Hız. Muaviye arasındaki zıtlasma çözilemeyince Sıffin Savaşı'nda Hız. Ali'ye kar-

”

Hendek Savaşı'ndan sonra Amr kendini sorgulamaya başladı. Fikri değişti ve Müslüman olmaya karar verdi. Sonraları İslam'a girme sürecini anlatırken Necaşi'nin huzurundaki tartışma sırasında esasında düşüncelerinin değişmeye başladığını ve sonrasında İslam'a meylettiğini söyleyecektir.

şı hazırlanan Suriye ordusunda yer aldı. Savaşta da Şam süvari birliklerinin başına geçti.

Sıffin'de Muaviye tarafı yenilmek üzereyken yaptığı tekli fin sonucunda Hız. Ali'nin askerlerinin kafası karıştı ve sonrasında Hakem olayı meydana geldi. Hız. Ali, Ebu Musa el-Eşari'yi, Muaviye de Amr b. As'ı hakem tayin etti. Görüşmeler sırasında Amr, Ebu Musa'yı ikna ederek Hız. Ali'yi halifelikten azlettirdi, sonra da Muaviye'yi halife ilan etti. Bundan güç alan Muaviye de Şam'da kendisini halife ilan etti. Ardından Amr askerleriyle Mısır'a giderek Hız. Ali'nin valisini savaşta yendi ve Muaviye'nin valisi olarak ölene kadar bu görevde kaldı.

Vefatı

Aşırı görüşleri olan Haricîler, Müslümanlıklarını beğenmedikleri ve doğru yoldan ayırdıklarını iddia ettikleri Hız. Ali'yi, Muaviye'yi ve Amr'ı katletmek için üç kişiyi görevlendirdiler. Hız. Ali'yi şehit ettiler, Hız. Muaviye suikasttan kurtuldu. Hız. Amr'a gelince onu sabah namazında katletmek için gelen Zazeveyh adlı Haricî, rahatsızlığı nedeniyle gele-meyip namazı kıldırarak görevlendirdiği Harice b. Huzafe'yi Amr zannedip hançerle-yerek öldürdü.

Hız. Amr, bu olaydan sonra üç yıl daha yaşadı. Doksan yaşını aşmış olarak 43/664 yılında hastalanıp yatağa düştü. Ölüm döşeğindeyken kendisini ziyarete gelenlerin yanında ahirette durumunun ne olacağını sorgulayıp uzun süre ağlayarak üzüntüyle yüzünü duva-

ra çevirdi. Bunun üzerine oğlu, Resulullah'ın ona yönelik bazı güzel sözlerini hatırlatarak babasını rahatlatmaya çalıştı. Bunun üzerine Amr yüzünü tekrar cemaate çevirerek ve âdeti bütün bir hayatının muhasebesini yaparak şöyle dedi: “Şüphesiz ki hazırlamakta olduğumuz şeylerin en faziletlisi Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun resulü olduğuna şehadet etmektir. Düşünüyorum da bir vakitler Resulullah'a benim kadar şiddetle buğzeden yoktu. İmkânını bulup da onu öldürmüş olmak kadar da bence makbul bir iş yoktu. Şayet bu hâl üzere ölmüş olsaydım muhakkak cehennemlik olurum. Allah, İslam'ı kalbime yerleştirdiği zaman Hz. Peygamber'e gelerek 'Uzat sağ elini de sana biat edeyim.' dedim. Hemen sağ

elini uzattı. Bense elimi çektim. Resulullah, 'Ne oldu ey Amr?' diye sordu. 'Şart koşmak istiyorum.' dedim. 'Ne-yi şart koşuyorsun?' buyurdu. 'Affolunmamı.' dedim. 'Bilmez misin ki İslam, kendinden önceki günahları yok eder. Hicret de ondan önceki günahları yok eder. Hac da ondan önceki günahları yok eder.' buyurdular. Bunun ardından benim nazarımda Resulullah'tan daha sevgili ve ondan daha büyük bir kimse yoktu. Ona karşı duyduğum saygıdan dolayı kendisine doya doya bakamıyordum. Benden onu tarif etmemi isteselerdi buna takat getiremezdim. Çünkü ona doya doya bakamazdım. Şayet bu hâl üzere ölmüş olursam cennetlik olmayı kuvvetle ümit ederdim. Sonrasında ise bir takım şeyleri üzerimize aldık ki

onlar hakkında hâlim nice olur, bilemiyorum. (Rabbim inşallah günahlarımızı affeder).” (Müslim, 192 [121].)

Hiz. Amr, hastalığından kurtulamadı. Vefatından sonra cenaze namazını oğlu Abdullah kıldırdı ve yaptırdığı caminin yanına defnedildi.

Rivayet ettiği hadislerden bazıları

Allah Resulü'nden aktardığı hadislerin sayısı kırk civarındadır. İkişu şunlardır:

1. “Şüphesiz Ehl-i kitabın orucu ile bizim orucumuzun arasındaki fark, sahur yemeğidir.” (Müslim, 46 [1096].)

2. “Hâkim hüküm verirken kararında isabet ederse iki, yanılırsa bir sevap alır.” (Buhari, 7352.) ■

GELENEKSEL AİLENİN GÖLGEDE KALAN BİLGELİK RUHU

Aile doğduğumuz an itibarıyla bir parçası olduğumuz, tüm gelişimimizi tamamladığımız ilk toplumsal kurumdur. Aileyle geliştirdiğimiz bağ ömür boyu sürer. Ailemizin toplumsal değişimlerden aldığı her farklılık bizlerin gelişiminde ve değişiminde büyük rol oynar. İki kuşak önce geleneksel ailelerde büyüyen ebeveynlerimiz bizlerle çekirdek aileye geçmiş görünüyor. Geleneksel aile yapısında çözümler hızla gerçekleşen sanayileşmenin toplumsal kodlarımıza etkisiyle başladı. Sosyal, ekonomik, siyasal değişimlere bağlı olarak aile yapımız da değişime uğradı. Bu değişim özetle tarımdan fabrikalara kayan iş gücünü ve şehirleşmeyi önceledi. Şehirlere göç sonrası ailelerin bölünmeleri çekirdek aileleri, bu yapı da geleneksel ailenin avlulu, çok odalı geniş evlerinden daha küçük evleri ve apartmanları beraberinde getirdi. Yani her şey çok hızlı oldu. Gelişim beraberinde her zaman değişimi de getirir. Dolayısıyla şehirleşme geleneksel aileyi değişimin içinde eritti de diyebiliriz.

Tarıma dayalı yaşam biçiminin hüküm sürdüğü köylerde, kasabalarda ve henüz sanayileşmenin, nüfusun yoğun olmadığı şehirlerde geleneksel aileyi görmek mümkün. Hâlâ üç kuşağın bir arada yaşadığı bu aile yapısında üretimin ve kazancın ortak, aile büyüğünün otorite ve kararlarda yetkili olduğunu görüyoruz. Bu ailelerde gelenek, görenek ve kadim bilgilerin yeni kuşaklara aktarıldığı, çocukların sevgi, ilgi ve ihtiyaçlarının gözetildiği, büyüklerle karşı saygı ve hürmetin gösteril-

diği, zor zamanların dayanışmayla aşıldığı da bir gerçek. Bunun yanında geleneksel aile yapısı hayatı kolaylaştırdığı kadar zorlaştırabiliyor. Kararlarda ev halkının onayının alınmaması huzursuzluğa sebep olabiliyor. Kardeşler arasında mal edinme ve gelir paylaşımında eşitsizlikler görülebiliyor. Geniş aile içerisinde bazen mekânların özel hayata ve mahremiyete uygun olmaması da çiftlerin iletişim ve ilişki dengesini bozabiliyor.

Artık birçok aile, bu geleneksel yapıyı günümüz değerleriyle harmanlamaya çalışıyor. Büyüklere saygı ve dayanışma gibi değerler korunurken, bireysel özgürlüklere de yer açılıyor. Hep birlikte ama ayrı yaşamının formülleri bulunuyor. Aile apartmanları, aynı mahallede farklı evlerde oturma, tatillerde aynı mekânlarda yaşama gibi... Bayramlar, düğünler, cenazeler gibi toplumsal olaylar geniş aileyi bir araya getiriyor.

Geleneksel ailenin yapı taşı olan aile büyüklerimiz bazı kadim özellikleriyle hâlâ var oluşlarını sürdürebiliyorlar. Bu bazen bir zanaat erbabı büyüğün, ticarete, ekonomiye, siyasete ait tecrübe ve fikirleriyle oluyor. Bazen de şifacı büyüklerin geçmişten getirdikleri iyileştirici yöntemleriyle oluyor. “Şifacı büyükler” sadece hastalıkları, kırık çıkıkları iyileştirerek değil kadim bilgi ve tecrübeleriyle de toplumsal hafızayı gelecek kuşaklara taşıyorlar. Bitkisel tedavi gibi yöntemlerle hem fiziksel hem ruhsal şifa sunan bu büyükler sözlü olarak deneyimlerini yeni kuşaklara aktarmış oluyorlar. Güven ve saygı duyulan bu büyükler aile-

nin ve mahallelinin sözüne kulak verdiği, özellikle çocuk yetiştirme, doğum, ölüm gibi geçiş dönemlerinde kendilerine danışıldığı bir değer hâline geliyor. Ve dolayısıyla yenilmişlik duygusunu hiç yaşamıyorlar. Vazgeçilmezlik, değer görme, saygınlık ve aranan bilge olma rolleri ömür boyu kazanılmış bir statü oluyor. Toplumsal ve aile içi dayanışmayı güçlendiren, korkulara, ümitsizliklere cesaret ve ümit olan büyüklerimizden de faydalanmak gerekir.

Günümüzde aile apartmanlarında da aynı mahallede de yaşansa ayrı evlerde olunması aile bireylerinin, yoğunluk ve zamansızlıktan ziyaretlerinin seyrekleşmesi aile büyüklerini gittikçe yalnızlaştırıyor. Bu durum onlarda saygınlık yerine yenilmişlik duygusuna yol açıyor. Hayatın gerisinde kalmışlık, işe yaramazlık ve değersizlik hissi geliyor. Özellikle, emeklilik sonrası üretkenliğin azalması, arkadaş çevresinden uzaklaşmak, hastalıklar nedeniyle bağımsızlık duygusunu kaybetme bu hissi pekiştiriyor. Bu duygularla baş etmek, sadece onların değil gençlerin de sorumluluğu olmalı ki onlar geçmişin taşıyıcıları ve geleceğin köprüleri olabilsinler. Aslında büyüklerimizden ruhsal dengesi, birlikte yaşama kültürüyle doğrudan bağlantılı. Kaybolan değerlerin izini sürmek ve bu değerleri günümüze uyarlayarak yeniden canlandırmanın yollarını bulmak gerekiyor. Geleneksel aile artık yalnızca bir geçmiş özlemi değil, çağın sorunlarına cevap olabilecek potansiyel bir model olma yolunda.

Kabul etmeliyiz ki büyüklerle yaşam hem onlar için hem çekirdek aile için dengede tutulması gereken hassas bir terazi gibi görünüyor. Onların manevi rehberliği, aktardıkları tecrübeler, çocuklara anlattıkları hikâyeler kuşaklararası bağı güçlendirdiği gibi hayatlarını anlamlı hissettiriyor ve ruhsal canlılıklarını artırıyor. Bunun yanında evin tempolu ve gürültülü yaşamı onları yorabiliyor, kendi alanlarına ihtiyaç duyabiliyorlar. Farklı değer ve yaşam tarzları çatışmalara neden olabiliyor. Bu duruma tüm ailenin bir araya geldiği ortak yaşam alanları yanında ailenin gerektiği zaman çekilebileceği özel alanları olan yerler çözüm olabilir. Bu da yeni bir mimari yapılanmayla mümkün. Aile dostu mimari yaklaşımlar ve topluluk temelli konut projeleri artık birçok ülkede hayata geçiriliyor.

Gençlerin büyüklerine değer verdiği, tecrübelerinden yararlandığı ve onların da değişen dünyaya ayak uydurmalarını sağlayacak dijital okuryazarlık, akıllı telefon kullanımı öğretimi gibi karşılıklı kazanımlarla dijital dünyanın getirileri değerlendirilerek fiziksel olarak aynı evde olmasalar da görüntülü görüşmeler, mesajlaşma grupları gibi araçlarla aile bağları geliştirilebiliyor.

Sonuç olarak zaman değişse de insanın en derin ihtiyacı olan anlaşılma, sevilme ve bir yere ait olma ihtiyacı değişmiyor. Geniş aile modeli, bu ihtiyacın yüzyıllardır süregelen çözümünü sunuyor aslında. Modern yaşamın hızında kaybolan değerleri yeniden hatırlamak, sadece nostaljik bir özlemden ibaret olmamalı. Onu birebir kopyalamak mümkün olmasa da ruhunu yaşatmak elimizde. Mimari, eğitim, sanatsal etkinlikler ve sosyal politikalarla oluşacak bireysel farkındalıklar bu bağı yeniden kurabilir. Ve bizler bir sofrada üç kuşağın aynı hikâyeye gülebildiği ortamlar sağlayabiliriz. ■

EZBERDEN ÖTE KUŞAKLARI BİRLEŞTİREN EMANET

Feyzanur YELEN

Adana Çukurova Müftülüğü Kur'an Kursu Öğreticisi

Benim hafızlık hikâyem, 1988 yılında babamın Kur'an-ı Kerim'i ezberlemesiyle toprağa düşen bir tohumla başladı. O gün babam, yalnızca kendi hafızlığını tamamlamıyor, farkına varmadan benim yolculuğumun da temellerini atıyordu. Aradan tam otuz iki yıl geçti ve o tohum filizlenip çiçek açtı. Hafız bir babanın hafız kızı oldum. Hafızlık benim için Kur'an'ı ezberlemekten çok daha derin bir anlam taşıyordu. Niyetim, onu kalbimde yaşatmak, hayatıma yansıtmak ve başkalarının da bu nurdan pay almasını sağlamaktı. Hafız bir babanın hafız kızı olmak, nesiller arası bir emanet devrini bizzat yaşamaktı.

Öğrencilerimin, “hocam” hitabını ilk duyduğum o günü dün gibi hatırlıyorum. Yolun çok başındayım, beş yıl bile dolmadı henüz. Fakat hafız hocalığı öyle bir mektep ki her gün yeni bir ders, her öğrenci yeni bir cilt gibi insanın önüne açılıyor.

Bu yolda karşılaştığım her öğrenciden bambaşka şeyler öğrendim. Kimi sabrın tarifini yaptı, kimi azmin ne demek olduğunu gösterdi. Her biriyle birlikte ben de yeniden öğrendim Kur'an'a sarılmayı, teslimiyeti ve sadakatini. Hocalık, yalnızca öğretmek değil, aynı zamanda kendini de terbiye etmekmiş. Her gün aynı ayetleri dinlemek, o ayetlerde farklı anlamları sezip ruhunu beslemekmiş. Hangi sureyi dinlersem dinleyeyim, ayetler âdetâ farklı pencereler açıyor, kalbimde saklı duran duyguları aydınlatıyordu.

Yatılı öğrencilerle sabahın erken saatlerinde başlayan mesailer bana disiplini öğretti. Gündüzlü öğrencilerin akşam yorgunluğunda bile eksilmeyen gayreti ise azmin tarifiydi. Bir öğrencimin sadece tek bir harfi doğru telaffuz etmek için döktüğü gözyaşı, Kur'an'a olan sadakatin en saf ifadesiydi. Bu anlar, hafızlığın sadece bilgiyle değil; sabır, teslimiyet ve içten gelen bir bağlılıkla yapılabileceğini gösterdi bana.

“Hafızlığın yaşı yoktur.” sözünü ilk duyduğumda, bunu sadece motive edici bir cümle sanmıştım. Oysa zamanla bunun hakikat olduğunu gördüm. Küçük yaşta hıfzını tamamlayanlardan yetmişinde ezber yapan Anadolu'nun mütevacı insanlarına kadar nice örnek vardı. Kur'an'ı öğrenmenin önünde yaş, coğrafya, imkân gibi engeller duramıyordu. Yeter ki gönülde bir istek filizlensin, gerisi sabırla, azimle geliyordu.

Bu hakikatin canlı örneklerinden biri de Meryem Hanım idi. Kırklı yaşlarının başında, üç küçük çocuğuyla birlikte hafızlığa adım attı, en büyük kızı Zeynep'le aynı anda hıfz yolculuğuna başladı. Zeynep, proje imam hatip ortaokulunda hafızlığa devam ederken annesi gündüzlü bir kursta ezberine koyuldu. Günleri evi çekip çevirmekle, çocuklarını büyütmeyle ve ayet ayet Kur'an'ı ezberlemekle geçiyordu. Önlerinde hem ev hem okul hem

de ders yükü vardı. Hayat, hasta bir anne ile yoğun bir iş temposuna sahip bir eşin sorumlulukları arasında akıyordu. “Şüphesiz her zorlukla beraber bir kolaylık vardır.” (İnşirah, 94/6.) ayetini düstur edinen Meryem Hanım, bu zorlu süreçte en büyük desteği anlayışlı eşinden gördü.

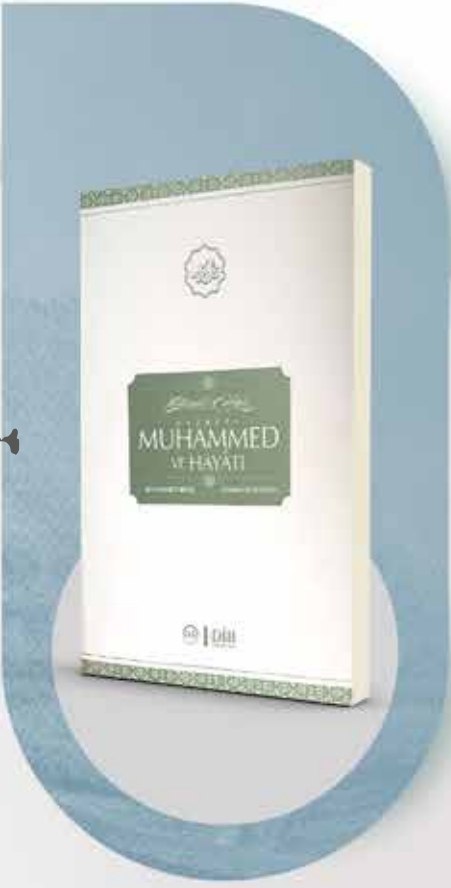
Meryem Hanım ile yollarımız, kızı Zeynep’in benim sınıfıma gelmesiyle kesişti. Zeynep, hafızlığının ortalarında, günde iki üç ders verecek kadar çalışkan ve azimli bir öğrenciydi. Lise birinci sınıfta eğitimini dondurmuş, hafızlığını tamamlayarak vakit kaybetmeden okuluna dönmek istiyordu. O sırada Meryem Hanım da tüm “çiğlerini” bitirmişti ancak bir cüzü toplu vermekte zorlanıyordu. Bir yandan Zeynep’ten günde iki üç cüz dinlerken diğer yandan Meryem Hanım’dan sayfa sayfa bir cüz alıyorduk. Bu süreçte Meryem Hanım, hem kendi hafızlığı-

nı sürdürüyor hem kızının eğitimine destek oluyor hem de hafızlığa yeni başlamış ortanca çocuğunun hazırlık sürecine rehberlik ediyordu. Ve nihayet, sabırla yoğrulan bu çabalar meyvesini verdi. Bir yılın sonunda önce Zeynep’i, ardından da Meryem Hanım’ı hafız olarak mezun ettik. Şimdi sırada küçük oğlu var, belki yarın torunları da aynı yolda yürüyecek. Aile içinde başlayan bu Kur’an halkası, rahmetini evin her köşesine yaydı. Sükûneti, bereketi ve huzuru ardı arkası kesilmeyen bir zincir gibi nesilden nesile aktardı. İşte hafızlık böyle çoğalıyor, tıpkı berrak bir pınarın çağlayarak genişlemesi gibi... Zaten asr-ı saadetten günümüze kadar da böyle gelmedi mi?

Hazreti Peygamber’in (s.a.s.) etrafında halkalanan Hz. Abdullah b. Mesud, Hz. Muaz b. Cebel, Hz. Übey b. Kâ’b, Hz. Osman b. Affan, Hz. Ali b. Ebu Talib, Hz. Zeyd b. Sabit, Hz. Aişe, Hz. Hafsa, Hz. Ümmü Seleme gibi yüce isimler, ilk Kur’an hafızları olarak bir zincir başlattılar. O zincir, onların talebeleriyle, tabiinle, tebei’t-tabiinle devam etti ve nihayet asırları aşarak bize kadar ulaştı.

1988’de babamın tilavetiyle ekilen tohum filizlenerek dallarında nicelerini barındırır hâle geldi. Rabbim bizleri de bu yolda sebat edenlerden, hafızlığı hakkıyla yapanlardan ve yaptıranlardan eylesin. Duamız, bu emaneti hakkıyla taşımak ve yeni nesillere umutla ilham olmaktır. Kur’an’ın nuru, evlerimizi rahmetiyle doldursun; sükûnetiyle kalplerimizi, bereketiyle hayatlarımızı kuşatsın. (Âmin.) ■

HÂTEMÜ'L-ENBİYÂ

HAZRETİ MUHAMMED VE HAYATI

Mustafa Mirza DEMİR |

Son peygamber Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.) Efendimizin örnek hayatı, şahsına münhasır ve müstesna bir hususiyete sahiptir. Okundukça ve tanındıkça heyecan ve muhabbeti artıran ve büyüten Hz. Peygamber'in hayatı, samimiyet, fazilet, muhabbet ve şefkat doludur. Yüce Allah dinini, ihsanını ve nimetini onunla tamamlamış, yeryüzünü onunla şereflendirmiştir. Bütün beşer, aradığı huzur ve emniyeti, bereket ve selameti onunla bulur. Tarih boyunca hiçbir insan onun kadar sevilmemiş, hiç kimse muhabbet, ihtiram ve itibarda onun önüne geçememiştir. Sevgili Peygamberimizin ahlakı, Kur'an ahlakıdır. Onun hayatı, Kur'an-ı Kerim'den akseder.

Müminler, tarih boyu Peygamber Efendimizin hayatını, ah-

lakını, sözlerini, öğretilerini ve nasihatlerini öğrenmiş; feyz ve bereketi, huzur ve saadeti onun hayatında ve hadislerinde arama ihtiyacı hissetmiştir. Bu muhabbete ve ihtiyaca binaen pek çok siyer-i Nebi eseri kaleme alınmış, bilhassa Anadolu coğrafyasında mevlid-i Nebi geleneği doğmuştur. Peygamber Efendimizin hayatını okumak, öğrenmek, çocuklarımızı ve gençlerimizi erken yaşlarda onun örnek hayatıyla tanıştırmak, bütün Müslümanlar için zorunluluktur. Fakat bunu yaparken de doğru ve sahih kaynakları tercih etmek, yalan yanlış bilgilendirme ve gelişigüzel rivayetlerden kaçınmak büyük önem arz ediyor.

Bu hassasiyet doğrultusunda Ali Himmet Berki ve Osman Keskioglu tarafından kaleme alınan ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nca neşredilen *Hâtemü'l-Enbiyâ Hazreti Muhammed ve Hayatı*, toplumumuzun Peygamber sevgisinin bir tezahürü olarak 32. baskısını gerçekleştirdi. Eser, gençlerimizin Peygamber Efendimizi tanıyıp sevmesini sağlamayı, ayrıntılı anlatımıyla büyük bir boşluğu doldurmayı ve bu alanda daha mükemmel eserlerin kaleme alınmasına da vesile olmayı

amaçlıyor. Bu tafsilatlı eserde 29 bölüm yer alıyor. İlk bölüm, "İslamiyet'in zuhuru sırasındaki dünya ahvaline umumi bir bakış"la başlayıp ikinci bölümde, "Arabistan'da Hanifler"; üçüncü bölümde ise "Kâbe ve Kureyş" ortamı gibi hususları okura aktararak devam ediyor. Her bölüm, kendi içinde birçok alt başlıkla detaylandırılırken "Veda Haccı" ve "Veda Hutbesi" gibi nebilerin sonuncusunun dünyamızdan ayrılışının âdeta remzi olan hususlar, 28. bölümde bulunuyor. Son bölümde ise "Sevgili kızı Hz. Fatıma ile baş başa kalışından hastalığındaki hutbelerine", "Son dakikalarından Sakife hadisesine" kadar pek çok konuya yer veriliyor. Eser, "Hazreti Peygamber'in defni", "Mübarek cesedinin kabre indirilmesi" ve "İnsanlığa kalan büyük miras" başlıklarıyla son buluyor.

Mevlid-i Nebi Haftası münasebetiyle *Hâtemü'l-Enbiyâ Hazreti Muhammed ve Hayatı* adlı eseri sizlere takdim ederken beşeriyetin muhtaç olduğu huzur, barış, selamet ve saadete onu örnek alarak erişmesini Yüce Allah'tan niyaz ederiz. İyi okumalar. ■

X f o y | diyanetradyo

HAFTA İÇİ HER GÜN
20.00

**güvenle
dinleyin**

“Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi,
yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun...”

(Tahrim, 66/6.)

